

TÜRKİYE'DE KÜTÜPHANE OTOMASYONU VE SORUNLARI

Gülsema İLHAN

Hacettepe Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav

Yönetmeliğinin

Kütüphanecilik Anabilim Dalı için öngördüğü

YÜKSEK LİSANS TEZİ

olarak hazırlanmıştır.

ANKARA

Eylül, 1988

"Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne"

İş bu çalışma, jürimiz tarafından Kütüphanecilik Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan -----

Prof.Dr. İlhan KUM

Üye -----

Prof.Dr. Adil ARTUKOĞLU

Üye -----

Doç.Dr. İrfan ÇAKIN

Onay

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım/.../1988 .

Enstitü Müdürü

"Annem'in Anısına"

ÖZET

Modern teknolojinin ürünlerinden bilgisayarlar, kütüphanelerde yaygın olarak kullanılmaktadırlar.

Kütüphanelerde bilgisayar kullanımı 1960'lı yıllarda başlamış, kullanım alanları gelişirken uygulamaya geçen kütüphane sayıları artmıştır. Hizmetlerini otomasyonla gerçekleştiren kütüphaneler, işlemlerini daha hızlı, daha verimli yürütmekte ve daha geniş bir kullanıcı kesimine erişebilmektedirler.

Bu çalışmanın amacı; ilki, genelde kütüphane otomasyonu alanında nelerin yapıldığını ortaya koymak, ikinci olarak; Türkiye'deki araştırma kütüphanelerinde ki otomasyon çalışmalarını belirlemek ve son olarak, uygulamadaki yetersizliğin gerekçelerini açıklamaktır.

Çalışma sonucunda otomasyon uygulamalarının yetersizliğinin başlıca nedenleri olarak kütüphane otomasyonunu yürütecek nitelikli elemanların olmaması ve kütüphanelerin maddi destekten yoksun olduğu belirlenmiştir. Ayrıca, otomasyon faaliyetlerini yönlendirecek bir kuruluşun olmaması da bu konudaki çalışmaları olumsuz olarak etkilemektedir.

SUMMARY

Computers, as products of modern technology are being used extensively in libraries.

The use of computers in libraries began in early 1960's and since then, the number of libraries applying computers in their services have increased rapidly.

By using computers, libraries have achieved to work faster and more productively. Hence, much wider user group are being able to receive library services.

The aim of this study are; firstly; to identify what have been done in the field of library automation in general; secondly; to determine the extent of automation activities in research libraries in Turkey and finally to underline the reasons why the Turkish research libraries have not been able to use computers as effective as they are expected.

As the result of this study we have come to conclusion that, the main reasons, for ineffective library automation are, lack of qualified personnel and inadequacy of financial support.

In addition to these, the lack of national organization to coordinate library automation activities has affected, negatively, the development of library automation in Turkey.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	iii
SUMMARY	iv
İÇİNDEKİLER	v
TABLOLARIN LİSTESİ	viii
ÇİZİMLERİN LİSTESİ	ix
KISALTMALAR	x
ÖNSÖZ	xi
I. BÖLÜM: GİRİŞ	
1.1 Konunun önemi	1
1.2 Amaç	3
1.3 Yöntem	5
1.4 Kapsam	6
1.5 Düzen	7
1.6 Terminoloji	8
1.7 Kaynaklar	9
I. BÖLÜMÜN DİPNOTLARI	11
II. BÖLÜM: KÜTÜPHANE OTOMASYONU UYGULAMA ALANLARI	
2.1 Bilginin Önemi ve Bilgi Teknolojisindeki Gelişmeler	13
2.2 Bilgisayarın Tarihçesi	20
2.3 Bilgisayarın Yapısı ve Özellikleri	24
2.4 Kütüphane Otomasyonunun Gerekçeleri	35
2.5 Kütüphane Otomasyonuna Geçişte Dikkat Edilmesi Gereken İlkeler ve Karşılaşılan Sorunlar	37

2.6	Kütüphane Otomasyonu Uygulama Alanları	49
2.6.1	Kütüphane Yönetiminde Bilgisayar Kullanımı	51
2.6.2	Saglama İşlemlerinde Bilgisayar Kullanımı	52
2.6.3	Kataloglama İşlemlerinde Bilgisayar Kullanımı	57
2.6.4	Ödünç Verme İşlemlerinde Bilgisayar Kullanımı	61
2.6.5	Sürekli Yayın Denetiminde Bilgisayar Kullanımı	65
2.6.6	Bilgi Erişimi	68
11.	BÖLÜMÜN DİPLOTLARI	75

III. BÖLÜM : ANKARA'DA ARAŞTIRMA KÜTÜPHANELERİNDE OTOMASYON UYGULAMALARI

3.1	Devlet Planlama Teşkilatı Dokümantasyon ve Kütüphane Şube Müdürlüğü	81
3.1.1	Kütüphanenin Bağlı Bulunduğu Kurum	81
3.1.2	Kütüphane	81
3.1.3	Otomasyon Uygulaması	84
3.2	Hacettepe Üniversitesi Tıp Merkezi Kütüphanesi Şube Müdürlüğü	86
3.2.1	Kütüphanenin Bağlı Bulunduğu Kurum	86
3.2.2	Kütüphane	86
3.2.3	Otomasyon Uygulaması	89
3.3	ODTÜ Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı.....	90
3.3.1	Kütüphanenin Bağlı Bulunduğu Kurum	90
3.3.2	Kütüphane	91
3.3.3	Otomasyon Uygulaması	94
3.4	İslam Ülkeleri İstatistik, Ekonomik ve Sosyal Araştırma ve Eğitim Merkezi Kütüphane ve Dokümantasyon Birimi	96
3.4.1	Kütüphanenin Bağlı Bulunduğu Kurum	96

3.4.2 Kütüphane	97
3.4.3 Otomasyon Uygulaması	99
3.5 Türkiye Büyük Millet Meclisi Kütüphane-Dokümantasyon ve Tercüme Müdürlüğü	106
3.5.1 Kütüphane	106
3.5.2 Otomasyon Uygulaması	110
3.6 Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği Kütüphane ve Dokümantasyon Şube Müdürlüğü	118
3.6.1 Kütüphanenin Bağlı Bulunduğu Kurum	118
3.6.2 Kütüphane	118
3.6.3 Otomasyon Uygulaması	120
3.7 Türkiye Bilimsel ve Teknik Dokümantasyon Merkezi Müdürlüğü	120
3.7.1 Bağlı Bulunduğu Kurum	120
3.7.2 Otomasyon Uygulaması	123
3.8 Yükseköğretim Kurulu Dokümantasyon ve Uluslararası Bilgi Tarama Merkezi	124
3.8.1 Kütüphanenin Bağlı Bulunduğu Kurum	124
3.8.2 Kütüphane	125
3.8.3 Otomasyon Uygulaması	127
III. BÖLÜMÜN DİPNOTLARI	128
IV. BÖLÜM : DEĞERLENDİRME	
IV. BÖLÜMÜN DİPNOTLARI	132
V. BÖLÜM: SONUÇ VE ÖNERİLER	149
KAYNAKÇA	156
EKLER	

TABLULARIN LİSTESİ

TABLULAR	Sayfa No.
1. Kütüphanelerin Bağlı Bulunduğu Birimler	133
2. Kütüphanelerin Materyal Edinme Yolları	134
3. Kütüphane Derneklerinin Yayın Türüne Göre Durumu	135
4. Bilgi Kaynaklarının Düzeni	136
5. Kütüphanelerin Verdiği Kullanıcı Hizmetleri	137
6. Ho Tıp Merkezi Kütüphanesi ve ODTÜ Kütüphanesinin Ödünç Verme İstatistikleri	138
7. Kütüphanelerde Personel Durumu	138
8. Kütüphanelerin İşbirliği Yaptığı Hizmetler	140
9. Kütüphanelerin Otomasyon Çalışmalarına Başlama Tarihleri	141
10. Kütüphane İşlemlerinde Otomasyona Geçme Kaynağı	142
11. Otomasyonla Gerçekleştirilen Kütüphane Hizmetleri	144
12. TÜRKÖK ve YÖK Kütüphanesi'nin Yayın Tarama Hizmetleri ..	145
13. Donanımın Teknik Özellikleri	146

ÇİZİMLERİN LİSTESİ

ÇİZİMLER	Sayfa No.
1. Bilgi ve Bilgi Denetimi Patlaması	14
2. Bilgi Sistemleri Yetenek Evreleri	15
3. Bilgi Sistemlerinin Otomasyonu Evre I	16
4. Bilgi Sistemlerinin Otomasyonu Evre II	18
5. Bilgi Sistemlerinin Otomasyonu Evre III	19
6. Bilgisayar Sisteminin Ana İşlem Birimi ve Çevre Donanımı.	25
7. Bilgisayara Dayalı Sağlama Sistemi	54
8. Venn Diagramları	72

KISALTMALAR

DPT	Devlet Planlama Teşkilatı
HÜ	Hacettepe Üniversitesi
ODTÜ	Orta Doğu Teknik Üniversitesi
SESRTCIC	İslam Ülkeleri İstatistik, Ekonomik ve Sosyal Araştırma ve Eğitim Merkezi
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TOBB	Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
TÜBİTAK	Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu
TÜRDOK	Türkiye Bilimsel ve Teknik Dokümantasyon Merkezi
YÖK	Yükseköğretim Kurulu
a.y.	aynı yer
y.a.g.m.	yukarıda adı geçen makale
y.a.g.e.	yukarıda adı geçen eser

ÖNSÖZ

Bilgisayarlar, diğer kurumlarda olduğu gibi kütüphane ve bilgi merkezlerine geniş olanaklar sağlamışlardır. Kütüphaneler, sağlama, kataloglama, ödünç verme, süreli yayın denetimi, vb. gibi geleneksel kütüphane işlemlerinin bilgisayara dayalı olarak gerçekleştirilmesinin yanısıra, modern teknolojinin ürünlerinde en verimli biçimde yararlanma amacı ile kurumlar arası bilgisayar ağları oluşturmaktadırlar.

Ülkemizde ise, kütüphane hizmetlerinde bilgisayar kullanma, yani kütüphane otomasyonu çalışmaları başlamış bulunmaktadır.

Araştırmamızda, Ankara'da ki araştırma kütüphaneleri otomasyon çalışmaları ele alınmıştır. Karşılaşılan sorunlar üzerinde durularak elde edilen sonuçlara göre önerilerde bulunulmuştur.

Çalışma boyunca, düşünce ve önerileri ile yardımını gördüğüm Danışman Hocam Sayın Doç.Dr. İrfan ÇAKIN'a; görüşme isteğimi ilgiyle karşılayan ve sorularımı cevaplamak için vakit ayıran tüm kütüphane elemanlarına ve kardeşim Mur'a teşekkür ederim.

Gülsema İLHAN

I. BÖLÜM

GİRİŞ

1.1 Konunun Önemi

Kütüphane; dünyanın neresinde üretilirse üretilsin "evrensel bilginin" toplanması, düzenlenmesi, bir takım işlemlerden geçerek, toplumun gereksinim duyan her kesimine doğru, ekonomik ve hızlı biçimde ulaştırılmasını amaçlayan bir kuruluştur.

"Toplumsal bir kurum olan kütüphanenin hammaddesi bilgidir. Bilgi, ancak yararlanıldığı ölçüde değer kazanır."^{1/} Bilgiye verilen önemin artması insanoğlunu sonu gelmez araştırmalara yöneltmiştir. Bu araştırmaların sonucu bulguların duyurulması, yayılması, iletilmesi veya elde edilme çabası doğmuştur. Özellikle, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra gerçekleşen "yayın patlaması", kütüphanelerde bulundurulması gereken bilgi miktarını büyük boyutlara ulaştırmıştır. Diğer taraftan kütüphanenin hizmet sunduğu toplumun hızla genişlemesi hizmet biçimlerinin artması, kütüphane işlemlerini yoğunlaştırmıştır.

Kütüphane kurumu, amaçlarını en verimli ve rasyonel olarak gerçekleştirebilmek için, bilgi teknolojisinin sağladığı olanaklardan yararlanmak zorundadır. Bu teknolojik olanaklardan birisi olan bilgisayar, bütün diğer kurumlarda olduğu gibi, kütüphane kurumuna da geniş imkânlar sağlamakta, her türlü kütüphane hizmetlerinin etkin ve hızlı olarak yürütülmesinde başarıyla kullanılmaktadır.^{2/}

Geleneksel yöntemlerden ve gereçlerden yararlanarak hizmet üreten kütüphaneler, gerek sorunları gerekse sundukları hizmetlerin niteliği itibariyle büyük ayrılıklar göstermezler. Ancak, bin dokuz yüz ellilerden bu yana hızla gelişen bilgisayar teknolojisinin katkısı çoğaldıkça, bu teknolojiden yararlanan kütüphanelerin sundukları hizmetlerin kapsamı ve niteliği de gelişmekte, kütüphane hizmetleri daha büyük bir okuyucu kitlesine daha hızlı bir biçimde verilmektedir. Öyleki, son zamanlarda artık ev bilgisayarlarının kütüphane ile bağlantısından bahsedilmektedir.

Ülkemizde ise, kütüphanelerin durumu değişik bir görünüm kazanmıştır. Bir taraftan geleneksel yöntem ve tekniklerle kütüphane hizmetleri verilmeye çalışılırken, diğer taraftan sayıları az da olsa modern teknolojinin uygulandığı kütüphaneler vardır. ^{3/}

Gerçekte, ülkemizde kütüphane otomasyonu çalışmaları gelişmiş ülkelerdeki çalışmalara paralel olarak başlatılmıştır. Bu konuda bir çok proje hazırlanmış, bunların bazılarının uygulandığı görülmüş, fakat devam ettirilememiştir.

Konu ile ilgili olarak Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda "enformasyon teknolojisinin ürünlerinden (bilgisayar donanımı + yazılımı) gereğince yararlanılmama sonucunda doğabilecek verim kaybının, bu teknolojinin kullanılması için tahsis edilmesi, gereken kaynakları aşacağı görüşünden hareketle, bu teknolojiden en rasyonel şekilde yararlanma ve kullanımının yurt çapında dengeli olarak yaygınlaştırılması" hedeflendiği belirtilmiştir. ^{4/}

Son yıllarda, bilgi teknolojisinin giderek artan olanaklarından faydalanmak ve bu teknolojinin ülke kalkınmasında hızlandırıcı bir faktör olarak kullanılma konusu, önemini sürdürmektedir.

Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 1988 Yılı Programında kurumların otomasyon çalışmalarını bir ölçüde denetleyebilmek için bir dizi önlemler alınmaktadır. Bunlardan bazıları :

"Otomasyona geçmek isteyen kamu kuruluşları bu ihtiyaçlarını mutlaka bir olurluk incelemesi sonucu belirleyecekler, özellikle donanım tipleri ve yazılım seçimini bu çalışmalar doğrultusunda gerçekleştireceklerdir,... donanımının temininde izlenecek satınalma, kiralama, finansal kiralama gibi usullerin yarar ve maliyetleri konusunda yapılacak karşılaştırmalı çalışma Devlet Planlama Teşkilat'ına gönderilen olurluk raporlarına ithal edilecek Devlet Planlama Teşkilatı tarafından yapılan inceleme sonucunda en rasyonel yöntem tesbit edilerek donanımın bu yönde temini yoluna gidilecektir." ^{5/}

1.2 Araştırmanın Amacı

Bilgisayar ve iletişim teknolojisindeki hızlı gelişmeler güncel ve doğru bilgiye en çabuk biçimde ulaşılmasına olanak sağlarken, bilgilerin sağlandığı, düzenlendiği ve iletildiği kuruluşlar olan kütüphanelerin de bu gelişmelerden yararlanmasını zorunlu kılmıştır. Gelişmiş ülkelerde 1960'lı yıllarda başlayan otomasyon çalışmaları

1980'li yıllarda başarılı sonuçlar vermiş ve günümüzde kütüphanelerin bilgisayar kullanması kaçınılmaz olmuştur.

Araştırmamızın amacı; gerekliliği, kesin çizgilerle tanımlanmış olan kütüphane otomasyonu konusunda ülkemizde nelerin, hangi düzeyde yapıldığını belirleyerek, kütüphanelerin bu konuda karşılaştıkları sorunları saptamak ve sorunların çözümlenmesine yönelik öneriler getirmektir.

Ülkemizde 1980'li yıllarda öncelikle araştırma kütüphaneleri düzeyinde başlayan kütüphane otomasyonu çalışmaları, henüz başlangıç safhasında olup sağlıklı bir tabana oturtturulmuş olmaktan uzaktır. Her kurum kütüphane otomasyonu olgusunu kendince tanımladığı bir biçimde algılamakta ve faaliyetlerini bu doğrultuda yürütmektedir.

Kütüphane otomasyonuna ilişkin belirlenen bu ortama zemin hazırlayan nedenlerin (hipotez) başlıcaları:

- Otomasyon faaliyetleri kütüphanelerin bağlı bulunduğu kurumun tanıdıkları olanaklar çerçevesinde gelişmiştir. Kuruluşların bu konuya ilişkin istekleri ve destekleri, gelişimi belirleyici olmuştur.

-Kütüphane otomasyonu öncelikle bilgisayar ve kütüphanecilik bilgisine vakıf, nitelikli elemanlar gerektirirken, kuruluşlarda bu niteliklere sahip eleman bulunmamaktadır.

- Kütüphane otomasyonu alanında gelişmeleri izleyecek ve bu gelişmeler çerçevesinde otomasyon faaliyetlerini yönlendirecek bir kuruluşun olmaması da bu konudaki çalışmalarını olumsuz yönde etkilemiştir.

1.3 Yöntem

Araştırmada seçilen konuyu incelemek için "Betimleme Yöntemi" uygulanmıştır. Saim Kaptan, Bilimsel Araştırma Teknikleri adlı eserinde betimleme yöntemini şöyle açıklamıştır :

"Bunlar olayların, objelerin, varlıkların, kurumların, grupların ve çeşitli alanların "ne" olduğunu betimlemeye, açıklamaya çalışan incelemelerdir. Bunlar, "nedir?" sorusuna cevap bulmaya yöneliktirler. Bununla mevcut durumlar, koşullar, özellikler aynen ortaya konmaya çalışılırlar. Betimleme araştırmaları, mevcut olayların daha önceki olay ve koşullarla ilişkilerini de dikkate alarak durumlar arasındaki etkileşimi açıklamayı hedef alır. Bu yöntemeye dayanan araştırmalarla durumu nedir? neredeyiz? ne yapmak istiyoruz? nereye hangi yöne gitmeliyiz? oraya nasıl gitmeliyiz? gibi sorulara mevcut zaman kesiti içinde olduğu düşünülen verilere dayanılarak cevap bulmak istenir. Genellikle bir survey yöntemi olan betimleme yöntemi, grupla ilgili genişliğine (Cross-Sectional) bir çalışmadır. Bu tür araştırmalar, çok sayıda obje ya da denek üzerinde belirli bir zaman kesiti içinde yapılmaktadır.

Betimleme, olayları, obje ve problemleri anlama ve anlatmada ilk aşamayı oluşturur. Bilimsel etkinlikler olayların betimlenmesiyle başlar. Bu sayede onları iyi anlayabilme, gruplayabilme olanağı sağlanır ve aralarındaki ilişkiler saptanmış olur"^{6/}

Veriler, seçilen araştırma yöntemine uygun olarak kütüphane yöneticilerinden ve konu ile ilgili diğer kütüphane personelinden görüşme tekniği ile toplanmıştır.

1.4 Kapsam

Araştırmamız, Ankara'da kütüphane otomasyonuna geçmiş ve geçme aşamasında olan kütüphaneleri kapsamaktadır. Bu kütüphaneler Ocak 1988 itibari ile sekiz adettir. Bu tarihten sonraki değişiklikler dikkate alınmamıştır. Araştırmaya konu olan kütüphaneler aşağıdadır:

- Devlet Planlama Teşkilatı Kütüphanesi (DPT)
- Hacettepe Üniversitesi Tıp Merkezi Kütüphanesi (HÜ)
- Orta Doğu Teknik Üniversitesi Kütüphanesi (ODTÜ)
- İslam Ülkeleri İstatistik, Ekonomik ve Sosyal Araştırma ve Eğitim Merkezi Kütüphane ve Dokümantasyon Birimi (SESRTCIC)
- Türkiye Büyük Millet Meclisi Kütüphanesi (TBMM)
- Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği Kütüphanesi (TOBB)
- Türkiye Bilimsel ve Teknik Dokümantasyon Merkezi (TÜRDOK)
- Yükseköğretim Kurulu Dokümantasyon ve Uluslararası Bilgi Tarama Merkezi (YÖK)

Araştırmamızın kapsamına alınan kütüphanelerin bazıları daire başkanlığı, bazıları şube müdürlüğü ve kurum içinde birimdirler. Bunlardan TÜRDOK, çevrim içi yayın tarama hizmeti verdiği için kütüphane olarak değil, kurum olarak ele alınmıştır.

1.5 Düzen

Araştırma raporu beş bölümden oluşmaktadır:

I. Bölüm, Giriş Bölümü olup kütüphane otomasyonunun önemine değinilmekte, araştırmanın amacı ve hipotezi açıklanmaktadır. Araştırma yöntemi, çalışma alanı, araştırma raporunun düzeni ve araştırmada kullanılan kaynaklar hakkında bilgi verilmektedir.

II. Bölümde, kütüphane otomasyonu hakkında genel bilgiler verilmiştir. Uygulama alanları açıklanmakta, tarihi gelişimi çerçevesinde örnekler gösterilmekte, sağladığı olanaklar ve sorunları üzerinde durulmaktadır.

III. Bölümde, Ankara'da ki kütüphane otomasyonu çalışmaları incelenmektedir. Kütüphanelerin bağlı bulunduğu kurumlar kısaca tanıtılmakta, kütüphanelerle ilgili genel bilgiler verilmekte ve otomasyon çalışmaları anlatılmaktadır.

IV. Bölümde, verilere dayanılarak araştırmanın değerlendirilmesi yapılmaktadır.

V. Bölüm, sonuç ve önerilere ayrılmıştır.

Metinde kullanılan kısaltmalar "içindekiler tablosu"ndan sonra verilmektedir. Her bölüm sonunda dipnotlar yer almakta, araştırmada kullanılan bilgi kaynakları kaynakça bölümünde listelenmektedir. Araştırmanın Türkçe ve İngilizce özetleri de çıkartılmıştır. Otomasyon çalışmaları ile ilgili örnekler ekler bölümünde bulunmaktadır.

1.6 Terminoloji

Araştırmamızda sık kullanılan üç terimin açıklanması uygun görülmektedir.

Kütüphane Otomasyonu : Kütüphanelerin işlemlerini gerçekleştirmek amacı ile bilgisayarlar başta olmak üzere bilgi teknolojisinin tüm ürünlerinden yararlanılmasıdır.

Donanım : Bilgi işlemde kullanılan fiziksel öğeler ya da fiziksel öğeler bütünü.

Yazılım : Bir bilgi işlem dizgesinin işleyişi ile ilgili bilgisayar izlencelerinin, yordamların, kuralların ve gerektiğinde belgelemenin tümü. ^{7/}

Bunların dışında kalan terimler yeri geldikçe ilgili bölümlerde açıklanmıştır.

1.7 Kaynaklar

Konu ile ilgili bilgilere erişebilmek amacı ile çok yönlü bir yayın taraması yapılmıştır. Ayrıca, Yükseköğretim Kurulu Dokümantasyon ve Uluslararası Bilgi Tarama Merkezinde bir tarama yapılmıştır.

Yayın taraması yapılan başlıca kaynaklar şunlardır :

- Library and Information Science, Abstracts ^{8/} (1970-1978)
- Information Science Abstracts ^{9/} (1970-1987)
- Library Literature ^{10/} (1970-1987)
- Türkiye Bibliyografyası ^{11/} (1970-1987)
- Türkiye Makaleler Bibliyografyası ^{12/} (1970-1987)
- Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni ^{13/}
- Türk Kütüphaneciliği (1987-).

Araştırma raporunun yazımında Turabian'ın, A Manual for
Writers of Term Papers, Theses and Dissertations^{14/} ve Karasar'ın
Araştırmada Rapor Hazırlama^{15/} adlı eserlerinden yararlanılmıştır.
Ayrıca, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü tarafından
hazırlanan Yüksek Lisans ve Doktora Tezleri Yazım ve Basım Yönergesi^{16/}
uygulanmıştır.

I. BÖLÜMÜN DİPNOTLARI

1. Türkiye'de Kütüphanecilik Alanında Bilgisayar Uygulamaları I. Sempozyumu. İstanbul 7-9 Mayıs 1984. Sonuç Raporu. İstanbul. İstanbul Üniversitesi, 1985, s.4.
2. a.y.
3. Nilüfer Tuncer, "Kütüphanelerde Bilgisayar Kullanımının Getirdiği Sorunlar". Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni, 35(2) 1986, s.7.
4. Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 1985-1989. Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı, 1984, s. 160. (Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulun 13/7/1984 tarihli 90'ıncı birleşiminde onaylanmıştır.)
5. Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı "1988 Yılı Programı" Resmi Gazete 28.2.1988, Sayı: 19739.
6. Saim Kaptan, Bilimsel Araştırma Teknikleri ve İstatistik Yöntemleri. Ankara: Rehber Yayınevi, 1982, s.63.
7. Aydın Köksal, Bilişim Terimleri Sözlüğü. Ankara; Türk Dil Kurumu, 1981, s.6.
8. Library and Information Science Abstracts. London: Library Association, 1969-
9. Information Science Abstracts. New York, NY.: Plenum Publishing Co., 1966.

II. BÖLÜM

KÜTÜPHANE OTOMASYONU UYGULAMA ALANLARI

2.1 Bilginin Önemi ve Bilgi Teknolojisindeki Gelişmeler

Bireyler ve toplumlar için ekonomik, sosyal, kültürel değeri ve işlevi giderek anlaşılan; her fırsatta herkes tarafından vurgulanan "bilgi" olayı ile her türlü bilginin iletişimini hızlandıran "bilgi teknolojisinin" sağladığı olanaklar, yaşamakta olduğumuz döneme "bilgi çağı" adını veren önemli olgulardır. ^{1/}

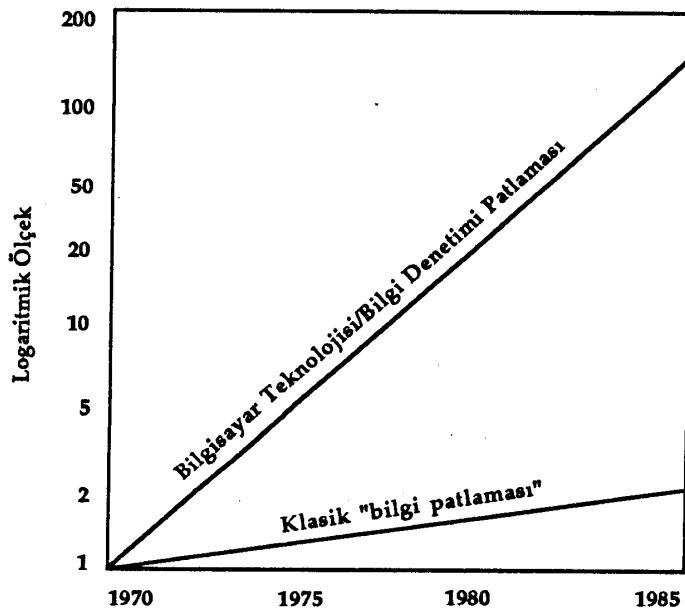
Günümüz toplumunda bilgi bilinci artmakta ve kişilerin birer bilinçli bilgi tüketicisi olmaları gerektiğine değinilmektedir. Artık, ulusların zenginliği, yapabildikleri araştırmaların ve teknik buluşların sonuçları ile değerlendirilmektedir. 1982 yılında ABD'de 56 524 000 \$ dolar 1983'de Japonya'da 65 287 000 yen ve İngiltere'de 3153 300 000 sterlin bilimsel araştırmalar için harcanmış, olup harcamalar aynı düzeyde kalmamakta sürekli bir artış da göstermektedir. Bilim adamı sayısında her 15 yılda bir iki katına ^{2/} çıkmaktadır.

Toplumun her kesiminde gün geçtikçe önemi daha fazla belirginleşen bilgi, başlı başına bir kaynak olarak görülmekte, kalkınma ve Gayri Safi Milli Hasıla'nın gelişimi için enerji kadar önemli olduğu kabul edilmektedir. ^{3/} Bilgi, her türlü üretim sürecinde vazgeçilmez temel girdilerden birisidir.

Yeni bilgiler insanoglunu yeni araştırmalar yapmaya yöneltmiştir. Ancak bu araştırmalar o kadar yoğunlaşmıştır ki artık bilim adamı neyi bilip neyi bilmediğini dahi bilememe sorunu ile karşı karşıya gelmiştir. 1959'da ABD'de 1.25 milyar dolar; 1962'de

İngiltere'de 12 Milyon Sterlin, çift araştırmalar yüzünden boşuna harcanmıştır. ^{4/} Bu durumun üstesinden gelebilmek için elde ettikleri bulguları yayın yaparak duyurmak zorunda kalmışlardır. Araştırıcı ve araştırma sayısının artması, yayın sayısının da artması demek olmuştur. Özellikle İkinci Dünya Savaşı sonlarına doğru "bilgi patlaması" ve bunun doğal sonucu olarak belge patlaması (information expose document explosion) gerçekleşmiştir.

Genel değerlendirmelere göre dünyanın tüm bilimsel ve teknik yayınlarının sayısı her 8,5 yılda iki katına çıkmaktadır. Her yıl katlanarak artan söz konusu bilgi ve belgeleri denetleyebilmek için "bilgi işleme sistemlerinin de" buna paralel olarak güçlendirilmesi gerekmiştir. Bilgisayarlar ve iletişim teknolojisi, gerekli belge ve bilgilerin toplanmasında, işlenmesinde ve gereksindiğinde bunlara en kısa sürede erişilmesinde devrim yaratmıştır. Nitekim, 1970'lerden beri literatürde sık sık, "bilgi denetimi patlaması" (information controllability explosion) ^{5/} söz edilmektedir.

Çizim I: Bilgi ve Bilgi Denetimi Patlaması

Bilgi patlaması ve bilgi denetimi patlaması; Çizim I'de şematik olarak gösterildiği gibi bilgi patlaması her 15 yılda bir, iki katı olarak gerçekleşirken, bilgi denetimi patlaması her iki yılda bir, iki katına çıkmaktadır. ^{6/}

Bilgi işleme sistemlerinin güçleri veya yetenekleri üç parametrede incelenebilir. Bunlar : 1. veri işleyebilirliği, 2. veri depolayabilirliği ve 3. veri iletişim yeteneği. Bilgi sistemleri yetenek evreleri aşağıda verilmektedir.

<u>Evre</u>	<u>Üssel Artışlar</u>
I	1. Hesaplama yeteneği
II	1. Hesaplama yeteneği 2. Depolama yeteneği
III	1. Hesaplama yeteneği 2. Depolama yeteneği 3. İletişim yeteneği

Çizim II: Bilgi Sistemleri Yetenek Evreleri

Kaynak : Koenig, 1987, s.50

Bilgi sistemleri gelişim evreleri, yukarıda verilen yetenek evreleri çerçevesinde incelenebilir.

1971 öncesine gelen Evre I'de veri işleme sistemlerini karakterize eden işleme ve hesaplama yeteneğinde büyük artışlar olmuştur. Bu dönemde depolama kapasite artışı olmasına karşın hesaplama yeteneğine göre bu artış daha yavaştır. Kütüphane ve bilgi depolama sistemleri bilgisayarların hesaplama yeteneğindeki artışa bağımlı değildirler. Yapılan iş, bilgiyi toplamak, depolamak ve gerektiğinde kullanıcıya iletmektir. Kısacası bu evredeki gelişmeler kütüphanelere pek fazla birşey sağlamamıştır. (Çizim III)^{8/}

Bilgi Sistemlerinin Otomasyonu

Evre I 1971 Öncesi

Üssel Artış

Büyük Umutlar

1. Hesaplama yeteneği

Mütevazı başarılar

Büyük hayal kırıklıkları dönemi

Çizim III : Bilgi Sistemlerinin Otomasyonu Evre I

Evre I, büyük umutlar ve mütevazı başarılar dönemi olarak tanımlanabilir. Büyük umutlar dönemi olmuştur. Çünkü, bilgisayarlar çok güçlü bilgi işleme sistemleridir. Kütüphaneler de birer bilgi işleme sistemleri olarak düşünüldüklerinde bilgisayarların

kütüphaneler için nedenli önemli oldukları ortaya çıkmaktadır. Mütevazı başarılar olarak değerlendirildiklerinde, 1970 öncesi dönemde, kütüphaneler için elektronik bilgi depolama maliyet açısından henüz avantajlı değildi. Bibliyografik verilerin işlenmesindeki karmaşıklıklar dikkate alınamamış ve bu dönemde sonuç olarak hayal kırıklıkları yaşanmıştır.

Fakat, bu dönemde Evre II için gerekli teknolojik temeller de atılmıştır. 1960'ların başında bir silikon yonga (chip) üzerine birden çok elemanı entegre etme tekniği geliştirilmiştir. Gordon Moore adlı araştırmacı 1960'ların ortasında çok ünlü olan gözlemini yapmıştır. Moore' un gözlemine göre her iki yılda bir, bir yonga üzerine entegre edilen eleman sayısı iki katına çıkmaktadır.^{9/} Yongalar hem işlemci olarak hem de depolama birimi olarak kullanılabilir. kullanılabilmektedir.

Aynı dönemde disklerin depolama kapasitesi yaklaşık iki yılda bir iki katına çıkarken teyp bantlarının depolama kapasiteleri de her üçbuçuk yılda bir iki katına çıkmaktaydı. Fakat, bantlar doğrudan erişime olanak tanımadığından bu alandaki verimlilik de düşüktü.

1971 yılı Evre II için bir dönüm noktası olmuştur. Bilgisayarların hesaplama yeteneğinin yanı sıra depolama kapasitesinde üssel bir artış olmuştur. İletişim alanında, aynı anda birden çok

kullanıcının sistemleri kullanmasına olanak tanıyan iletişim kanalları ve maliyetlerin paylaşılmasına izin veren anahtar sistemi geliştirilmiştir. Bu dönemde bilginin denetlenebilirliği konusunda da bir patlama olmuştur. Çevrim içi veri tabanı sayısı her iki üç yılda ikiye katlanarak artmıştır.

Bilgi Sistemlerinin Otomasyonu

Evre II 1971-1986 ?

Üssel Artış

1. Hesaplama yeteneği Bibliyografik hizmet veren
 2. Depolama yeteneği kuruluşların, çevrim içi veri tabanlarının, anahtarlama sistemlerinin sayılarının artışı.
-

Çizim IV. Bilgi Sistemlerinin Otomasyonu Evre II

Evre II'de Evre III için gerekli teknolojik çalışmalar yapılmış ve 1971'de fiber optik yapımında kullanılacak cam geliştirilmiştir. Fiber optik sayesinde her türlü bilgi aynı kanal üzerinden iletilmektedir.

İçinde bulunduğumuz dönem evre III'e geçiş dönemidir. Bu noktada uzak ileşitimi teknolojisindeki hızlı gelişmelerin işletimsel etkileri görülmeye başlanacaktır. "1988'de Atlantığı geçen ilk fiber sistemi bir çift kablo ile Amerika ve İngiltere'yi bir diğer kablo çifti ile de Amerika ve Fransa'ya bağlayacaktır. 1989'da hazır olacak olan Transpasifik kablosu Amerika'ya, Hawaii, Guam, ve Japonya'ya bağlayacaktır." 10/

Evre III'de ulusal ve uluslararası düzeyde iletişim ağlarına bağlı olarak işbirliği olanağının da artacağı, farklı bilgisayar ağları arasında geçitlerle bağlantı sağlanarak ortak projeler geliştirileceği tahmin edilmektedir. 11/.

Bilgi Sistemlerinin Otomasyonu

Evre III : Başlangıç 1986 ?

Üssel Artış

Bu dönemde henüz

1. Hesaplama yeteneği ve birşey görülmedi.
 2. Depolama yeteneği ve
 3. Uzak iletişim yeteneği
-

Çizim V : Bilgi Sistemlerinin Otomasyonu Evre III.

Evre III'süresince depolama kapasitesinin artması ve uzak iletişim olanaklarının oluşması ile birlikte yeni bilgi erişim sistemlerinin kurulması beklenmektedir. Tam metin veri tabanları bu sistemlere örnek gösterilebilir.

Yukarıda açıklanan yapısal değişikliklere kütüphane ve bilgi merkezlerinin uyum göstermesi gerekir. Çünkü, insanlığın binlerce yıldır üretmekte olduğu her alandaki her türlü bilgi ile bilgileri içeren her türlü yazılı-basılı-görüntülü-sesli bilgi kayıtlarının kısacası hertürlü bilgi materyalinin toplandığı, yorumlandığı, işlendiği, düzenlendiği, korunduğu ve kullanıma sunulduğu bilgi kurumları, kütüphaneler ve bilgi merkezleri, günümüzde "bilgi teknolojisi" olanaklarının en yaygın olarak kullanıldığı alanlardan birisidir. Bilgi çağını yaşamakta olan insanın, çağın gerektirdiği bir etkinlik ve hızla bilgilendirilmesi, yani gereksinim duyduğu bilgi, belge ve yayına gereksinim duyduğu yerde ve zamanda ulaşabilmesidir. Bu da bilgi teknolojisi destekli bilgi-kütüphane hizmeti ile mümkündür. Tersine durumda, bilgi ve kütüphane hizmeti, karar almak için gerekli güncel ve doğru bilgilere kısa sürede erişimi mümkün kılmayacaktır. 12/

2.2 Bilgisayarların Tarihçesi

İnsanoğlunun hesap yapma gereksiniminin çözümü için geliştirdiği bilgisayarlar; genel anlamda, çok sayıda aritmetiksel,yada mantıksal

işlemlerden oluşan bir işi, çalışması sırasında bir işletmen'in işe karışması gerekmeksizin, önceden verilmiş bir izlenceye göre, özdevimli olarak yürüten bir veri işleyicidir. 13/.

Bu çünkü bilgisayarların temelini oluşturmalarına rağmen Çinliler tarafından bulunan sadece toplama ve çıkarma işlemlerini yapabilme yeteneğine sahip "abakus"lar hesaplama alanında uzun süre kullanılmıştır. Basit yapılı ilk hesap makinesi, Blaise Pascal'ın 1642 yılında geliştirdiği çarpma ve bölme işlemlerinin de yapıldığı Pascal hesaplayıcısıdır. 14/

Bilgisayarların gerçekleşmesinde en önemli adımlardan biri, işlemlerin sırasının makinece bilinmesidir. Bu bakımdan 1801 yılında Fransız Jacquard'ın gerçekleştirdiği özdevimli dokuma tezgahı bilgisayarlara doğru bir adım sayılabilir.

1821 yılında İngiliz matematikçi Charles Babbage matematik tabloları basmak ve bilimsel hesapları yapmak için ilk hesap makinesini icat etmiştir. Babbage'in tasarladığı ve bugünkü bilgisayarların en önemli kavramı olan programlamanın öngörüldüğü bu makine, bellek kavramında ilk defa ortaya atılması açısından önemlidir. Daha sonra geliştirilen makineler, kavramlar bakımından bilgisayara doğru yeni bulgular getirmemiştir. 15/.

1890'da istatistik uzmanı olan Herman Hollerith, bugün dahi kullanılan delikli kart yöntemini bularak, Birleşik Amerika'da yapılan nüfus sayımı sonuçlarını öncekilerine kıyasla daha kısa bir sürede elde edilmesini sağlamıştır. 16/

İlk otomatik bilgisayar Mark I adıyla Harvard Laboratuvarlarında 1944 yılında yapılmıştır. Bunu 1946 yılında ENIAC (Electronic Numerical Integrator and Calculator) elektronik bilgisayarı izlemiştir. ^{17/} . Gelişen teknoloji ile birlikte bilgisayarlar, fiziksel olarak küçülürken işlem hızları da o, oranda artmıştır.

Günümüzde kullanılan bilgisayarların gelişimi dört kategoride incelenebilir.

Birinci kuşak bilgisayarlar : 1951-1958.

Bunlar, radyo lambaları ile çalışan, dolayısıyla çok ısı üreten, önemli soğutma sorunları olan ve sadece çok ilkel çevirici diller ile programlanabilen bilgisayarlardı. 1945 yılında ABD'de askeri amaçlar için üretilen ENIAC bilgisayarı ile 1951-1952 yıllarında geliştirilip, 1953'de pazarlanan UNIVAC-I bu kuşağa bir örnektir.

İkinci kuşak bilgisayarlar : 1959-1964

1950'lerin sonlarına doğru radyo lambalarının yerini transistörler aldı. Böylece, birinci kuşağa göre daha hızlı ve güvenli işlem yapabilen, daha küçük boyutta, daha az maliyette yeni bilgisayarlar üretildi. Depolama kapasitesindeki artışın yanı sıra FORTRAN, COBOL, ALGOL gibi bazı yüksek düzeyli programlama

dillerinin kullanıma açık olmaları bu dönem bilgisayarların özelliklerindedir. Bu dönemde bilgi kayıt araçları olarak manyetik bantlarda kullanılmaya başlanmıştır. IBM 7090, CAC6600 ile Philco 2000 bu dönem bilgisayarlara örnektir.

Üçüncü kuşak bilgisayarlar : 1965-1971

Bu kuşak bilgisayarlarda transistörlerin yerini tümleşik çevrimler (Integrated circuits) alırken, boyutları küçülmüş, işlem yapabilme hızları artmış ve maliyetleri düşmüştür. Ayrıca bilgi giriş-çıkış ortamlarında yenilikler getirerek, uzaktan erişim ve çok kullanıcıya olma özelliklerine sahiptirler.

Dördüncü kuşak bilgisayarlar : 1972-

Üçüncü kuşak bilgisayarların ortaya çıkışından sonraki yapılan teknolojik gelişmeler açık olarak belirlenememektedir. Bazı akademisyenler dördüncü kuşak bilgisayarlar olarak IBM sistem/370'i göstermektedirler. Bu bilgisayarda binlerce transistör tek bir silikon yonga (silicon chip) üzerine yerleştirilmiş olup böylece geniş ölçekli tümleşik çevrimlerden (very-large-scale integrated circuits, VLSI) meydana gelmiştir. Bugün birçok işyerinde görebildiğimiz, hatta evlerimizde oyuncak olarak kullanabildiğimiz, isimleri yazmakla bitmeyecek kadar çok olan bilgisayarlar dördüncü kuşağa örnek olarak gösterilebilir. Günümüzde birçok kütüphane ve bilgi merkezinde bu kuşak bilgisayarlar kullanılmaktadır. 18/

1982'de Japonlar beşinci kuşak bilgisayarlar sistemleri terimini ortaya attılar. Literatürde bu kuşak bilgisayarlar "akıllı bilgiye dayalı sistemler" (intelligent knowledge-based system) olarak anılmaktadır. 19/

Bilgisayarlarda her kuşak değişiminde, hız ve güvenilirlik 10 kat, bellek kapasitesi 20 kat artarken, donanım birimlerindeki maliyetin 10 kat azalması gözlenen önemli gelişmelerdir.

2.3 Bilgisayarların Yapısı ve Özellikleri

Yaptıkları işler açısından bilgisayarlar üçe ayrılırlar.

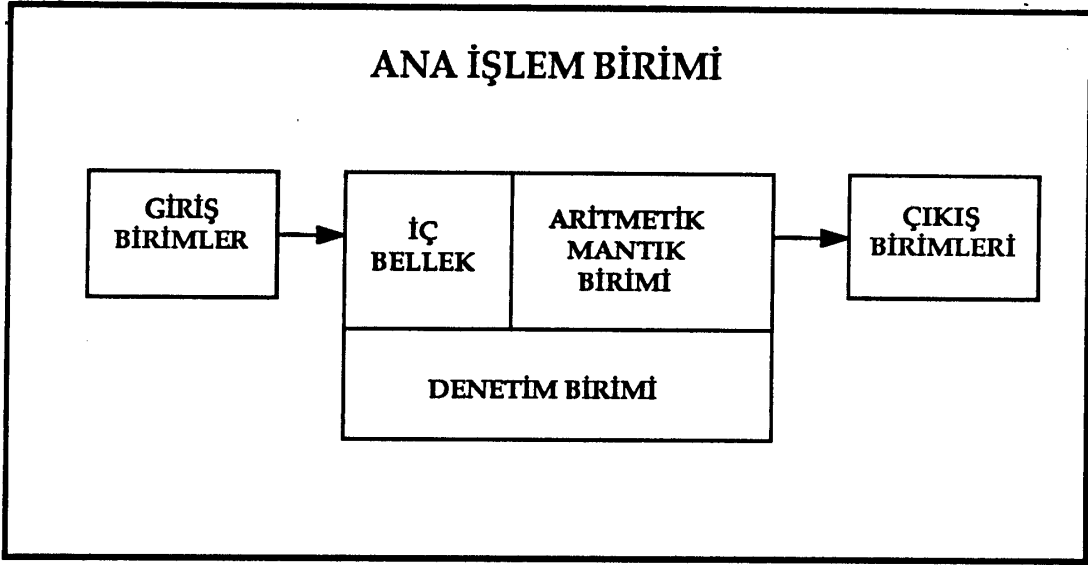
Bunlar :

1. Sayısal bilgisayarlar (Digital) : Belli değerleri belirten sayısal verileri işlerler. Kütüphanede kullanılan bu gruba girer.

2. Örneksele bilgisayarlar (Analog) : Fiziksel ölçüleri simgeleyen sayıları işlerler. Voltaj miktarı, doğru uzunluğu gibi

3. Karma bilgisayarlar, (Hybrid): Bunlar her iki işlem türünde yaparlar 20/

Bilgisayarın elektronik ve mekanik birimlerinden oluşan fiziksel öğelerinin tümüne donanım adı verilir. Bilgisayarların çekirdek donanımı, komutların yorumlanmasını gerçekleştiren devrelerin bulunduğu, iç bellek, aritmetik mantık birimi ve denetim biriminden oluşmuş ana işlem birimidir. Bu çekirdek donanımın çevre ile iletişimine olanak sağlayan yardımcı birimler ise çevre donanımı olarak adlandırılırlar. Çevre donanımı giriş ve çıkış birimlerinden oluşmuştur. 21/

Çizim VI: Bilgisayar Sisteminin Ana İşlem Birimi ve Çevre Donanımı

Giriş birimi olarak delikli kart okuyucu, delikli kağıt şerit okuyucu, kağıt üzerinde im okuyucu, yada gelecekte yeni yeni gelişen belge okuyucu kullanılabilir. ^{22/} Giriş birimi olarak kullanılan delikli kart okuyucularının okuma hızı 2000 kart/dakika'ya kadar çıkabilmektedir.

Çıkış birimi olarak kullanılan en yaygın birim satır yazıcıdır (Line Printer). Dakikada 2000 satır (132 karakterlik) yazabilen yazıcılar artık yaygın olarak kullanılmaktadır. Dakikada 18000 satır yazabilen lazer yazıcılar (laser Printer) da geliştirilmiş olmasına karşın bunlar kütüphaneler için şimdilik pahalı gelmektedir. British Library'de kitap kartlarının üretiminde Xerox bunun yanı sıra 9700 lazer yazıcının kullanıldığı da bilinmektedir. ^{23/} Çıkış birimi olarak ayrıca delikli kart delici, delikli kağıt şerit delici çizici ve göstericiler de kullanılır.

Çizici, bilgisayarın, işlemlerin sonucunu eğriler biçiminde çizerek sunmasını, gösterici ise televizyon ekranına benzer bir ortamda, sonucu hızlı ve sessiz bir biçimde yazılarıyla göstermesini sağlar.

İşlem biriminin ulaştığı çok büyük hız karşısında giriş ve çıkış işlemleri pek yavaş kaldığından bilgisayar zamanından daha çok yararlanmak büyük ölçüde giriş/çıkış hızlandırılmasına bağlıdır. Bu yolda bir çaba, giriş bilgileri kartlara delmek yerine doğrudan mıknatıslı şeride yazan donanımlardır. 24/.

Bellek (memory), bilgisayarın dışardan aldığı ya da kendi ürettiği bilgileri sakladığı bölümdür. Bilgisayarın ana işlem birimince yürütülen işlem dizilerinin ve işlenen verilerin sürerken yerleştirilip saklandığı ve gerektiğinde, anında ulaşılarak işlemlerde kullanılmasına olanak sağlayan, ana işlem birimi ile birlikte düşünülen belleğe, iç bellek (internal memory) adı verilir. İçbelleğin istenen bilgilerin yazılıp, istenildiği zaman silinip değiştirilebildiği kısmı Yaz-Oku Bellek (Random Access Memory-RAM) yada Rastgele Erişimli Bellek adıyla anılır. Yaz-Oku Bellek, bir arada bulunan binlerce posta kutusuna benzetilebilir. Bunlar kullanıcının gerek programlarını gerekse de verilerini saklayabildiği ve her birinin, ulaşılabilmesi için bir adrese sahip olduğu yarı iletkenlerdir. Bilgisayarlara sağlanan elektrik gücü kesildiğinde yaz-oku bellekteki bilgiler anında unutulur.

İç belleğin, bilgisayarın her zaman kullanılmak zorunda olduğu ve değiştirilmelerine gerek olmayan bilgilerin saklandığı bölümü ise Salt Okunur Bellek (Read-Only Memory-ROM) olarak adlandırılır. Salt okunur bellekteki bilgiler program komutlarıyla hiç bir zaman değiştirilemeyecekleri gibi güç kesilmesi durumunda bile unutulmazlar 25/.

Çevre donanım birimleri arasında yer alan, iç belleğe oranla çok daha yavaş erişilebilen ve büyük hacimli veri kümelerini saklamaya yarayan mıknatıslı disk ya da mıknatıslı şerit (teyp) biçimindeki belleklere ise dış bellek (external memory) adı verilir.

Aritmetik Mantık Birimi (Arithmetic Logic Unit-ALU), bilgisayarın toplama, çıkarma ve bölme gibi aritmetik işlemler ile mantıksal işlemleri yapmak üzere kullandığı elektronik devreler grubudur. Denetim Birimi (Control Unit) ise, bilgisayarın tüm donanım birimlerinin birbirleri arasındaki ilişkileri düzenleyerek eşgüdüm sağlayan ve işlemler üzerinde denetim görevi yapan birimdir.

Bilgisayar sisteminde veri giriş/çıkışını sağlayan; delikli kartlar, kart okuyucu, disk, teyp, terminal, optik okuyucu, ışıklı kalem, satır yazıcı, klavye, çizici gibi çevre birimleri insan ile bilgisayar arasındaki iletişimi sağlayan birimlerdir. Verilerin bilgisayarın çeşitli kısımları arasında hareket ettirilmesini sağlayan devrelere de taşıt (bus) denir.

Bir bilgisayarda veriler var/yok, açık/kapalı veya 0/1 olarak gösterilebilecek iki sayı sistemine (binary digit) göre depolanır. Elektrik akımı varsa 1, yoksa, 0 anlamına gelmektedir. İki sayıdan her bir elemanına bit denir. Sekiz bit bir baytı(byte) oluşturur. Bir bayt'da bir karakteri ifade eder. Örneğin, ikili sayı sisteminde "A" harfi 01100001 sayı dizisi ile gösterilir. Yaklaşık bin karakterlik bir bilgi uzunluğu bir kilobayt (KB), bin KB'lık bir bilgi uzunluğu bir Megabayt'a (MB) eşittir.

Bilgisayarda, temel işlemlerin hangi hızla yapıldığı, ana işlem birimine ne kadar veri gönderildiği ile ölçülür. Hız birimi Megahertz'dir. Örneğin, saat hızı 12 Mhz olan bir bilgisayar saniyede 12000 KB'lık işlem yapma kapasitesine sahiptir.

Kelime uzunluğu ise belleklerden bir defada kaç bitlik bilgi pompalandığını anlatmak için kullanılmaktadır. Kelime uzunlukları 4 bit, 8 bit, 16 bit ve 32 bit olabilmektedir. 26/

Bilgisayarda işlemler ya gerçek zamanlı işlem (real time process) ya da toptan işlem (batch process) yolu ile yapılır. Veri oluştuğu anda aktarılıp işlem görüyorsa gerçek zamanlı işlem yapılmış olur. Eğer veriler biriktirilip sonra değerlendiriliyorsa toptan işlem olarak tanımlanır. Veriler anında girilip beklenmeden sonuçlar alınıyorsa bu tür sistemlere çevrim içi (on-line) sistemler denir. Sonuçlar için, belli bir süre beklemek gerekiyorsa bunlara da çevrim dışı (off-line) sistemler denir.

Genellikle her bilgisayarın, kendi özelliğine göre, belirli bir uzaklığa kadar uçlara doğrudan bağlantı olanağı vardır. Uçlara doğrudan bağlantı, özel kablolarla yapılır. Bilgisayar ile uç arasındaki uzaklık öngörülenden daha fazla olursa telli ya da telsiz bilgi iletim olanaklarından yararlanılır. Çoklukla telefon hatları kullanılır. Telefon hattı genel yada özel olabilir. Bu hatlar tek yönlü (simplex), yarı-çift yönlü (half-duplex) ve çift yönlü (duplex) olabilir. ^{27/} Hatlar üzerindeki bilgi iletim hız birimi baud' (Baud her saniye aktarılan sinyal sayısını ifade eder)dur. Bilgiler 300-1200 baud hızla aktarılır. Bilgisayarın uçlara veya başka bilgisayara bağlanmasında modülatör-demodülatör veya kısaca 28/ modem denilen araçlardan faydalanılır.

Bir bilgisayar sisteminin işleyişi ile ilgili programları, yordamları yada kuralları kapsayan donanım dışı belgelerin tümüne yazılım (software) denir. Sistem yazılımı (system software) ve uygulama yazılımı (application software) olmak üzere iki tür yazılım vardır.

Sistem yazılımları; bilgisayar üreticisi tarafından hazırlanmış, işlemler arasında denetimleri, programların çevrilmesini, kısaca bilgisayarın işletimini sağlayan ve her işletim sırasında kullanılan yazılımlardır.

Uygulama yazılımları ise; kullanıcıların özel gereksinimlerini karşılamak üzere ya önceden hazırlanmış, saklanmış yada kullanıcının kendisinin hazırladığı yazılımlardır. Başlıcaları BASIC, FORTRAN, 29/ ALGOL, COBOL, PL/I, vb. dir. .

Uygulama yazılım alanı giderek genişlemekte ve yazılım sayısı hızla artmaktadır. Kataloglama, ödünç verme, süreli yayın denetimi, sağlama, bilgi erişim, bibliyografik tarama gibi her türlü kütüphane işlemleri için yazılım geliştirilmiştir.

Bilgisayarlar verimlerine göre üçe ayrılırlar.

1. Büyük boy bilgisayarlar (mainframe computer): Bellek çok geniş, hız çok yüksek (saniyede milyonlarca işlem) ve kullanıcı sayısı oldukça fazladır. Bazı üniversitelerde, bankalarda, devlet dairelerinde ve özel işletmelerde kullanılan bilgisayarlar bu gruptandır.

2. Orta boy bilgisayarlar (mini computer) : Bunlarda büyük boy bilgisayarlardaki gibi bir yapıya sahiptir. Sadece bellek ve hız olarak küçük olan yan birimler açısından bir farklılığı bulunmayan çok kullanıcı, çoklu programlama yapabilen bilgisayarlardır. Orta boy işletmelerde bulunan bilgisayarlar bu gruptan sayılırlar.

3. Küçük boy bilgisayarlar (personel computer, microcomputer) Tek kişi tarafından kullanılabilen, belleği ve hızı çok düşük makinelerdir.

Yukarıda açıklandığı gibi böyle bir sınıflandırmada bellek genişliği, aynı anda kullanıcıların sayısı ve hız (saniyedeki işlem sayısı) esas alınmaktadır. 30/

Geleceğe ışık tutması açısından insan ile bilgisayarların karşılaştırılması şöyle yapılabilir :

- Zaman açısından, bilgisayarlar insana göre çok hızlı çalışırlar. Bilgisayar hızı/insan hızı= 10^5 mertebesindedir.

- Hacim bakımından; bilgisayarlar insana göre çok geniş yer tutarlar. bazı tahminler karşılaştırma oranınının 10^9 mertebesinde olacağını göstermektedir.

- Enerji yönünden; bilgisayarlar insana göre çok müriftirler. Aradaki oran bugün için 10^8 mertebesindedir.

- Depolama (bellek) yönünden, insan beyni çok üstün bir durumdadır. Depolama kapasitesi açısından insan beyni bilgisayarlardan 10^{12} kat daha ileridedir.

- Hatırlama bakımından: insan, bilgisayara göre daha hızlı çalışır. Bu hatırlamada kesinlik olasılığı azdır. Bilgisayar depoladığı bir bilgiyi yavaş da olsa kesin olarak hatırlar.

- Sistemin kendini onarma yeteneği; en önemli karşılaştırma konusu budur. İnsan beyni kapsadığı çok eleman sayesinde bunu daima kolaylıkla yapabildiği halde, bilgisayar buna sahip değildir. Bilgisayarların çok hacimli olması bunu engelleyen etkenlerden biridir.

Sonuç olarak, bilgisayarlar insan beyninden çok uzaktadır ve bunlara elektronik beyin demek bir özentiden ibarettir. Aslında bilgisayarlar bütün diğer makineler gibi insanın yönetim ve denetiminde, kendilerine göre işlem yapan elektronik makinelerdir.

Ancak olağanüstü hız ve yanılmazlıkla işlemlerin milyonlarcası kısa bir sürede yapılmakta ve çeşitli kayıt ortamlarında biriktirilip saklanabilmektedir. Bu özellikleri ile bilgisayarlar, karar verme durumunda olan araştırmacı ve yöneticiler için önemli görevler yüklenmektedirler. 39/

Bilgisayarların Kullanım Alanları

Yukarıdaki değerlendirmeler dikkate alındığında bilgisayar uygulandığı alanlara insanın erişemeyeceği hız, yanılmazlık, güvenilirlik ve doğruluk sağlayan, girdi olarak verilen bilgileri bir çok karmaşık işlemlerden sonra, gereksindiği biçimde çıktı/sonuç olarak sağlandığı bir makinedir.

Eğer yapılması gereken rutin işler çok fazla, zaman kısıtlı ve kesin doğruluk isteniyorsa bilgisayarlar kullanılabilir.

Bilgisayar teknolojisinin hızla gelişmesi ile birlikte, bilgisayarlar fiziksel olarak küçülmüş, işlem kapasiteleri artmış ve fiyatları da düşmüştür. Artık yalnız matematiksel işlemlerde değil, anlamlı sorulara çözüm getiren güçlü araçlar haline gelmişlerdir. Kullanım alanları da bu gelişmelere paralel olarak o oranda genişlemiştir. 32/

Günümüzde bilgisayarlar bankacılık, ekonomi ve üretim, kamu ve iş yönetimi, savunma, eğitim, tıp, havacılık, meteoroloji, çevre

planlaması ve haberleşme gibi alanlarda yaygın olarak kullanılmaktadır.

Bankacılık : Her türlü rutin işlemlerinde bankalar bilgisayar teknolojisinden geniş ölçüde faydalanırlar. Müşteri ile ilgili bütün boyutlardan, yatırımlara kadar bütün işlevler bilgisayar aracılığı ile gerçekleştirilir. 33/

Ekonomi ve Üretim : Üretim; ulusal ekonominin büyük bir parçasıdır. Özellikle ekonometri dalında, ekonomi modellerinin hazırlanması ve değerlendirilmesinde bilgisayarlardan faydalanırlar.

Kamu ve İş Yönetiminde : Karar alma sürecinde kontrol mekanizmasına kadar bilgisayar girmiştir. Harcamalar, ödemeler, bordroların dökümü, vergilerin ve faturaların ödenmesi gibi işlemler bilgisayarla yapılmaktadır.

Savunma ve Askeriye: Bu alanda lojistik amaçlar, stratejik kararlar almada, insan gücü kaynaklarının yönetiminde bilgisayarlar çok önemli rol oynarlar. 34/

Eğitim : 1960'lı yıllardan beri bilgisayarlar eğitim alanında yaygın olarak kullanılmaktadırlar. Başlangıçta, çoktan seçmeli sorular öğrencilerin cevaplama için ekranda görüntülenmekteydi. Eğer öğrencinin cevabı yanlış ise bilgisayar doğru cevap için

öğrenciyi yönlendirmekteydi. Günümüzde artık, karmaşık problem çözümlerinde, yabancı dil eğitiminde, bilimsel araştırmaların değerlendirilmesinde, işitme özürlü kişilerin eğitiminde bilgisayarlar kullanılmaktadır. 35/

Tıp : Hastahane kayıtlarının tutulmasında, hastalıkların teşhisinde ve tedavi aşamasında, kan bankalarından daha verimli olarak yararlanılmasında kullanılmaktadır.

Havacılık : Hava trafiğinin düzenlenmesi, uçakların kalkış-inişleri, yer ayırma işlemleri bilgisayarlar aracılığı ile gerçekleştirilmektedir.

Meteoroloji : Hava tahminlerindeki karmaşık matematiksel işlemlerin tanımlanmasında kullanılır. Dünyanın birçok hava istasyonlarından toplanan veriler bilgisayarda değerlendirilmektedir.

Çevre planlanması : Endüstri artıklarının denetim altında tutulmasında, bunların canlılar üzerindeki etkilerinin saptanmasında bilgisayarların kullanıldığı görülmektedir.

Haberleşme : Telefon konuşmalarının düzenlenmesinde, faturaların hazırlanmasında, elektronik posta sistemindeki bütün işlemlerin hemen hepsi bilgisayarın yardımı ile gerçekleşir. 36/

2.4 Kütüphane Otomasyonunun Gerekçeleri

Kütüphanelerin ve bilgi merkezlerinin hizmetlerini etkin bir biçimde yerine getirmeleri amacı ile günün ileri teknik ve olanaklarını kullanması, özellikle bilgi teknolojisinin tüm ürünlerinden; bilgisayar ve uz iletişim teknolojilerinden yararlanılması kütüphane otomasyonu olarak tanımlanabilir.

Çağımızda bilgilendirme ve bilgilendirme olgusunda bilgisayar kullanımı, yani kütüphane otomasyonu tek seçenek haline gelmiştir. Kütüphane yöneticilerinin kütüphane hizmetlerini gerçekleştirmede kütüphane otomasyonuna yönelmelerinin nedeni şöyle açıklanabilir:

- Bilimsel araştırmaların ortaya çıkardığı bilgi birikimi, yayınların tür ve hacim olarak katlanarak artmasına neden olmuş, kütüphanelerde bulundurulması gereken belge miktarı çok büyük boyutlara ulaşmıştır. ^{37/}Emek gerektiren rutin işler artmıştır. Diğer taraftan enformasyon hizmetlerinin gelişmesi araştırma ve geliştirme çalışmalarını da son derece hızlandırmıştır. Kütüphaneler daha hızlı, doğru bilgi sunmak zorunda kalmışlardır. Çok fazla sayıda dokümanın sağlanması ve kontrol edilmesi gerekliliği işteki yoğunlaşmanın artışına neden olmuştur. Dolayısı ile personel gereksinimi doğmuştur.

Sonuç olarak; bilgisayar ve iletişim teknolojisi gerekli belge ve bilgilerin toplanmasında, işlenmesinde ve gerektiğinde bu bilgilere kısa sürede erişilmesinde devrim yaratmıştır.

Otomasyonlaşma, var olan hizmetlerin yanı sıra, az bir maliyetle yeni hizmetler sağlama olanağı vermiştir.

Hizmetlerinde otomasyona geçmiş kütüphaneler arasında işbirliği ve merkezileşme kolayca gerçekleşebilecektir. ^{38/}

Bütün bunların yanısıra profesyonel gelişme sağlamak personele yeni teknikleri öğrenme olanağı yaratmak, diğer kütüphanelerden geri kalmamak gibi düşüncelerden ötürü kütüphane hizmetlerinde otomasyona geçiş düşünülmektedir.

Fakat en önemli etken "bilgi yönetimi" için gerekli teknolojilerin gelişmiş olması ve maliyetlerin giderek düşmesi olmuştur. Hatta, 1971 öncesi dönemde, gelişmiş ülkelerde dahi bilgisayarların kütüphanelerde kullanımları gereksiz görülmekteydi. ABD'de E. Mason 1971 yılında yapmış olduğu araştırma sonucunda kütüphanelerin işlemlerini otomatikleştirmelerini bir bonbon şekerini karşı kasabaya götürmek için Boeing 747 kiralamaya ^{39/} zorlamaktadır. Hiç kuşkusuz bu tür olumsuz yorumların yapılmasında uygulamadaki başarısızlıkların ve maliyetlerin düşürülmemiş olmasının payı büyüktür.

Bugün ise; kütüphane otomasyonu gittikçe yaygınlaşmakta, uygulamada başarılı örnekler ortaya konulmaktadır.

2.5 Kütüphane Otomasyonuna Geçişte Dikkat Edilmesi Gereken İlkeler ve Karşılaşılan Sorunlar

1960'lardan beri kütüphaneler ve bilgi merkezleri hizmetlerinde bilgisayarlardan faydalanmaktadırlar. Başlangıçta birkaç kütüphanede ve belirli alanlarda yararlanılmakta iken yıllar ilerledikçe, otomasyon kapsamına giren kütüphane hizmetlerinin karmaşıklığı ve bu karmaşıklığın üstesinden gelebilmek için yapılması gereken çalışmaların entellektüel düzeyleri de yükselmiştir. Bu kütüphanelerde hizmet veren kütüphaneci ve bilgi uzmanları, teknolojik çağın içinde hizmet vermenin bilincine ve gururuna erişmiştir. Ancak, bugün bilgisayar kullanma heyecanını aşmış kütüphaneler, bilgisayarın da beraberinde bazı sorunlar getirdiğinin farkına varmışlardır.^{40/} Bu bakımdan kütüphanelere bilgisayar sokarken nelerin düşünülmesi gerektiği yararlarının yanında ne gibi sorunlar yarattığı aşağıda ele alınacaktır.

Birçok alanda olduğu gibi otomasyon, kütüphane alanında da göreceli bir kavramdır. Çünkü otomasyon, görüntüsü ve boyutları kolayca belirlenemeyen bir olgudur. Gerçekte otomasyon günün ileri tekniklerini ve olanaklarını kullanarak, kuruluşlardaki işlemleri ve karar almaları elden geldiğince önceden programlanmış biçimde gerçekleştirmek amacı ile yapılan bir yazılım/donanım bütünleşmesidir. Ancak bu bütünleşme başarılı biçimde yapıлып yürümekte olsa bile teknikteki gelişmeler, yeni olanaklar ve yöntemler durmaksızın izlenir. Zamanı geldiğinde bunlar, mevcut

sisteme katılır ya da başka yeni bir sistemi tasarlamamanın nedeni olur. Bu özelliği ile otomasyon bir anlık durağan bir olay değil, 41/ durmayan, kesilmeyen bir süreçtir.

Kütüphane yöneticisi, karar aşamasında, kütüphanede otomasyonun gerekliliğini yeniden gözden geçirerek kütüphane türü, verdiği hizmetler çerçevesinde düşünmelidir. Bilgisayara dayalı olmayan bir kütüphanede çalışmak işyerinin küçük yada geri kalmış olduğu şeklinde yorumlanabilmektedir. Bu tür bir kabulleniş genellikle acilen otomasyonunun gerekli olduğu yargısını da beraberinde getirmektedir. Öyleki, bilgisayarlar kütüphanecilerin "macho" simgesi olma tehlikesiyle karşı karşıyadır. Unutulmamalıdır ki, bilgisayarlar sihirli bir araç değildir. Bilgisayarların öpücüğü kurbağaları yakışıklı prenlere çevirmediği gibi yaşamı boyunca katalogculuk yapmış kişileri de dışa dönük çok işlevli konu 42/ kütüphanecilerine çevirmemektedir.

Genellikle, gelişme sürecini henüz tamamlamamış toplumlarda sıkça görülen "bir başlayalım da sonu nasıl olsa gelir" anlayışı sorunların çözümüne bilinçsiz ve sistemsizce yaklaşımın örneğidir. Sorunların tümüne çözüm olacağı umudu ile bilgisayar edinen yönetimlerde görülen "bilgisayar yanılması" (computer syndrome) da, otomasyona geçmek amaçlanırken düşünülmesi gereken bir olgudur. Gerçekten de, mevcut bir sistemi sadece bilgisayarlaştırmakla onun etkinliği muhakkak gelişmiş olmaz. Diğer bir deyişle, kendi yapısında zayıflıklar bulunan bilgisayarsız bir sisteme

bilgisayarın eklenmesi, genellikle mevcut sorunların hızla artmasına neden olur. Bilgisayarlar hatır, özentisi ve heves tatmini için kullanılmamalıdır. ^{43/} Kullanmaya başlayıp, sonradan vazgeçmek işleri büsbütün karmaşık hale getirir ve bunalım yaratır. Bilgisayar kullanmada önemli olan sürekliliğin korunmasıdır.

Hizmetlerini bilgisayara dayalı olarak gerçekleştirecek kütüphane öncelikle "sistem yaklaşımı" düşüncesi ile ön araştırma yapmak zorundadır. Atılacak adımların gözden geçirilmesi ve üzerinde iyice düşünülmesi gerekir. Otomasyon, kütüphanenin bütün sorunlarına yanıt olarak görülmemelidir. Otomasyon; kütüphanenin türü, politikası, hizmet çeşitliliği, hizmet verdiği kullanıcı kesimi, kütüphane dermesi, binası ve kütüphane bütçesi çerçevesi içinde ele alınıp değerlendirilmelidir. Otomasyon hizmetini gerçekleştirecek personelin de mesleki yeteneği ve bilgi düzeyi göz ardı edilmemelidir. Kütüphane ile eş düzeyde ve otomasyon uygulayan kütüphaneler gezilmeli, edinilmiş deneyimlerden faydalanılmalıdır.

Kütüphane ve bilgi merkezlerinde herhangi bir bilgisayar sistemi başlatılmadan önce, yeni sistemin "olurluk çalışması" (feasibility study) yapılmalıdır. Bu çalışma, kütüphane personeli ve sistem analistlerinin ortaklaşa yapacağı bir grup araştırması olmalıdır. Araştırma süresinde sistem çözümleyiciler, konu uzmanları, kütüphane kullanıcıları ve gerekli gördükleri kişilerle görüş alışverişinde bulunurlar. ^{44/} Günümüzde birçok sistemin başarısızlığa uğramasının temelinde yetersiz ve etkin olmayan çözümleme ve tasarım çalışması vardır. Bunu ortaya koyabilmek için çalışmada elde edilen bulgular rapor edilerek değerlendirilir.

Bir otomasyona geçiş projesi yürütülürken üzerinde önemle durulması gereken hususlar Şöyle sıralanabilir :

- Yeni sistemin öncelikle neyi gerçekleştirmek için düşünüldüğünün belirlenmesi,
- Sistemden beklenenin nasıl elde edileceğinin çözümlenmesi,
- Çözümleme evresi sonunda, seçeneklerin ortaya konulması ve seçeneklerden birinin en uygun seçenek olarak belirlenmesi,
- Ve amaçlanan sistemin kurulması. ^{45/}

Kurulan sistem gerekiyorsa denenir, pürüzleri giderilir ve işletime konur.

Yukarıda sıralanan etmenlerin hepsinin tek tek zaman çizelgeleri hazırlanmalıdır. İşlemlerin maliyet/yarar analizlerinin yanı sıra hangi sırada ve ne tür kaynaklar/insan gücü kullanılarak gerekleştirileceğ önceden planlanmalıdır. Sistem seçiminden sağlanmasına ve işletilmesine dek tüm gelişmelerden personel mutlaka haberdar edilmelidir. Böylece Personel yeni kurulacak sisteme kayıtsız kalmayacak, gereksiz korku ve önyargıların da giderilmesine yardımcı olacaktır.

Kütüphane otomasyonu, kütüphane uzmanları ile bilgisayar uzmanlarının bir arada çalışmasını gerektiren bir konudur. Kütüphanecilerin bilgisayar konusunda eğitim görmüş olmaları gerekir. Bilgisayarın neyi yapıp neyi yapamayacağını kavrayabilmeli-

lidir. Makineyi, programı, bilgi bankalarını en ince detayına kadar tanımaları gerekir. Mantıklı ve çabuk karar verme yeteneklerine sahip olmaları, sağlıklı olmaları gerekir. Profesyonel kütüphanecilerin eğitim sürecinde aldıkları mesleki derslerin yanısıra bilgisayar ve otomasyon konusuna da gerekli, önem verilmelidir. Bilgi çağında, kütüphanelerin de bilgi teknolojisinden faydalandıkları bu aşamada, bu teknikleri kullanabilecek, çağın gerektirdiği düzeyde kütüphane hizmeti verebilecek özellikte, nitelikli kütüphaneciler yetiştirilmelidir. Kütüphaneci yetiştiren eğitim ve öğretim kurumlarında bu amaç doğrultusunda ders programları gözden geçirilerek yeniden düzenlenmelidir. Bilgisayarlı kütüphanelerde zaman zaman psikolojik sorunlar da doğabilir. İnsangücü ile yapılan bir takım işlerin makineler aracılığıyla özdevimli biçimde yapılması, işsizlik sorunu yaratacağı düşüncesini oluşturabilir. Oysa ki, kütüphanelerin bilgisayar uygulamalarına bağlı duruma gelmesi çalışanların görevlerini yapabilmek için gittikçe daha dar alanlarda uzmanlaşmalarını gerektirecektir. İşlerin eksiksiz, anında öngörülen kesin tanıma uygun biçimde yapılması, ağır ve tatsız iş yükünü azaltacaktır. Daha yaratıcı, çekici işlerle verim artışı sağlanacaktır. 46/ Dolayısı ile sorumluluk ve uzmanlık düzeyi yükselecektir. Bilgisayarlar akıllı, hızlı ve yetenekli olsalar bile ancak insanların denetimi altında çalışabileceği gerçeği unutulmamalıdır.

Bu arada kütüphane otomasyonunda görev alacak bilgisayar uzmanlarının konumları da çok önemlidir. Bu uzmanlar Kütüphanenin ver-

diği hizmetleri analiz edebilecek düzeyde kütüphanecilik bilgisine sahip olmalıdır. Aksi taktirde bilgisayar uzmanları kütüphanenin isteklerini dikkate almaktan çok kendi istedikleri modeli gerçekleştirme çabası içine girerler. 47/ Genelde de sorun burada ortaya çıkmaktadır. Önemli olan kütüphane hizmetlerinin kütüphane yönetiminin istediği doğrultuda, amaçtan sapmayarak otomasyonlaştırılmasıdır. Herhangi bir başarısızlık anında sistemleri değil, o sistemleri kuran insanları sorumlu görmek gerekir. İnsan etmenini dikkate almaksızın bilgisayara dayalı kütüphane sistemi kurmak ve sorunsuz bir biçimde işletmek hemen hemen olanaksızdır.

Bir bilgisayarın, ana ve yan parçalarıyla birlikte, tüm fiziksel varlığına donanım denilmektedir. Sisteme uygun olmayan donanım seçimi ve işlemlerin yürütülmeye çalışılması, büyük boyutlara varan sorunlar yaratmaktadır.

İdeal olarak donanım seçimi en son iş olarak görülmelidir. Çünkü seçilen yazılım hangi tür bilgisayar sistemi üzerinde işliyorsa o tür bir donanım edinme yoluna gidilmelidir. Donanımın önce seçilmesi yazılımda birtakım kısıtlamaların yapılmasına neden olur ve sistemi olumsuz yönde etkileyebilir. Seçilen donanım; yazılımın etkili ve güvenebilir bir biçimde işlemlerini sağlamalıdır. Çok kullanıcı ve çok işlemlerli uygulamaları destekleyebilmelidir. İşletim hızı girdi-çıkıtı hızlarına uygun olmalıdır. 48/

Çeşitli kütüphane işlemlerini bilgisayara dayalı olarak gerçekleştirmek isteyen kütüphane yöneticilerinin önünde farklı seçenekler vardır. Bunlar:

1. Kütüphanenin ya da bağlı olduğu kuruluşun sahip olduğu donanım üzerinde çalışabilecek bir sistem geliştirmek,
2. Diğer kütüphanelerle birlikte çalışabilecek dahili bir sistem kurmak,
3. Aracı firmaların hizmetlerinden faydalanmak.

İlk kütüphane otomasyon çalışmaları, kütüphanenin bağlı olduğu kurumun ana donanımından yararlanarak başlatılmıştır. O dönemdeki bilgi ve teknoloji düzeyi ancak böyle bir çalışmaya zorlamıştır.

Kütüphane uygulamaları için donanım sağlanırken ne kadar disk kapasitesi gerekeceği de göz önünde bulundurularak dikkatle hesaplanmalıdır. Çoğu uygulamalar için disk kapasitesini saptamak zordur. Çünkü, metin halindeki verilerin uzunluğu değişebilir. Verilerde ki karmaşıklık da hesaba katılmalıdır. İşletim sisteminin, yardımcı programların, uygulama programlarının, kütüklerin diskte belirli bir alan kapladığı da unutulmamalıdır.

Ayrıca dikkat edilmesi gereken önemli hususlardan biride donanımın iyi tasarlanmış olmasıdır. Kötü tasarım operatörün yorulmasına neden olmaktadır. Operatör etkin ve güvenilir biçimde çalışabilmelidir. Bunların yanısıra ekran genişliği, renk, parlaklık, zıtlık vb. gibi etmenler tasarımında önemli rol oynar.

Donanım seçilirken, kütüphanenin bir bilgi ağına katılıp katılmayacağına dikkat edilmelidir. Bilgi ağına katılacak donanım

için ek donanım gerekebilir. Bunun yanısıra seçilen donanımın kapasitesi, kütüphanenin diğer kurumlarla bu alanda yapacağı işbirliğine engel olmamalıdır.

Bilgisayarın, kurum dışındaki bir bilgi bankasına veya bilgi ağına katılabilmesi söz konusu olduğunda, donanımdan çok telekomünikasyon sorunları ağırlık taşımaktadır. Bağlantıyı sağlayan telefon hattı, gürültüsüz, sık sık kesilmeyen, bilgi taşıma hızı yüksek bilgi kaybına neden olmayacak özelliği taşımalıdır.^{49/}

Bilgisayar satın alınırken teknolojinin en son niteliklerini taşımalıdır. Satıcı firmanın güvenilirliği de önemlidir. Herhangi bir arızalanmada satıcı firma ilgilenmelidir. Unutulmamalıdır ki günlerce tamir edilmeyen bir makine, işlerin aksamasına sebep olarak geleneksel elci sistemleri çok aratabilir.

Çalışma süreci içinde, elektriklerin sık sık kesilmeleri karşısında sistemin bozulmaması için jeneratör, regülatör gibi kesintisiz güç kaynağı ve voltaj düzenleyici gibi ek donanımlara da gereksinim vardır.

"Program dilleri, özel ve genel amaçlı bilgisayar programları, yazılım diye adlandırılır. Bir bilgisayarın gücü ve yetenekleri, diğer özelliklerinin yanısıra, kullanabildiği yazılıma bağlıdır. Nasıl ki, doğal bir dili bilmek, iyi bir öykü yazmak için yeterli koşul değil ise, çok iyi programlama bilmek de bilgisayarı verimli bir biçimde kullanmak için yeterli koşul değildir."^{50/} Her yazılımın her donanımda kullanma olanağı son derece kısıtlıdır.

Kütüphane işlemleri için yazılım sağlanırken şu noktalara dikkat edilmelidir :

- Üretici firma veya programcının bilgisayar ve kütüphane bilimi konusundaki bilgi düzeyi,
- Yazılımın kütüphaneye maliyeti, yazılımın başka kütüphanelerde kullanılıp kullanılmadığı gibi genel nitelikler,
- Kullanım kolaylığı,
- Kütüklerdeki bilgiye erişim süresi, tutanak uzunluğu, tutanak sayısı, veri sınırları,
- Yazılımın hangi formatta sağlandığı,
- Belgeleme servis kolaylığı, eğitim olanağı,
- Yazılım kullanımında yasal etmenler.

Günümüzde uygulama yazılımlarının geliştirilmesinde üç değişik seçenek vardır. Bu seçenekler kütüphane programları içinde geçerlidir.

1. Kuruluşta bir yazılım grubu oluşturarak yazılımın gerçekleştirilmesi: Ekonomik olmayan bir yöntemdir. Sıfırdan yazılım geliştirmek en son düşünülmesi gereken seçenek olmalıdır. Çünkü, bu yöntem hem çok pahalıya mal olmakta hem de ortaya konan üründe giderilmesi uzun zaman alabilecek bir çok eksikleride beraberinde taşımaktadır. Bu tür programların yazımı da profesyonel bir programcının bir ile beş yılını alabilmektedir. Bir uzman grubunun bu iş için görevlendirilmesi durumlarında, iş bitince grup esas görevine dönmektedir.

2. Yazılımın uzman bir kuruluşa yazdırılması: Yurtdışında oldukça yaygınlaşmıştır. Yurdumuzda da bu alanda çalışan kuruluşların olduğu gözlenmiştir.

3. Hazır paket programlardan faydalanma: Yazılımın çok çabuk teslimi gibi yararları vardır. Kullanılmadan önce çok iyi kontrol edilmeli, denenmelidir. Birçok özelliği olan yazılım en iyi demek değildir. Yazılımın öğrenilmesi ve kullanılması kolay olmalı, çok az destek ve eğitim gerektirmelidir.

Bir yazılımın hatalarını bulmak çok zordur ve kullanıldıkça ortaya çıkar. Genellikle bir iki yıl benzer kurumlarda denenmiş programlar daha güvenilirdir.

Yazılım iyi dokümantasyon (belgeleme) edilmelidir. "Dokümantasyon; bir bilgisayar sisteminde kullanılan donanımı ve yazılımı tanıtan, sistemin kullanımı ve bakımı için gerekli tüm ayrıntıları, yapılan değişikliklerinde güncellenmesiyle ayrıntılı ve güvenilir biçimde içeren dokümantasyonların (belgelerin) bütünüdür. Doküman, kullanıcı ile yazılım arasında bir ara birimdir. Dokümantasyon, hazırlanan el kitapları ile sistemi uygulayanlara kullanım kolaylığını, ortaya çıkan aksaklıkların kısa sürede çözüm bulmasını; sistemin yeni çıkan gereksinimlere göre yeniden düzenlenmesini sağlar." 51/

İyi dokümanla desteklenmiş yazılımlar satın alınmalıdır. Seçilen tüm yazılımlar aynı işletim sistemi altında çalışabilmeli, yazılım hataları (bug) nedeni ile veri kaybına izin verilmemelidir. ⁵²

Kütüphanelerde bilgisayar kullanımı kuşkusuz bütçeye bazı yeni harcama kalemleri getirmektedir. Özellikle kendi donanımını kuran kütüphane için toplu bir harcama gerektirir. Donanım sağlandıktan sonraki harcamalarda önemlidir. Donanımın bakım servis ücretleri bazen donanımdan fazla masraf gerektirir. Ayrıca, işletme masrafları örneğin elektrik, telefon giderleri, özel kağıt, manyetik şerit, band, disk, disket, vb. bilgi bankalarına ve yabancı telekomünikasyon ağlarına ödenenler de dikkate alınması gerekli harcamalarıdır.

Bundan başka, personelin eğitimi için yurt içi ve yurt dışı kurslara ödenecek miktar da unutulmamalıdır. 53/

Bina açısından da ister donanımın tümü olsun ister yalnız terminal (uç) olsun mutlaka ayrı bir yerin hazırlanması zorunludur. Donanımın dış etmenlerden arındırılmış ortamda çalışması gerekir. Sıcaklık, nem oranı, soğutma sistemi, ses geçirmeyen bölmelerin inşa edilmesi donanımın güvenliği açısından önemlidir.

Otomasyondan kütüphane hizmetlerinde faydalanmak; yukarıda açıklanan ön koşullar yerine getirilse de, zor gerçekleşen bir çalışmadır. Bu zorluğun doğal nedenleri şöyle gösterilmektedir.

1. Kütüphane bilgi kütükleri çok büyüktür.
2. Hergün yapılması gereken kütük yaşatma ve günleme işlemlerinin sayısı oldukça çoktur.

3. Her türlü istemin karşılanabilmesi için yapılması gereken yazılımların kapsamı çok geniştir.

4. Kütüphane işlemlerini anında izleyebilmek, bilgiye istendiğinde erişmek için gerçek zamanlı çalışan sistemler gerekmektedir.

5. Bilgisayara dayalı işlemler bazen elci sistemlere göre avantajlı olmayabilir. Örneğin, materyal ödünç vermeyen veya çok az sayıda olan kütüphane için ödünç verme sistemini kurmak gereksizdir. 54/

"Kütüphanelerin, hizmetlerini otomasyonlaştırmaları hiç kuşkusuz kullanıcılar açısından çok faydalı olmuştur. Gerçekte kütüphanelerin temel amacı, kullanıcılara en iyi hizmeti verebilmektir. Bilgisayarla donatılmış bir kütüphanede çalışan kütüphaneciler, kullanıcılardan aldıkları olumlu reaksiyonlar karşısında, görev yapmanın huzurunu, meslek bilgilerini ve becerilerini yeni teknoloji ile bağdaştırarak hizmet vermenin tatminini, toplumda azaldığını hissettikleri saygınlığı yeniden kazandıklarını duymuşlardır. Kısaca kütüphaneci, teknolojik çağın içinde hizmet vermenin bilincine ve gururuna erişmiştir." 55/

Kütüphanecilik mesleğinin her bakımdan büyük bir değişim içine girdiği, hatta "kütüphanelerin herkesin, serbestçe, ücretsiz ve eşit olarak yararlanabileceği bir kurum olduğu," "bilginin ücret karşılığında satılamıyacağı" gibi temel ilkeler yeniden tartışılmaya başlanmıştır. 56/

Ancak, kütüphanelerde bilgisayar kullanımı, kullanıcılardan kaynaklanan sorunlara da neden olmuştur. Çünkü, bilgisayarlar hakkında bilgiye sahip olmayan kullanıcılar, bilgisayarların mucize yaratacağı, herşeye çözüm getireceğini sanmaktadırlar. Özellikle çevrim içi literatür taramalarda, konu veya tarih sınırı getirmeksizin, anahtar kelimeler saptanmaksızın işe başlanılmaktadır. Hatta, elde edilen tarama sonucunun, konu ile ilgili yayınlanmış tüm bilgileri kapsadığı düşünülmemektedir 57/.

Bu konuda da kullanıcılar eğitilmektedir. Bilgisayarın kapasitesi hakkında bilgi verilmekte, bu tür hizmet veren kuruluşlar tanıtılmakta, tanıtım amacı ile kullanıcı el kitapları hazırlanmaktadır.

2.6 Kütüphane Otomasyonu Uygulama Alanları

1877'de J.C. Rawell New York'da yapılan Amerikan kütüphaneciler konferansına gönderdiği mektupta katalog kartlarının hazırlanmasında daktilodan yararlanılması gerektiğini anlatmıştır 58/. O dönemde, daktilonun kütüphaneye girmesi şaşkınlıkla karşılanmıştır. Daha sonraki yıllarda bu makine, kütüphanecilerin vazgeçemediği en büyük yardımcısı olmuştur. Zaman ilerledikçe teknolojik gelişmelere paralel olarak, kütüphane hizmetlerinin gerçekleştirilmesinde ve etkinleştirilmesinde mekanik aletlerden faydalanılmaktadır.

Bilgi iletişim teknolojisinin en yaygın olarak kullanıldığı alanlardan biri olan kütüphaneler de işlevlerini yerine getirirken bilgisayarlardan faydalanırlar. 1960'lı yıllarda başlayan, kütüphanelerde bilgisayar kullanma yani "kütüphane otomasyonu" çalışmaları başlangıçta yanlış uygulamalar, yetersiz teknoloji, hatalı projeler ve bilgisayarlılar ile kütüphanecilerin bilgisayara dayalı kütüphane sistemlerinin neler gerektirdiğini kavrayacak bilgi ve anlayıştan yoksun olmaları nedeniyle başarısızlığa uğramıştır. Ancak bu konuda yapılan araştırmalar durmamış, kütüphane hizmet biçimini temelinden değiştirebilecek sonuçlar elde edilmiştir. Yıllar geçtikçe otomasyon kapsamına giren kütüphane hizmetlerinin karmaşıklığı ve bu karmaşıklığın üstesinden gelebilmek için yapılan çalışmaların düzeyleri de yükselmiştir.

Günümüz kütüphanelerinde bilgisayarlar; yönetsel işlemlerde, sağlama, kataloglama, ödünç verme, süreli yayın denetimi gibi geleneksel kütüphanecilik işlemlerinin gerçekleştirilmesinin yanı sıra bilgi erişim ve çevrim içi bibliyografik tarama hizmetlerinde yaygın olarak kullanılmaktadırlar. Hatta, kütüphane otomasyonu alanında ticari hizmet vermek üzere şirketler kurulmuştur. 1980'lerden itibaren paket sistemlerin alabildiğine arttığı gözlenmektedir. Öyleki, bilgisayarların hızla düşen maliyetleri ve gücü sayesinde daha önce minibilgisayar ya da büyük boy bilgisayar tarafından gerçekleştirilen kütüphane işlemleri mikrobilgisayarlarla yürütülmektedir.

2.6.1 Kütüphane Yönetiminde Bilgisayar kullanımı

Bütün kütüphanelerde, kütüphanecilik yeteneği ve bilgisi gerektirmeyen bazı işler vardır. Örneğin, yazılacak mektup ve raporlar, eski ve yeni personel için verilecek referanslar, hazırlanacak kitap ve broşürler gibi.^{59/} Mali açıdan da muhasebe işlemleri, bütçenin hazırlanması, üst makama sunulacak yıl sonu hesap raporları, fotokopi gelirlerine ilişkin makbuzlar, ceza gelirleri, çevrim-içi tarama gelirlerini v.b.^{60/} Bu alanlar kütüphane otomasyonuna başlanırken, öncelikli bir alan oluşturmamakla birlikte, hazırlanacak yazılımın veya uygulanacak sistemin bu konuları da içermesi beklenir.

Kütüphane içine dağılmış ya da tek bir birimde, genellikle mektup rapor, katalog kartları, siparişler, hatırlatmaların daktilo edildiği yer olarak tanımlanabilen ofislerde bilgisayarlar kullanılır. Bu gibi işlemlerin gerçekleşmesinde kelime işlem (word processing) başlama noktasıdır.^{61/}

Kelime işleminde, işlenen bilgiler alfabetik veya sayısal olarak değerlendirilmek yerine bir kelime, bir satır veya bir sayfa olarak değerlendirilmektedir.

Haberleşmenin çoğunluğu genelge (circular) biçiminde yapılabilir. Ancak kişilere özel durumlarda standart bir biçim söz

konusudur. Kütüphaneler için, geciken yayınları hatırlatma formu bu duruma bir örnektir. Hazır formlara sadece yayının adı yazılır.

Kişileri doğrudan ilgilendiren bazı konularda matbu mektuplar uygun değildir. Örneğin; kütüphaneye iş için başvuran kişilere başvuruların dikkatle ele alındığını göstermek için özel mektupların yazılması gereklidir. Bu konuda, bireysel bilgileri kapsayacak text (örü) bilgisayar tarafından üretilir. Üretilen text kodlanarak bilgisayar ortamında saklanır. Daha sonra, yaratılan bu text'de sadece gözden geçirmek, üzerinde değişiklik yapmak, yazıcıdan bastırmak, iptal etmek gibi işlemler kolayca gerçekleştirilir.^{62/}

2.6.2 Sağlama İşlemlerinde Bilgisayar Kullanımı

Sağlama, genel olarak kütüphane dermesinde yer alması uygun görülen materyalin elde edilmesi için gerekli bütün işlemlerin yerine getirilmesi anlamında kullanılır. İstenilen materyal, örneğin kitap, doküman, mikrofiş, harita, müzik bantları vb. hangi türden olursa olsun satın alma, bağış veya değişim yollarından biri ile gerçekleştirilir.

Herhangi bir materyal için sipariş kararı verilince kütüphane, söz konusu materyalin durumu ile ilgili olarak sipariş öncesi bir araştırma yapar. Sağlama sistemi, ilgili materyalin dermede, siparişte, işlemde veya dolaşımdaki durumunu saptar.

Materyalin sağlanması için, seçim işleminden başlayarak, siparişlerin yazılması ve çeşitli istatistiklerin tutulmasına kadar hemen hemen bütün aşamalarda bilgisayarlardan faydalanılır.

Bilgisayara dayalı olarak gerçekleştirilen "sağlama sistemi" ilk kez 1957'de Missouri Üniversite Kütüphanesinde kullanıldı. Delikli kart yöntemi ile veri girişi yapılan bu sistemde yalnızca sipariş listeleri hazırlanıyordu. 63/

1964'de J. Watson Araştırma Merkezi Kütüphanesi bütün siparişler için liste çıkarıcı ve aynı zamanda katalog kartları, kitap etiketleri üreten sistemi geliştirdi. 64/

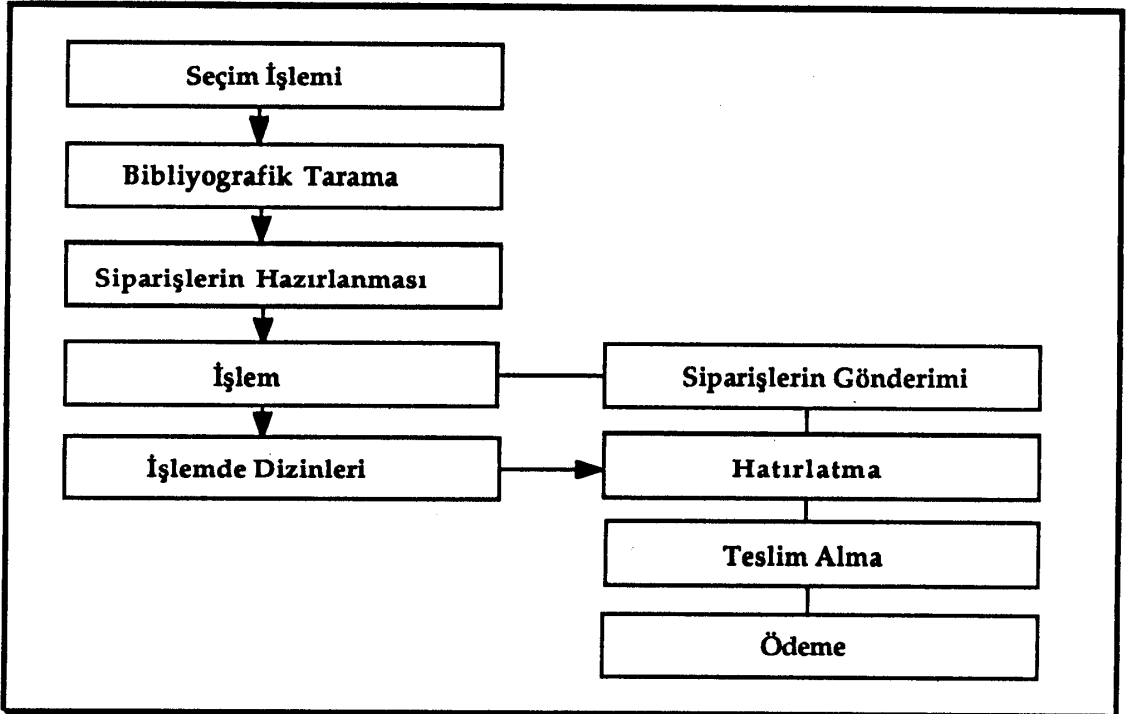
Çevrim içi sağlama sistemi ilk olarak, 1968 Nisan ayında Washington State Üniversite Kütüphanesinde ortaya konuldu. Ardından Stanford Üniversite Kütüphanesinde buna benzer bir sistem geliştirildi. 65/ 1960'lı yıllarda kütüphaneler kendi programlarını kendileri geliştiriyorlardı. Günümüzde ise seçenekler artmıştır. 1980'lerde başta kooperatifler ve kitap satıcıları olmak üzere sağlama işlemleri için birçok sistemler geliştirildi. Sadece sağlama işlemleri gerçekleştiren anahtar teslim (turnkey) sistemleri yanı sıra bütünleşik sistemlerde de sağlama işlemleri için bir modül bulunmaktadır.

Birçok kitap satıcısı, kütüphanelere kendi veri tabanlarına erişim olanağı sağlamaktadır. 1970'lerde kendi işlemleri için

bilgisayar kullanmaya başlayan kitap satıcılarının bir çoğu günümüzde MARC'a dayalı bibliyografik tutanıklara sahiptir. (Örneğin, Blackwells, Faxon). Böylesine geniş veri tabanları oluşturan bu tür örgütler kütüphanecilere de bir yayının bibliyografik bilgilerini kontrol etme, stokta olup olmadığını belirleme, fiyat bilgisi ve doğrudan ısmarlayabilme olanağı sağlamaktadır.

Bilgisayara dayalı bir sağlama sisteminin temel işlevleri şöyle sıralanabilir: Satın alınacak materyal için önerileri kabul etme, önerilen materyalin daha önce sipariş edilip edilmediğini kontrol etme, işlemde olan materyal için dizinleri tutmak, gelmeyen materyal için hatırlatma notları göndermek, muhasebe kayıtlarını düzenlemek ve istatistik tutmak. ^{66/}

Bilgisayara dayalı sağlama sistemi aşamaları şematik olarak aşağıda gösterilmiştir.

ÇİZİM VII: Bilgisayara Dayalı Sağlama Sistemi

İyi tasarlanmış bir sağlama sisteminin aşağıdaki işlemleri gerçekleştirmesi gereklidir.

- Çeşitli erişim noktalarından (yazar adı, yayın adı, ISBN. no'su, yayın yılı gibi) yararlanarak kütüphanenin kendi kütüğünü tarar ve siparişin statusünü belirler. Sağlama sistemi, uygun bilginin verilmesini sağlayan sipariş "denetim sistemi" sayesinde görevliyi yönlendirir. Ya bir veri tabanından elde edilen ya da doğrudan yazılan bibliyografik bilginin kaydından sonra, yer ve miktarla ilgili veriler girilir. Görevli (operatör) ayrıca sipariş biçimi (acele veya normal), ödeme türü (önceden veya düzenli) ve postalama biçimi ile ilgili konuları belirler.

Siparişler yapılırken hesaplar hemen güncelleştirilir. Eğer söz konusu sipariş bir fonu bitirir duruma gelmiş ise, görevli uyarılır. İndirimli fiyatlara, listede belirtilen fazla fiyat verilmesi durumlarında bilgisayar duyarlıdır.

- Birden fazla kopye sipariş edilmesi gerektiğinde görevliyi uyarır.

- İşlemden önce ile herhangi bir bilgi başvurusu, düzeltme ve ekleme için doğrudan erişilir. Böylece işlemi yapılmakta veya siparişte bulunan bir materyalin durumu ile ilgili güncel bilgi alınabilir.

- Eger bir sipariş belirli bir süre içinde alınmazsa, satıcıya bir istem notu bilgisayar tarafından üretilir. 1960'ların ortalarında Michigan Üniversitesi Kütüphanesi, aylık aralıklarla gecikmiş siparişlere ilişkin notlar üreten bir sistemi geliştirmişti.

şayet belirtilen süre içinde talep notlarına karşılık alınmaz ise, siparişler otomatik olarak iptal edilir. İptal sonucu yapılması gerekli bütün mali düzenleme, bilgisayar tarafında otomatik olarak yerine getirilir.

- Sipariş edilen materyalin kütüphaneye girmesi ile birlikte sistem, siparişin doğruluğunu denetim için ilgili sağlama kaydına girer. Fatura denetimi, postaların alınmasına ilişkin sistem harekete geçer.

- Belirli bir süre içinde sağlanan materyal ile ilgili istatistiki bilgiler, istenildiği taktirde sistem tarafından otomatik olarak üretilir.

Ayrıca sistem, kütüphanenin bir çalışma yılı içinde işbirliği yapmış olduğu yayınevlerini veya aracı firmaların isim ve adres dizinini destekler, gerektiğinde bunlarda değişikler yapabilir.

2.6.3 Kataloqlama İşlemlerinde Bilgisayar Kullanımı

Sağlama sistemi ile kütüphaneye gelen materyal, kullanıma konulmadan önce bir dizi işlemde geçerek analiz edilir. Günümüzde de geçerli olan, kütüphane kataloğunda bulunması gereken nitelikleri 1876'da Charles Ammi Cutter şöyle belirtmiştir :

- Bilinen bir konuda, kitap adında veya yazar adında bir kitap bulunmalı,
- Verilen bir yazarda , veya konuda kütüphane dermesinde nelerin olduğunu göstermeli,
- Bir kitabın farklı kısımlarını belirtebilmeli.

68/

Bu amaçlar çerçevesinde yapılan kataloqlama çalışmaları 1960'lı yıllarda bilgisayara dayalı olarak gerçekleştirilmeye başlanmıştır.

İlk uygulamalar, diğer otomasyon alanlarında olduğu gibi toptan işlem yöntemi ile yapılmış ve kart katalogları ile toplu katalogların üretimi amaçlanmıştır.

1963'de Air Force Cambridge Research Laboratory Kütüphanesi, büyük ve küçük harflerle normal kartlar basmaya başlamıştır. Bunu iki yıl sonra Yale Üniversite Kütüphanesi izlemiştir. 1962'de bilgisayara dayalı olarak ilk "toplu kataloğu" üretti. ^{69/} Toplu

kataloglar kütüphane dermelerini kapsarken kullanıcı oranında artırmaktaydı.

1965 yılında bilgisayar tekniklerinin kütüphanelerde etkin olarak katkı sağlamasına yol açan MARC (Machine Readable Cataloging) uygulamaya konulmuştur. Amerika Kongre Kütüphanesi'nin önderliğinde başlatılan bu sistemin amacı, yayınlara ilişkin bibliyografik bilgileri kataloglama kurallarına uygun olarak manyetik ortamda biriktirmek ve bu bilgileri abone kütüphanelere yine manyetik ortamda, belli aralıklarla dağıtmaktır ^{70/}.

Bilgisayar çıktısı, mikroform ortamında kataloglama çalışmaları da 1960'larda başlamıştır. COM'lar (Computer Output Microform, COM) bibliyografik kayıtların içerdiği bilgiye ulaşım amacı ile kütüphanelerde kullanılmaktadır ^{71/}.

Bilgisayara dayalı bir kataloglama sisteminin özellikleri aşağıda verilmektedir :

- Katalogdaki tutanaklara çeşitli erişim noktalarından örneğin, yazar adı, kitap adı, seri, konu, ISBN,den erişebilme olanağı,

- Kataloglanacak yayının önceden kataloglanıp kataloglanmadığını kontrol edebilme,

- Gerektiğinde çevrim içi olarak orijinal kataloglama yapabilme,

- Bibliyografik tutanakların kaliteli olması ve en son kataloglama kurallarına uygun olması; sınıflama yapabilmesi ve her materyal için yer numarası verilmesi,

- Gerekli göndermeleri (cross-reference) içermesi

- İstenildiğinde basılı kitap kartı, kitap katalogu kitap etiketleri, düzeltme listeleri üretebilmesi 72/.

Bilgisayara dayalı bir kataloglama sistemi geliştirirken, her şeyden önce katalogun amaçları göz önünde bulundurulmalıdır. Kütüphane dermesine her noktadan erişim sağlanacak şekilde kataloglar yapılmalıdır. Bibliyografik tutanakta ne kadar kataloglama bilgisi bulundurulması gerektiği yine kütüphanenin amacı ile bağlantılıdır.

Kataloglama sistemlerinde en önemli sorunlardan biri de kütüphane kataloglarının makinece okunabilir bir ortama aktarılmasıdır. Bu işleme geriye dönüşlü çevirme (retrospective conversion) denir. 73/ Bilgisayara dayalı bir kataloglama sistemi kuran her kütüphane o zamana değin elci sistemle biriktirilmiş kayıtların makinece okunabilir bir ortamda saklanıp saklanmaması sorunuyla karşı karşıyadır. Küçük kütüphaneler için bu işlem fazla

külfetli değildir. Ancak dermesinde yüzbinlerce belge bulunan kütüphanelerin katalogları için aynı şeyi söylemek mümkün değildir. Yalnız bilgi giriş işlemleri aylar olabilir. Bu sorunu çözmek için optik karakter okuyucuları geliştirmişlerdir. Fakat pahalı oldukları için bunların kullanımı pek yaygınlaşmamıştır.

Birçok ülkede kataloglama işlemleri ve hizmetleriyle ilgili etkinlikleri arttırmak için kütüphane kooperatifleri kurulmuştur. Bunlar belirli standartlara göre hazırlanmış katalog bilgilerini üye kütüphanelerin kullanımına sunarlar. Kooperatif üyesi kütüphanelerde kendi katalogları için gerekli bilgiyi bu kooperatiflerin veri tabanlarından sağlarlar.

Kooperatif kütüphane otomasyonunun en önemli avantajları şöyle sıralanabilir :

- Tek tek kütüphanelerin kataloglama giderleri azalmaktadır.
- Kataloglamada geniş ölçüde standartlaşmaya gidilmektedir.
- Veri tabanları giderleri, üye kütüphanelerce bölüşülmektedir.

Kooperatif kütüphane sistemlerinin bazıları; ABD'de OCLC, (Online Computer Library Centre) ve RLIN (Research Library Automated Information Network) İngiltere'de BLASE (British Library Automated Information) ve SWALCAP (South-Western Academic Libraries Cooperative

Automation Project), Kanada'da, UTLAS (University of Toronto Library Automation System) Hollanda'da PICA (Dutch Project of Integrated Cataloguing), İsveç'de LIBRIS (Swedish Library and Information System)'dir.

Burada, kataloglama hizmeti veren kooperatif sistemleri hakkında genel bir fikir vermesi amacı ile, en fazla üyeye sahip OCLC sisteminini kısaca tanıtılması uygun görülmüştür.

1971 yılında "Ohio College Library Center" olarak kurulan OCLC, bibliyografik danışmanları, kataloglamayı, katalog dizinlerini üretmeyi, yazar adına göre dizinlere erişmeyi, konu dizinlerini taramayı, okuyucunun kitap ödünç alma isteğini karşılamak için gerektiğinde bu isteği ilgili kütüphaneden diğer kütüphanelere iletmeyi, gerçek zamanlı bilgisayara bağlantılı 7000 kadar üye kütüphaneye gerçekleştirmektedir. Sisteme üye herhangi bir kütüphane, kitaplarını gerçek zamanlı olarak ana bilgisayardaki veri tabanına kataloglayarak ekleyebilmektedir. Kataloglamak istenen kitap, kütüğe daha önce eklenmiş ise yeni bir tutanak açılmamakta, fakat kütüphanenin kodu, bu kitaba sahip kütüphaneler arasına alınmaktadır. OCLC sisteminin veri tabanında 8 milyondan fazla kitaba ilişkin bibliyografik tutanak yer almaktadır. 74/

2.6.4 Ödünç Verme İşlemlerinde Bilgisayar Kullanımı

Birçok kütüphane, kitap, dergi ve diğer materyalleri, kütüphane dışında da kullanımları için, belli süreler içinde

kullanıcılarına ödünç verirler. Böyle bir uygulama, kütüphane dermesinden daha yüksek oranda, daha fazla kişi tarafından faydalanılmasını sağlarken, materyal kaybının da önemli ölçüde azalmasına neden olmuştur. Kütüphaneler, ödünç verme işlevini gerçekleştirirken sürekli olarak değişen bilgileri tutmak, birçok aynı işlemleri tekrarlamak zorundadırlar. ^{75/}

Bu işlemleri bilgisayara dayalı olarak gerçekleştirme çalışmaları, 1960'lı yıllarda başlamıştır. İlk uygulamalar 1962'de Picatinny Arsenal ve Watson Research Center'da görülmektedir. Bura da bir kısım bilgiler, örneğin, ödünç verilen materyalin bibliyografik tanımı, geri verme zamanı ya da ödünç alan kişiye ait bilgiler kart ortamında tutularak, toptan işlem yöntemi ile gerçekleştirilmekteydi. ^{76/}

Gerçek zamanlı ödünç verme sistemi ilk olarak, 1968 yılında Bell Labrotuvarları Kütüphanesi'nde uygulanmıştır. ^{77/} Zamanla daha çok sayıdaki kütüphanelerde bilgisayara dayalı olarak gerçekleştirilen ödünç verme sistemlerinin en temel özellikleri, ödünç verilen materyalin kime ödünç verildiğinin kaydedilmesi, istenen kitapların bulunması, geciken kitapların saptaması, ayırtma işleminin yapılması ve istatistik tutulmasıdır.

Yapılan işlemlerin tekrarlanır türden oluşu, işlemlerin diğer işlemlerden kolaylıkla ayrılabilirliği nedeni ile ödünç verme

alanındaki otomasyon çalışmaları, kütüphanenin başka hizmet alanlarındaki çalışmalarına kıyasla daha başarılı olmuştur. Bu başarıyı doğuran nedenlerden biride, ödünç verme sisteminde kullanılan bilginin çok uzun ve karmaşık olmayışıdır.

Ödünç verme sistemleri, üç tür bilgiyi düzenlemek ve saklamak için tasarınılanır :

1.Ödünç alan kullanıcı hakkında bilgi. Örneğin; isim, adres kullanıcı kategorisi, telefon no'su gibi bilgiler.

2. Ödünç alınacak materyal hakkında bilgi materyalin adı, yazar adı, yer no, sınıflama no, ISBN, ISSN gibi bilgiler.

3. Ödünç verme süresi hakkında bilgi. ^{78/}

Kullanıcı ve materyal kayıtları arasındaki en önemli ilişki, ödünç verme süresinin belirlenmesinde görülür. Çok az sayıda kütüphane herkes için aynı ödünç verme süresi uygular. Bazıları kullanıcının statüsüne (Öğretim görevlisi, öğrenci, personel, vb.) bazıları materyalin türüne (kitap, dergi, vb.) göre süre uygularken, bazı kütüphanelerde her ikisininide dikkate alır. Bilgisayarlar, ödünç verme süresinin hesaplanması ve uygulanması için uygundur.

Bilgisayara dayalı ödünç verme sistemleri,kütüphaneye sağlanan ve kataloglanan materyalin dermedeki veya dolaşımdaki durumunu göstermeyi amaçlar.

Bir ödünç verme sistemi aşağıda belirtilen işlemleri otomatik olarak gerçekleştirir.

- Materyalin ödünç verilmesi,
- Dolaşımdaki materyalin yerinin nüsha düzeyinde olmak üzere saptanması,
- Ayırtma işlemini kolayca yapılabilmesi ve ayırılan materyal döndüğünde gerekli duyurunun otomatik olarak hazırlanması, ^{79/}
- Bir okuyucunun ödünç materyal alıp almayacağını kontrol edilmesi,
- Hak ettiği kadar fazla ödünç materyal almak isteyen kullanıcıların haberdar edilmesi,
- Kullanıcıya üzerinde hangi materyalin bulunduğu bildirilmesi,
- Geciken materyal için hatırlatma notlarının üretilmesi,
- Materyal kütüphaneye geri döndüğünde, gerekiyorsa kullanıcının gecikme borcunu hesaplayıp gösterme,
- Materyalin iade edildiğine dair kullanıcıya gerekli alındı belgesinin verilmesi,
- Yetkili kütüphane personelinin ödünç verme süresinde değişiklik yapabilmesi,
- Ödünç verme dışında kütüphane dışına çıkan (örneğin cilt için) materyalin denetlenebilmesi,
- Kullanıcı için ödünç verme süresini içeren not üretilmesi,

- Materyal döndüğünde gereksiz kayıtların silinmesi,
- Sistem hakkında kolayca istatistik toplanabilmesi.

Otomatik ödünç verme sistemlerinde veri girişi için klavyenin yanı sıra kullanıcı kartları, kitap etiketlenmesi, çubuklu kodları (bar codes) okuyan ışıklı kalemlerden faydalanılır.^{80/}

2.6.5 Süreli Yayın Denetiminde Bilgisayar Kullanımı

"Süreli yayın" teriminin ne tür yayınları içerebileceği birçok kuruluşlarca farklı farklı tanımlanmıştır. Genel olarak, dergiler, gazeteler, yıllıklar, düzenli olarak yayınlanan raporlar, konferans metinleri vb. sürekli çıkacakları kabul edilerek süreli yayın kapsamına girerler.

Süreli yayınların denetim işlemlerinde birbirleriyle ilişkili birçok öge, örneğin, yayın adı, sıklığı, mevcutlar, abone yenileme tarihi rol oynadığından ve gerekli işlemler güç ve karmaşık olduğundan otomatik süreli yayın denetim sistemlerinin tarihide pek eskilere gitmemektedir.

Süreli yayınların bilgisayara dayalı olarak denetimi ilk olarak Kaliforniya Üniversite Kütüphanesi'nde başlatılmıştır. Çevrim içi sistem, 1969 da Quebec Laval Üniversite Kütüphanesinde uygulanmıştır. İlk uygulamalarda bir veya birkaç kütüphanenin sahip olduğu süreli yayınlardan toplu katalog üretimi amaçlanmaktadır.^{81/}

Sürelî yayınların kolay ele geçirilememesi, ad değişiklikleri, ek sayı çıkarmaları, kesilmeleri, tekrar yayınlanmaya başlamaları, yayıncıların değişmesi gibi güçlükler nedeni ile sürelî yayınların otomatikleştirilmesinin gecikmesi yanısıra kütüphanelerde uygulanmaları da sınırlı sayıda kalmıştır. Kütüphanecilerin de bu konuda tepkileri farklı olmuştur. Bazıları, bu işlemlerin zor olduğunu söylemekte, bazıları da sürelî yayınların gelip geçici özelliklerinden dolayı, bilgisayarla denetlemek için iyi bir işlem türü olduğunu öne sürmektedirler.

Bir sürelî yayın otomasyon sisteminin temel işlevleri
82/
şunlardır.

- Uygun sürelî yayının seçimi ve siparişlerin yapılması,
- Siparişlerin üretilmesi; Sürelî yayın aboneliklerinin çoğu önceki siparişlerin yenilenmesi biçimindedir. Ne zaman aboneliğin yenilenmesi gerektiğinin otomatik olarak yapılması. Bu süre daha önce sisteme verilir. Böylece sistem kütüphaneciyi otomatik olarak uyarır.

- Gelen sürelî yayınların işlenmesi. Yeni gelen her sürelî yayın sayısı mutlaka ana kütüklere aktarılır. Bunlar ya dergi adından ya da "numerik" kod numarasından girilir. Bu konuda güncel olarak kullanılan bazı kodlama sistemleri geliştirilmiştir. Bunlardan biri, bilimsel ve teknik sürelî yayınlar için Chemical Abstract Service tarafından geliştirilen CODEN sistemidir. Altı harfden oluşmuştur. İlk dört harfi materyalin adını tanımlar.

Beşincisi sayıyı ve son harf kontrolü sağlar. Diğer bir sistem International/Serials Data System, ISDS bir alt bölümünü oluşturan International/Standard Serial Number, ISSN'dir. Yaygın olarak kullanılan ISSN sekiz rakamdan oluşur. Bu rakamlar her materyalin dış kapağına basılır. Örneğin, "Journal of Information Science" adlı yayının ISSN'i 0615-5515 ve CODEN'u JISCDI'dır. Bu alfabetik, numerik kodlama sistemlerinin yanı sıra süreli yayın kütüphaneye geldiğinde aldığı sağlama numarasına görece manyetik ortama aktarılır. 83/

- Gelmeyen veya geciken süreli yayınlar için sistem otomatik olarak hatırlatma notları yayın hazırlar, gelmediği takdirde iptal eder.

- Süreli yayınların ödünç verilmesi işlevini otomatik olarak gerçekleştirir. Materyalin hangi sayısının veya ciltlerin kimin üzerinde olduğunu, ne zaman dönmesi gerektiğini gösterir.

- Cilti tamamlanan süreli yayın ciltlenmek üzere düzenler. Cilte gönderme ve dönüş tarihlerini bildirir.

- Mali hususların düzenlenmesi ve uygun fonlardan harcama yapılmasını sağlar.

- Süreli yayınların mevcudu ile ilgili güncel ve doğru bilgi tutulması ve mevcutlarla ilgili ayrıntılara erişmeyi sağlar.

- İstenildiği takdirde alfabetik ve konularına göre düzenlenmiş listeler üretir.

- Kütüphane yönetimine gereksindiği düzeyde süreli yayınlarla ilgili istatistikî bilgiyi hazırlar 84/

Günümüz kütüphane ve bilgi merkezlerinde anahtar teslim ticari süreli yayın denetim sistemleri ve aracı firmalar tarafından geliştirilen sistemler yaygın olarak kullanılmaktadır. Bunlardan örnek verecek olursak, Ebsco'nun geliştirdiği EBSCONET süreli yayın denetim sistemi 2360 aboneye hizmet verir. Herhangi bir kullanıcı, Birmingham, Alabama, US'daki ana bilgisayara Tymnet bilgi ağı ile bağlanarak hizmetden faydalanır. 85/

Diğer bir süreli yayın denetim sistemi, Faxon firmasının LINX sistemidir. Kuruluş tarihi 1970'lerin sonuna rastlayan LINX, yine çevrim-içi erişimi sağlayan, Massachusetts, US'da ticari bir sistemidir.

İngiltere'de Blackwell firmasının geliştirdiği PEARL sistemide yaygın olarak kullanılmaktadır. Abone kütüphanelerin, PEARL'in ana bilgisayarına bağlanma olanakları vardır. Aynı zamanda, PEARL'in paket yazılım programlarının da küçük bilgisayarlarda çalıştırılacak şekilde tasarımı yapılmıştır. 86/

2.6.6 Bilgi Erişim (Information Retrieval)

Tüm kütüphane ve bilgi merkezlerinin amacı, kullanıcılara istedikleri bilgileri en kısa zamanda iletebilmektir. Ancak, kütüphaneler her türlü bilgi kaynaklarına sahip olamazlar. Bu eksikliği giderebilmek, hangi bilginin nerede olduğunu, hangi kaynaktan da yer aldığını bilmek için indeksler geliştirilmiştir.

Bilgi erişim araçlarından olan indekslerin bilgisayara dayalı olarak üretimi 1950'lerde başlatıldı. Bu alanda somut olarak gerçekleşen sistemin ilki, Harley E. Tillitt'in 1954 yılında hazırladığı rapora dayanan NOTS(US, Naval Ordnance Test Station) sistemi olmuştur. NOST sisteminde tarama sonucu yayın numarası olarak verilmekte, kullanıcı bibliyografik tanımı bulabilmek için raf kataloğunda gözden geçirmek zorundaydı. 87/

Yayın tarama, işleminde ilk büyük gelişmelerden biri MEDLARS sistemidir. MEDLARS, 1964'de indeksi "İndeks Medicus'u" bilgisayara dayalı olarak üretmeye başladı. 1971 yılında MEDLARS, çevrim içi bibliyografik bilgi erişim sistemi MEDLINE'a dönüştü. Daha sonraki yıllarda kütüphanelerde yaygın olarak kullanılan basılı indeksler bilgisayara dayalı olarak üretilmeye başlanmıştır. Bunlardan birkaçı, Science Abstracts, Chemical Abstracts, Science Citation Index, Sociological Abstracts, Resources in Education, Engineering Index, Psychological Abstracts'dır.

Bilgi erişim konusunda yapılan çalışmalar ve teknik gelişmeler, yeni hizmet türlerinin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bilgilendirme alanının en büyük gelişmelerinden biri kabul edilen "seçimli bilgi duyurusu" (Selective Dissemination of Information, SDI) işlemi 1962 tarihinde Owega'da IBM Kütüphanesinde H.P. Luhn tarafından ilk

defa uygulanmıştır. 88/. Bu yeni yöntemden yararlanacak araştırmacı, ilgilendiği konuyu bilgi bilim merkezine bildirmekte, burada bilgisayar ortamına aktarılmakta, sistem her yeni belgenin girişinde kullanıcı profili (user profile) ile karşılaştırarak, kullanıcı açısından anlamlı olan belgeleri düzenli aralıklarla kullanıcıya iletmektedir. Kütüphaneler bu yöntemden yola çıkarak "güncel duyuru hizmet"inde (current awareness) bilgisayara dayalı olarak gerçekleştirmişlerdir. Burada, kütüphane kullanıcıların ilgi alanlarına göre kullanıcı profilleri bilgisayar ortamında oluşturulmaktadır. Kütüphaneye gelen her yayın, sistemde karşılaştırılarak, anlamlı alanlar kullanıcı kodlarına aktarılmaktadır. Bu hizmette yayının güncelliği söz konusudur. Aynı yöntemle kullanıcı profilini geriye dönük (retrospective search) taramalarda da değerlendirme olanağı vardır.

Geriye dönük taramalarda kütüphaneler veya bilgi merkezleri, uzaktaki veri tabanlarına bağlanarak, herhangi bir konu ile ilgili kaynağın bibliyografik tanımını, kaynağın özetini veya tam metnini elde edebilirler.

Bu tür taramalarda kütüphaneler iletişim ağlarını kullanarak bir uç ile veri tabanlarına bağlanırlar. Tarama sonuçları, anında veya belli aralıklarla aynı kanallar kullanarak yazıcıdan alınır.

Tarama anında bir veya birkaç konuyu içeren kaynağa erişebilmek için gerekli arama stratejisini oluşturmak gerekir. Bu işlem için,

- Tarama yapılması istenilen konunun açık ve net olarak tanımı yapılır.

- Hangi yıllar arasında tarama yapılacağı belirtilir.

- Gerekirse, materyal türü, kaynağın dili, yazar vb. sınırlamalar yapılır,

- Sistem diline çevrilerek tarama yapılır.

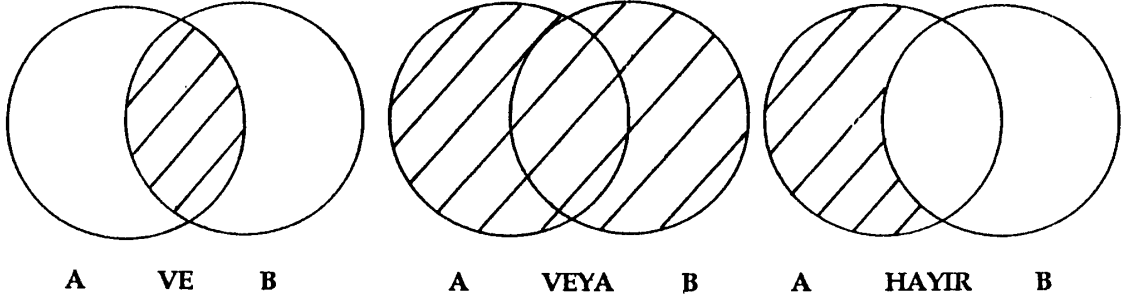
Konu uzmanları tarama stratejisinde hazırlarken sözlükler, konu kavram dizinleri, rehberler, kod dizinleri gibi kaynaklardan yararlanırlar. 89/

Arama stratejisinde kavramlar arasında mantıksal ilişki kurmak gerekmektedir. Bu aşamada BOOLE Mantığı kullanılır. Boole'a göre bir şey ya vardır ya da yoktur. Bu da bilgisayarların çalışma şekline (0,1) çok uygundur. Boole, veriler arasında iki ilişki kurmuştur: VE(AND) VEYA (OR). Bunlara sonradan bir üçüncüsü, HAYIR(NOT) eklenmiştir.

VE (A VE B) araştırmasında bilgi kümesindeki ortak alan söz konusudur.

VEYA(A VEYA B) araştırmasında her iki alanı içine alan konu

HAYIR (B DEĞİL A) da ise sadece "A" konusu ile ilgilendiğimiz anlaşılır. 90/

BOOLEAN MANTIĞI

Çizim VIII: Venn Diyagramları (Taralı Alanlar Seçilir)

Kütüphanelerin, iletişim ağlarını kullanarak uzaktaki erişim merkezlerinin veri tabanına bağlanarak, ekran aracılığıyla çevrim içi taramalar yapmasına imkan tanıyan bu bilgi erişim merkezlerinden bazıları şunlardır :

- DIALOG (Dialog Information Retrieval Service) Bilgi Erişim Servisi 1969 yılında NASA'nın gereksinimini karşılamak üzere Maryland'de kurulmuştur. 1972 senesinde ise Palo Alto-California'ya taşınmıştır. "Dialog" aynı zamanda bu merkezin tarama dilinin adıdır. Amerika dışında ellinin üzerinde ülke bu Merkez ile bağlantı kurmuş durumdadır. 300'e yakın veri tabanı ile dünyanın ileri gelen bilgi merkezlerinden biridir. Yeni yılın ilk günü hariç tüm yıl boyunca 24 saat hizmet vermektedir. Dialog'a DIALNET, TELENET,

TYMNET, UNINET, TELEX, PSS gibi iletişim ağıları ile bağlantılıdır.

- ESA-IRS (European Space Agency/Information Retrieval Service) (ESA/IRS Avrupa Uzay Ajansı Bilgi Erişim Servisi) 1965 yılında, Uzay Dokümantasyon Servisi olarak kurulan ESA, tek bir kütük (NASA kütüğü) ile Paris de hizmete girmiştir. Daha sonra İtalya'ya taşınmıştır. Bu merkezde ilgi alanını genişleterek 80'nin üzerinde veritabanı ile 4 kıta'da 20'ye yakın ülkeye hizmet vermektedir. Haftanın 5 günü çalışan bu merkez ile bağlantı ESANET, TYMSHARE, TRANSDAC, TYMNET, TELEX, PSS ile sağlanabilir.

- BRS, (Bibliyografik Reference Service), Merkez 90'na yakın veri tabanı ile ABD'nin diğer önemli kuruluşudur. Pazartesi-Cuma; 8-01, Cumartesi 8-17, Pazar 8-14 saatleri arasında hizmet vermekte olup, iletişim bağlantısı TELENET ve UNINET ile sağlanmaktadır.

- SDC-ORBIT, System Development Corporation (Sistem Geliştirme Kurumu) Bilimsel ve teknik konuları içeren 70'e yakın veri tabanı ile hizmet veren bu merkez Santa Monica, California'da kurulmuştur. ORBIT veri giriş dili kullanılmaktadır. Bu merkezle bağlantı TELENET ve TYMNET, TELEX ve TWX'le kurulabilmektedir.

- INFO-LINE (Pergamon Info-Line Service), Pergamon Bilgi Ağları Servisi İngiltere'deki bilgi merkezlerinin en önemlisi olan bu merkez Londra'da dır. 60'ın üzerinde veri tabanı vardır. ESA ile iletişim ağ sistemi içinde de yer almaktadır. Bu merkezde bağlantı TELENET ile kurulabilir.

- TELESYTEMES-QUESTEL (Telesystems-Telecommunication and Computer Services, Telekomünikasyon ve Bilgisayar Servisleri), Avrupa'da oldukça önemli bir merkez olan Questel 1969 senesinde Paris'de kurulmuştur. 60'ın üzerinde veri tabanı alan bu merkez 500'ün üzerinde kuruluş tarafından kullanılmaktadır. İletişim EURONET, TELENET, TYMNET, PSS, DATEX-P ve TELEPAC ile kurulmaktadır.

91/

II. BÖLÜMÜN DİPNOTLARI

1. Sönmez Taner, "Bilgi Çağında Bilgi-Kütüphane Hizmeti" Cumhuriyet Gazetesi, 20.1.1988.
2. Statistical Yearbook 1983/84. New York: United Nations, 1986, SS 473-475.
3. Türkiye'de Kütüphanecilik Alanında Bilgisayar Uygulamaları I Sempozyumu Sonuç Raporu, İstanbul: İ. Ü. Edebiyat Fakültesi, 1983, S.3.
4. Jale Baysal, Kütüphanecilik Alanında Yeni Kavramlar Araçlar Yöntemler, İstanbul: İ.Ü. Edebiyat Fakültesi, 182, S.40.
5. Michael E. D. Koenig, "The Information Controllability Explosion" Library Journal, 104-189, November 1, 1982. S. 2052
6. Koenig, "y.a.g.m." S. 2053.
7. Michael E.D. Koenig, "Information Systems Technology, On Entering Stage III". Library Journal, 112(2), February, 1.1987, S.49.
8. Koenig, 1987. "y.a.g.m". S.50
9. Koenig, 1987. "y.a.g.m". S.49.
10. Arthur, J. Zuckerman, "Haberleşmede Yeni Bir Dönüm Noktası" Bilim ve Teknik 21(242), Ocak 1988, S.4.
11. Koenig, 1987, "y.a.g.m". S.51.

12. Yaşar Tonta, "Kütüphanelerde Bilgisayar Uygulamaları"
Kütüphanelerde Bilgisayar Kullanımı Semineri". (metin
teksirdir) Ankara 1987, S.19.
13. Aydın Köksal, Bilişim Terimleri Sözlüğü. Ankara: Türk Dil Kurumu,
1981, S.27.
14. Uğur Yalçiner, FORTAN IV. BASIC, Ankara: Verson A.Ş., 1985, S.1.
15. A.Ünal Yarımağan, FORTAN IV Programlama Dili, 3.bs Ankara:
y.e.y., 1975.
16. Richard C. Dorf, Computers And Man. California: Boyd and Fraser
Publishing, 1974, S.20.
17. Dorf, y.a.g.e., S.21.
18. Yalçiner, y.a.g.e., SS. 2-3
19. Lucy, A. Tedd, An Introduction To Computer-Based Library Systems.
2nd ed. Chichester: John Wiley and Sons, 1984. S.14.
20. Behiç Çağal, Aziz Tüter, BASIC Temel Kitap. 4bs İstanbul: Bil-Kom
Yayıncılık, 1985, S.16.
21. Yalçiner, y.a.g.e., S.3.
22. Yarımağan, y.a.g.e., S.7.
23. Tedd, y.a.g.e., S.22
24. Yarımağan, y.a.g.e., S.8
25. Yalçiner, y.a.g.e., S.3
26. a.y. S.4
27. Ersay Gürsoy, "Bilgisayarlarda Uçlar Arasında Bağlantı", S.7.
(metin teksirdir.)
28. Tedd, y.a.g.e., S.72.

29. Yalçınar, y.a.g.e., SS.6-7.
30. Durali Kılınç, "Kütüphaneler İçin Bilgisayar Nasıl Seçilmelidir?"
Ankara, 1987, S. 5 (metin teksirdir)
31. Çağal, y.a.g.e., SS 12-13.
32. Ahmet Çelik, "Enformasyon Teknolojisi ve Kütüphanecilik" Türk Kütüphaneciliği 1(3), 1987, S.127.
33. Steven L. Mandell, Computers and Data Processing Today. St Paul: West Pub. Co., 1983, S.4
34. Aydın Köksal, "Türkiyede Bilgisayar Kullanımı". Bilgisayar Kullanımı Semineri, İzmir, Ankara: Milli Prodüktivite Merkezi, 1975, S.28.
35. Mandell, y.a.g.e. S.15.
36. Mandell, y.a.g.e. SS 8-12.
37. Türkiye'de Kütüphanecilik Alanında Bil..., S.5.
38. Tedd, y.a.g.e. S.8
39. Ellsworth Mason, "The Great Gas Bubble Pricht, Or, Computers Revealed- by a Gentleman of Quality.", College and Research Libraries, 2(3) May 1971, S.183.
40. Nilüfer Tuncer, "Kütüphanelerde Bilgisayar Kullanımının Getirdiği Sorunlar", Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni, 35(2) 1986. S.9
41. Ersay Gürsoy, Türkiye de Kütüphane Otomasyonunda Sorunlar. Ankara: Hacettepe Üniversitesi, 1986, S.6.
42. Ian Lovecy, Automating Library Procedures: A Survivor's Handbook. London: The Library Association, 1984 S.1.
43. Gürsoy, Türkiye'de ... y.a.g.e. S.6

44. Jennifer E. Rowley, Computers for Libraries. New York: Clieve Bingley, 1980 SS.13-14.
45. Tedd, y.a.g.e. S.88.
46. Aydın Köksal, "Bilgisayar Kullanımının Toplumsal Etkileri. İşsizlik Sorunu ve Ekonomi" Türkiye Bilişim Derneği Dergisi, 1 Aralık 1985, S.9
47. Nilüfer Tuncer, "Kütüphanelerde Bilgisayar Kullanıcıların Karşılaştıkları Sorunlar", Türkiye Bilişim Derneği 6. Ulusal Bilişim Kurultayı, 1986. Bilişim 86 Bildiriler. Ankara Türkiye Bilişim Derneği.
48. Tonta, "y.a.g.e." S.31.
49. Tuncer, "Kütüphanelerde Bilgisayar Kullanımının Getirdiği..." "y.a.g.m." S.9.
50. Gürsoy, Türkiye'de ... y.a.g.e. S.4
51. Ş. Nezh Kuleyin. Bilgi İşlem Sistemlerinde Belgeleme Ankara: Türkiye Bilişim Derneği, 1982. SS: 2-3.
52. Tedd, y.a.g.e. S.43.
53. Tuncer, "Kütüphanelerde Bilgisayar Kullanımının ... Getirdiği" "y.a.g.m." SS. 12-13.
54. Gürsoy, y.a.g.e. S.11, Tedd, y.a.g.e. S.9
55. Tuncer, "Kütüphanelerde Bilgisayar Kullanıcılarının..." "y.a.g.m." SS. 55.
56. a.y. S. 62.
57. a.y. S. 66.
58. Alice M. Beagles, "A Short History of Mechanization: Typewriters in Libraries" Library Journal 96(1) January, 1971, S.46.

59. Lovecy, y.a.g.e. S.15.
60. a.y. S.22.
61. a.y. S.16.
62. "Displaywrite 36" IBM Dergisi. 1 Ocak-Mart, 1987, SS.14-15.
63. Richard W. Boss, Susan Harrison, Hal Espo. "Automating Acquisitions". Library Technology Reports, 2(5) September-October, 1986, S.482.
64. Frederick G. Kilgour. "History of Library Computerization" Journal of Library Automation 3(3) September, 1970. S.224.
65. a.y.
66. Boss Richard W; Harrison, Susan; Espo Hal. "y.a.g.m." S.494.
67. a.y. SS. 497-498.
68. Tedd. y.a.g.e. S.103.
69. Kilgour, "y.a.g.m." S.221.
70. "Library Automation" Encyclopedia of Library and Information Science, C.14, S.360.
71. Denis Reynold, Library Automation: Issues and Applications. New York: R.R. Bowher, 1985, S.82.
72. Tedd, y.a.g.e. SS. 103-104.
73. a.y. S.115
74. a.y. SS. 108-114.
75. R.T. Kimber, Automation In Libraries 2nd ed. Oxford Pergamon Press, 1974, S.144.
76. Kilgour, "y.a.g.m." S.222

77. R.A. Kennedy "Bell Laboratories Library Real-Time Loan System (BELLREL)" Journal of Library Automation, 1(2) June 1968, S .128.
78. Rowley, y.a.g.e. S.129.
79. Emily Gallup Fayen "Automated Circulation Systems for Large Libraries" Library Technology Reports. 22(4) July-August 1986, S.396.
80. Fatoş Subaşıoğlu, "Ödünç Verme Hizmetinde Barcode "Çizgili Kodlama" Teknolojisi" Türk Kütüphaneciliği. 1(2), 1987 S.79.
81. Rosario de Varennes. On-Line Serials At Laval University Library" Journal of Library Automation, 3(2) June, 1970, S.128.
82. Tonta, "y.a.g.m." (teksir) S.25.
83. Tedd, y.a.g.e. SS 161-162.
84. a.y. S.169.
85. a.y. S. 170
86. a.y. 169.
87. Kilgour, "y.a.g.m." S.219.
88. a.y.
89. Tedd, y.a.'g.e. S.115
90. a.y. S.61
91. a.y. SS. 218-220

III. BÖLÜM

ANKARA 'DA ARAŞTIRMA KÜTÜPHANELERİNDE OTOMASYON UYGULAMALARI

3.1 Devlet Planlama Teşkilatı Dokümantasyon ve Kütüphane Şube Müdürlüğü

3.1.1 Kütüphanenin Bağlı Bulunduğu Kurum

Devlet Planlama Teşkilatı (DPT), 1960 yılında 91 sayılı kanunla kurulmuştur. ^{1/} Çeşitli zamanlarda kurum yapısında değişiklikler yapılmış ve 1984 yılında yürürlüğe giren 223 sayılı kanun hükmünde kararname ile görevleri tekrar saptanmıştır. ^{2/}

DPT'nin kuruluş amaçları arasında "memleketin tabii, beşeri ve iktisadi her türlü kaynak ve imkanlarını tespit ederek, takip edilecek iktisadi sosyal ve kültürel politikayı ve hedefleri gerçekleştirecek uzun vadeli kalkınma planları ile yıllık programları hazırlamak, ... kalkınma planı ve yıllık programlardaki ilke hedeflere uygun olarak, milletlerarası ekonomik kuruluşlarla münasebetlerin geliştirilmesinde, temas ve müzakerelerin yürütülmesinde gerekli görüş ve tekliflerde bulunmak" ^{3/} yer almaktadır.

3.1.2 Kütüphane

1. Amaç ve İdari Organizasyon : DPT Kütüphanesi 1960 yılında kurulmuş, ^{4/} bir müddet sonra dokümantasyon ve kütüphane olarak ayrı birimlerde hizmet verilmeye devam edilmiştir. 1981 yılında, bu birimler birleştirilmiştir. DPT Dokümantasyon ve Kütüphane'si

yardımcı birimlerden biri olan Yayın ve Temsil Dairesi Başkanlığına bağlı bir şube müdürlüğüdür.

Kütüphane harcamaları, Kurumun genel bütçesinden karşılanmakta olup, kütüphane için ayrı bir ödenek ayrılmamaktadır. DPT Kurum binası içinde hizmet vermektedir.

2. Derme : DPT Dokümantasyon ve Kütüphanesi'nde yayınlar, seçim kurulu ve kütüphaneciler tarafından saptanmaktadır. Satın alma ve bağış yolu ile oluşturulan kütüphane dermesi, bağlı bulunduğu kurumun çalışma alanları ile ilgili konularda yoğunlaşmıştır. Kalkınma bilimleri, ekonomi, işletme ve yönetim konuları ağırlıktadır. Dermede, yaklaşık 20.000 cilt kitap ve 500 başlık süreli yayın yer almaktadır.

3. Bilgi Kaynaklarının Düzenlenmesi : Öncelikle bağlı bulunduğu DPT personeline hizmet vermekle sorumlu ancak, kurum dışından gelen tüm kullanıcılarada açık olan kütüphanede yayınlar, "açık raf sistemine" göre hizmete sunulmaktadır.

Kütüphane dermesinde iki ayrı sınıflama sistemi kullanılmaktadır. 1983 yılına kadar gelen yayınlarda Evrensel Onlu

Sınıflama Sistemi, daha sonra ki yayınlar Dewey Onlu Sınıflama Sistemine göre sınıflandırılmıştır. Konu başlıkları, Kongre Kütüphanesi Konu Başlıkları Listesi'nden (Library of Congress Subject Headings) Türkçeleştirilerek verilmektedir.

Kullanıcılar, kart kataloğu kullanarak kaynaklara erişmektedirler. Kartlar, sözlük katalog biçiminde yerleştirilmektedir.

4. Kullanıcı Hizmetleri : Ödünçverme hizmeti, fotokopi hizmeti, duyuru hizmeti, telefonla hazır bilgi hizmeti, bibliyografik tarama hizmeti ve kullanıcı hizmeti eğitimi vardır.

Ödünç verilen kaynak sayısı 1987 yılı için 2000 kitap ve 1200 süreli yayındır. Diğer hizmet türleri ile ilgili olarak istatistikler tutulmamaktadır.

Ayrıca günlük gazetelerden kupür hizmeti yapılmaktadır.

5. Personel : DPT Dokümantasyon ve Kütüphanesinde toplam 11 kişi çalışmaktadır. Bunlardan 5'i kütüphanecidir. Kütüphanecilerden ikisi kütüphanecilik yüksek lisansına sahiptir. Diğer görevliler; 1 lisans, 2 lise; 2 ortaokul ve 1 ilkokul mezunudur. 5/

3.1.3 Otomasyon Uygulaması

1986 yılında DPT Kurumu içinde yapılan işlemlerin otomasyonlaştırılması planlanmıştır. Kütüphane işlemleri de bu plan kapsamına alınmıştır. Kütüphane Müdürlüğü ve Bilgi İşlem Dairesi'nin işbirliği ile otomasyonlaştırılması öncelikli işlemler kararlaştırılmıştır. Ancak, otomasyon çalışmalarında hiç bir kurum ile işbirliğine gidilmemiştir.

Artan işyükü, yeni hizmetler sunma ve diğer kütüphanelerle işbirliği yapabilmeyi amaçlayan otomasyon çalışmasına 1987 yılı içinde başlanmıştır. İlk aşamada kataloglama işlemleri ele alınmıştır.

1983 yılından sonra Kütüphane'ye gelen yayınların bibliyografik bilgileri manyetik ortama aktarılmaya başlanmıştır. Başlangıçta 500 yayın için düşünülen veri giriş işlemi daha sonra, tüm kütüphane dermesini kapsamıştır.

Her bir yayına ait bibliyografik bilgiler, öncelikle veri giriş formuna yazılmakta oradan bilgisayara aktarılmaktadır. Yaklaşık 4000'e yakın yayın bilgileri bilgisayar ortamına kaydedilmiştir.

Kütüphane kullanıcılarına açılmayan bilgisayara dayalı kataloglama işlemi, beş kanaldan yapılmaktadır. Bunlar: 1. Ekleme: Yeni bir yayının bibliyografik bilgilerini aktarma; 2. Arama: yayına erişebilme; 3. Düzeltme: yapılması gereken düzeltmeleri yapma; 4. Silme: yayın bilgilerini silme, iptal etme; 5. Çıkış: sistemden çıkma.

Bilgiye erişim, arama kanalından gerçekleşmektedir. Ancak, aşağıda belirtilen erişim noktalarından bilgiye/yayına erişilmektedir. 1. Yazar; 2. Eser adı; 3. Yazar ve Eser; 4. Konu; 5. Yazar ve Konu; 6. Seri Kaydı; 7. Yayınlayan Kurum; 8. Konu ve Yayınlayan Kurum; 9. Konu ve Dil; 10. Yer Numarası.

Tarama sonucu, ekranda alfabetik olarak listelenmiş veya tam bibliyografik bilgileri kataloglanmış olarak görülmektedir.

Kataloglama işleminin yanı sıra Kütüphane'nin çıkardığı Dokümantasyon ve Kütüphane Bülteni, bilgisayara dayalı olarak hazırlanmaktadır.

Yazılım; Kurum programcısı tarafından hazırlanmış; COBOL ve PL/I programlama dili kullanılmıştır. 6/

Donanım; Kurumun donanımından faydalanılmıştır. Kütüphane işlemlerinde donanımın işlem kapasitesinin %10'dan azı kullanılmaktadır.

Sistem : VAX 780

Ana Bellek 12 Mb.

Disk Kapasitesi 3x450 Mb.

Terminal 1 (Kütüphanede)

3.2 Hacettepe Üniversitesi Tıp Merkezi Kütüphanesi Şube Müdürlüğü

3.2.1 Kütüphanenin Bağlı Bulunduğu Kurum

1954 tarihinde Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi'ne bağlı olarak kurulan Çocuk Sağlığı Kürsüsü, Hacettepe Üniversitesinin başlangıcı sayılabilir. 1958'de tüzel kişiliğe sahip Çocuk Sağlığı Enstitüsü kurulmuş bu enstitü Hacettepe Çocuk Hastanesinde eğitim, öğretim, araştırma çalışmalarına başlamıştır. 1963 yılında Hacettepe Tıp Fakültesi kurulmuştur.

Halen Hacettepe Üniversitesi Hacettepe ve Beytepe Kampüsünde çeşitli bilim dalları ile ilgili fakülteler ve yüksek okullarda öğretim yapılmaktadır.

3.2.2 Kütüphane

1. Amaç ve İdari Organizasyon H.Ü. Tıp Merkezi Kütüphanesi, 1956 yılında kütüphane hizmeti vermeye başlamıştır. Bugün, kendi

binasında hizmet veren kütüphane, Üniversite Teşkilatı içinde Genel Sekreterliğe bağlı Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı altında şube müdürlüğüdür.

Yükseköğretim Kuruluna bağlı kurumların "Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı'nın görevleri 124 sayılı KHK ile 33. madde'de şöyle belirtilmiştir. "Üniversite kütüphanelerinin gerekli her türlü hizmetlerini karşılamak; baskı, film, video bant, mikrofilm gibi kayıt katalogları ve hizmete sunma işlemleri ile bibliyografik tarama çalışmalarını yapmak; verilecek benzeri diğer görevleri yerine getirmek" dir. ^{7/} İÜ. Tıp Merkezi Kütüphanesi de saptanan görevler çerçevesinde hizmet vermektedir.

2. Derme : İÜ Tıp Merkezi Kütüphanesi, üniversitenin eğitim programına paralel kitap, süreli yayın ve kitap dışı materyalleri satınalma, değişim, bağış yolları ile dermesini oluşturmuştur. Toplam cilt başlıkta 50.000 ciltli süreli yayın ve 40.000 cilt kitap vardır. ^{3/}

3. Bilgi Kaynaklarının Düzenlenmesi : Kitaplar Kongre Kütüphanesi'nin Ulusal Tıp Kütüphanesi Sınıflama Sistemine göre konu sınıflaması yapılmakta; konu başlıkları Tıp Konu Başlıkları (Medical Subject Headings, MESII) Listesinden Türkçeleştirilerek verilmektedir. Yer numaralarının belirtilmesinde Cutter Tablosu kullanılmaktadır.

Kütüphane kart kataloğu, konu kataloğu ve kitap-yazar adı kataloğu olarak bölünmüş katalog biçiminde düzenlenmiştir.

Sürelî yayınlar, salonda konularına göre raflara yerleştirilmiş, depoda ise, yayın adına göre düzenlenmiştir. 9/

4. Kullanıcı Hizmetleri : Ödünç verme hizmeti, kütüphaneyi tanıtım hizmetleri, bibliyografya hizmeti, fotokopi hizmeti, sergi ve gösteri hizmeti verilmektedir.

1987 yılı içinde, toplam 250.000 sayfalık fotokopi hizmeti verilmiştir. 14037 süreli yayın, 9608 kitap ödünç verilmiştir. 84 adet bibliyografik yayın taraması yapılmıştır. Kütüphane hizmetlerinin II Ü Tıp Fakültesi öğrencilerine tanıtılması çalışmaları kapsamında, 1986-1987 ders yılı içinde "Kütüphane ve Dokümantasyon Hizmetleri" dersi verilmiştir. Ayrıca, Sağlık İdaresi Yüksek Okuluna bağlı Tıbbî Dokümantasyon ve Sekreterlik II. sınıf öğrencilerine haftada üç saat olmak üzere "Tıp Kütüphaneciliği" konusu ile ilgili dersler verilmektedir.

5. Personel: Toplam 41 personel çalışmaktadır. 4 kişi kütüphanecilik yüksek lisans, 2 kişi kütüphanecilik lisans, 8 kişi diğer lisans dallarında, 21 kişi lise ve 6 kişi de ortaokul ve ilkokul mezunudur.

2.2.3 Otomasyon Uygulaması

Hacettepe Üniversite'sinde Bilgi İşlem Merkezi ile Kütüphane'nin 1969 yılında başlattığı ortak otomasyon çalışmaları 1975 yılına kadar iyi bir gelişme içinde yürümüştür. Nitekim, 1970 yılından itibaren, kitap siparişleri ve bunların izlenmeleri bilgisayarla yapılmaya başlanmıştır. 1971 yılında Üniversite'nin Süreli Yayınlar katalogu bilgisayarla hazırlanmıştır. 1971 yılında daha kapsamlı başka bir çalışmaya girilmiş ve 1972 yılında "Hacettepe Üniversitesi Kütüphaneleri Kitap ve Süreli Yayın Dolaşım İzleme Sistemi"^{10/} gerçek zamanlı bir sistem olarak ekranla çalışır duruma getirilmiştir. Bu sistem, 1974 yılına kadar, zaman zaman, deneme ya da paralel çalışma biçiminde işletilmiştir. Ancak, 1974 yılında Üniversitelerarası Seçme Sınavının düzenleme ve uygulama sorumluluğu Hacettepe Üniversitesine verilince, bilgisayar kapasitesinin yetmemesi nedeniyle; sistem, gerçek işleme konulamadan bir uygulamadan kaldırılmıştır.^{11/}

"H.Ü. Tıp Merkezi Kütüphanesi, kütüphane kullanıcıların bilgi birikimine olabilen en kısa sürede erişimlerini sağlayabilmek için otomasyon projesini 1986 yılında tekrar yürürlüğe koymuştur.

Sipariş, sağlama, dolaşım, izleme ve bilgi/belge erişim alt sistemlerinden oluşan programların yazılmasına 1987 yılında

başlamıştır. Ancak, ekonomik nedenlerle ve personel yetersizliğinden dolayı çalışma sonuçlandırılmamıştır. 12/

Otomasyon çalışmalarında hiçbir kuruluş ile işbirliğine gidilmemiştir.

Yazılım; üç bilgisayar öğrencisinin katkısı ile yazılımlar hazırlanmaya başlanmıştır.

Donanım; Kütüphane kendi donanımına sahiptir. Ancak yapılması gerekli işlemler için donanım kapasitesi yetersizdir.

Sistem : Data General

Ana Bellek : 0.75 Mb.

Disk Kapasitesi : 40 Mb.

Terminal : 4

Yazıcı : 1

Sürücü : 1

3.3 ODTÜ Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı

3.3.1 Kütüphanenin Bağlı Bulunduğu Kurum

Orta Doğu Yüksek Teknoloji Enstitüsü adı ile 1956 yılında öğretim faaliyetine başlayan bu yükseköğretim kurumu 1957 tarihinde üniversiteye dönüşmüş ve Orta Doğu Teknik Üniversitesi adını

almıştır. Öğretim faaliyetine Mimarlık Fakültesi ile başlayan üniversite 1963 yılında Ankara Eskişehir karayolu üzerinde bulunan bugünkü kampusuna taşınmıştır.

3.3.2 Kütüphane

1. Amaç ve İdari Organizasyon : ODTÜ Kütüphanesi, Ekim 1956 yılında Birleşmiş Milletlerin bağışladığı derme ile kurulmuştur. Bugün, Üniversite Genel Sekreterliği'ne bağlı Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı olarak kütüphane hizmeti vermektedir.

ODTÜ Kütüphane giderleri Üniversitenin genel bütçesine bağlı olarak karşılanmaktadır. Ancak Üniversite her mali yıl genel bütçesi içinde kütüphane için ayrı ödenek oluşturmaktadır.

ODTÜ Kütüphane binası, Üniversitenin merkezinde, kullanım alanı 12058 m² kapsayan sekiz okuma salonu, beş gösteri, sergi ve toplantı salonundan oluşmaktadır. 13/

2. Derme : Kütüphane dermesi, ODTÜ'de eğitimi yapılan bilim dallarının konularına göre oluşturulmuştur. Kaynak seçimi genelde öğretim üyeleri tarafından yapılmakta, gereksinim duyulan temel kaynaklar kütüphaneciler tarafından saptanmaktadır. Bilim, teknoloji, ekonomi, işletme, mühendislik, yabancı diller ve diğer sosyal bilimlere içeren yayınlar satınalma, bağış, değişim yolları ile sağlanırlar.

Ayrıca, kitap dışı materyaller ve görmeyenler için özel bir dermede kurulmuştur.

Yaklaşık 280,000 cilt kitap 1941 başlık süreli yayın 847 adet kitap dışı materyal mevcuttur.

3. Bilgi Kaynaklarının Düzenlenmesi : ODTÜ öğrenci, öğretim elemanları ve personeline hizmet vermekle sorumlu ODTÜ Kütüphanesi tüm araştırmacılara açıktır. Bilgi kaynakları, salonlarda açık raf sistemine göre hizmete sunulmaktadır.

Kitap türündeki yayınlar, Anglo Amerikan Kataloqlama Kuralları II'ye göre kataloglanmakta, Kongre Kütüphanesi Sınıflama Sistemine göre sınıflandırılmakta, konu başlıkları İngilizce verilip Kongre Kütüphanesi Konu Başlıkları Listesinden (Library of Congress Subject Headings) kullanılmaktadır. Yer numarası, Cutter Tablosundan belirlenmektedir. Kitaplar, raflarda konularına göre düzenlenmişlerdir; kaynaklara erişim kart kataloğu kullanarak sağlanmaktadır. Kartlar aynı alfabetik dizin içinde sözlük katalog olarak hazırlanmıştır.

Süreli yayınlar için aynı sınıflama sistemi kullanılmakta, ancak daha genel verilmektedir. Yayınların son sayıları, salonda konularına göre yerleştirilmiştir. Önceki yıllara ait süreli

yayınlar ciltlenerek, dergi adıyla alfabetik olarak düzenlenmiştir. Kullanıcıların süreli yayınlara erişimini kolaylaştırmak amacı ile kitap formunda süreli yayınlar katalogları hazırlanmıştır.

4. Kullanıcı Hizmetleri : ODTÜ kütüphanesinde müracaat hizmeti, ödünç verme hizmeti, fotokopi çekim hizmeti, kullanıcı eğitim hizmeti, sergi ve film gösterim hizmeti verilmektedir.

Kaynaklar daha uzun kullanım sağlamak amacı ile 15 gün sürelerle ödünç verilmektedir. 1987 yılı içinde toplam 137089 kitap ve 290259 cilt dergi ödünç verilmiştir.

Kütüphanenin açık olduğu saatlerin kullanıcılar tarafından yeterince değerlendirilmesi ve doyurucu bir hizmet alabilmeleri için Üniversiteye yeni giren her 1. sınıf öğrencisine, öğretim üyeleriyle yapılan işbirliği sonucu tanıtıcı ve eğitici dersler verilmektedir. Ayrıca, öğretim üyeleri ve öğrenciler tarafından istendiğinde her özel grup için de bu tür dersler verilmektedir. 1987 yılı içinde toplam 187 saat süre ile 123 grupta 4103 kişiye tanıtım yapılmıştır.

İstenildiği takdirde yurt dışından makale getirilmekte, Ankara dışındaki kullanıcılara fotokopi gönderilmektedir.

5. Personel : ODTÜ Kütüphanesinde toplam 59 personel çalışmaktadır.

Bunlar: Kütüphanecilik yüksek lisanslı 2; Kütüphanecilik lisanslı 14;diğer lisanslı 4;lise mezunu 29,ilk ve ortaokul mezunu 10 kişidir. 14/

1.3.3 Otomasyon Uygulaması

ODTÜ Kütüphanesi'nde otomasyon çalışmaları, 1979 yılında, ODTÜ Bilgi İşlem Merkezi ile işbirliğine gidilerek başlatılmıştır.

Sürelî yayınlara ait bilgileri listeleyen programların yazılmasından, verilerin aktarılması işlemi tamamlandıktan sonra, ODTÜ Kütüphanesi Sürelî Yayınlar Kataloğu bilgisayar çıktısı olarak basılmıştır.

1986 yılında "günleme ve hata kontrol" programları tekrar yazılarak, kütükler liste çekimine hazır hale getirilmiştir. Yaklaşık 4000 sürelî yayının bibliyografik bilgilerini kapsayan; aşağıda isimleri yazılı kataloglar bilgisayara dayalı olarak basılmaktadır. Bunlar :

1. Sürelî Yayınlar Kataloğu
2. Sürelî Yayınlar Elde Ediliş Yollarını Gösterir Liste
3. Sürelî Yayınlar Alfabetik Kataloğu
4. Sürelî Yayınlar Sistemantik Kataloğu
5. Sürelî Yayınlar Konu Kataloğu
6. Sürelî Yayınlar Aracı Firma Altında Alfabetik Katalog
(Faxon, Delbance, Blackwell).

Günleme işlemleri, yalnızca cildi tamamlanmış yayınlar için yapılmaktadır. İki ay süren personel eğitiminden sonra; günleme

kütüphane süreli yayınlar bölümünden ana donanıma bağlı uçla gerçekleştirilmektedir.

Süreli yayınlar ana kütüğü, her bir süreli yayına ait bibliyografik bilgilerin kapsadığı yaklaşık 4000 fişden oluşmuştur. Her bir fiş 13 alandan, genel ilgi yakınlıkları göz önünde tutularak üç sayfa halinde düzenlenmiştir.

İlk sayfada; süreli yayın no, süreli yayının edinim kodu, sağlandığı firma kodu, yayınlandığı ülke, yayın sıklığı, sınıflama kodu, sınıflama numarasını belirten alanlar yer alır.

İkinci sayfada; yayınlayan kuruluş, süreli yayının adı "see" ve "see also" göndermeleri yer alır.

Üçüncü sayfada; süreli yayının yayınlandığı şehir, ülke, yayınlanmaya başladığı tarih, ve süreli yayının kütüphaneye gelmeye başladığı tarih ile dermedeki cilt sayılarını belirten alanlar vardır.

Yukarıda belirtilen söz konusu süreli yayınlara ait katalogların yanı sıra, 1984 yılında ODTÜ Kütüphane Hizmetlerinin Otomasyonlaştırılmasına dair olurluk çalışması yapılmıştır. ODTÜ Bilgi İşlem Merkezi elemanlarınca yürütülen çalışma sonuç raporunda; uygulamanın yapılabilir olduğu ancak mümkün olmadığı sonucuna varılmıştır. Bunun nedeni olarak ODTÜ BİM'de, Kütüphane işlemlerine ayrılacak donanımın ve personelin yetersiz olduğu bildirilmiştir.

Yazılım; ODTÜ Bilgi İşlem Merkezi personeli tarafından hazırlanmıştır. Zaman zaman personel değişimi oldukça, yazılımda da değişiklikler yapılmıştır. PL/I, ALGOL ve COBOL programlama dilleri kullanılmıştır. 15/

Donanım; ODTÜ BİM Donanımında işlemler yürütülmüştür. Kütüphane hizmetlerinde kurum donanımının çok az kapasitesi kullanılmaktadır.

Sistem : A9F Burroughs

Ana Bellek : 24 Mb.

Terminal : 140, Kütüphane için 1

3.4 İslam Ülkeleri İstatistik, Ekonomik ve Sosyal Araştırma ve Eğitim Merkezi Kütüphane ve Dokümantasyon Birimi

3.4.1 Kütüphanenin Bağlı Bulunduğu Kurum

İslam Ülkeleri İstatistik, Ekonomik ve Sosyal Araştırma ve Eğitim Merkezi, SESRTCIC; sekizinci İslam Konferansı'nda alınan

kararla, İslam Konferansı Teşkilatı içinde Ankara Merkezi olarak 22 Mayıs 1977 tarihinde kurulmuştur. Merkezin amaçları aşağıda kısaca özetlenmiştir.

1. İslam Ülkeleri için oluşturulan bilgi bankalarını geliştirmek amacı ile üye ülkelerin ekonomik ve sosyal istatistiki bilgileri derleyip bunları düzenlemek, kullanıma sunmak,

2. Üye ülkeler arasında ekonomik işbirliğini başlatacak ve geliştirecek çalışmalarda bulunmak,

3. İslam konferansı genel amaçlarında olduğu kadar, üye ülkelerinde gereksinim duyduğu eğitim programları düzenlemek ^{16/}

3.4.2 Kütüphane

1. Amaç ve İdari Organizasyon : SESRTCIC Kütüphane ve Dokümantasyon Birimi; Genel Sekreterliğe bağlı, SESRTCIC Kurumu binası içinde hizmet veren özel amaçlı bir araştırma kütüphanesidir. İslam Konferansı'na üye 45 ülkenin sosyo-ekonomik yaşamlarına ilişkin bilgiler için bir bilgi bankası kurma görevini üstlenmiş bulunan SESRTCIC'de kütüphane, temel bilgi derleme işlevi görmektedir.

SESRTCIC Kütüphanesinin yayın sağlama ve diğer giderleri bağlı olduğu kurum tarafından karşılanmaktadır. Ancak, kütüphane için belirli bir ödenek ayrılmamıştır.

2. Derme : SESRTCIC Kütüphanesi dermesi sosyal ve ekonomik konularda yoğunlaşmaktadır. Derlenen bilgiler gelişmekte olan ülkeler arasında ekonomik işbirliği, üye ülkelerin sosya-ekonomik göstergeleri ve üye ülkeler için güncel ekonomik gelişmeler ile ilgilidir. Kütüphanenin bugünkü dermesi yaklaşık 10.000 cilt kitap ve 600 başlık süreli yayından oluşmaktadır. Dokümanlar ve istatistiki yayınlar ağırlıktadır. Yayınların büyük bir bölümü üye ülkelere ücretsiz olarak sağlanmakta, diğerleri satınalma yolu ile edinilmektedir.

3. Bilgi Kaynaklarının Düzenlenmesi : Kütüphane, bağlı olduğu kurumda görevli araştırmacıların kullanımı için düzenlenmiştir. Dışarıdan gelen kullanıcılara genelde açık değildir. Bu özelliğinden dolayı kütüphane dermesinin; ilgili oldukları konulara göre sınıflandırılması yerine, kurum içi kullanım biçimlerine göre sınıflandırılması yeğlenmiştir. Bu nedenle kütüphane dermesi için özel bir sınıflama sistemi geliştirilmiştir. Bu sistemde dermenin kodlanması, sınıflandırma amacından çok adresleme, sürekli ve hızlı akımı sağlama amacı güder. Dermedeki yayınlar, kitaplar, referanslar, dokümanlar, istatistik yayınları ve süreli yayınlar olmak üzere beş ana gruba ayrılmışlardır. Kitaplar konularına, referanslar türlerine, dokümanlar yayıncı kuruluşlarına göre sınıflandırılmışlardır. Üye ülkelere gelen istatistiki yayınlar ile uluslararası kuruluşların çıkardığı yayınlar birlikte fakat kendi işlerinde farklı yapılarda sınıflandırılmıştır.

4. Kullanıcı Hizmeti : Müracaat hizmeti ve yeni gelen yayınları duyuru hizmeti, süreli yayınlardan ilgili konudaki makalelerden dokümantasyon hizmeti verilmektedir.

5. Personel: Kütüphane'de lisans mezunu bir eleman çalışmaktadır. 17/

3.4.3 Otomasyon Uygulaması

SESTRCIC'de ilk bilgisayar kullanımı 1979 yılında kütüphane için "kataloglama" programı hazırlanmasıyla başlamıştır. 1979-1982 döneminde, ODTÜ Bilgi İşlem Merkezi donanımından faydalanılmıştır. 1982 yılında, Kurum kendi donanımına sahip olduktan sonra ilk veri tabanı oluşturulmuştur. Derme kayıtlarının manyetik ortama aktarılma işlemi 1985 yılında tamamlanmıştır. İkinci aşama olarak süreli yayınlar için bir veri tabanı yaratılmış ve tüm süreli yayınlarla ilgili bibliyografik veriler manyetik ortama aktarılmıştır. 1985 yılı sonlarına doğru üçüncü veri tabanı oluşturularak süreli yayınlardan seçilen makalelerin özetleri bu veri tabanında depolanmaya başlanmıştır. 18/

Bugün SESTRCIC Kütüphanesi'nde; bilgi ve belgenin var olup olmadığını izleme, yayına abone ve satınalma, siparişi izleme, yayınların kataloglaması ve sınıflandırılması, özet çıkarma, güncel duyuru hizmeti, her türlü yönetsel işlevler ve bilgiye erişim çevirim içi olarak yürütülmektedir.

Dermedeki yayınların dolaşımı merkez içinde olmakta ve ödünç verilen yayın kayıtları el ile tutulmaktadır.

Otomasyon çalışmalarında planlama ve uygulama aşamasında hiçbir kurum ile işbirliğine gidilmemiştir.

Veri Tabanları :

Kütüphane Veri Tabanı : Kütüphanedeki kitap, referans, doküman ve istatistik yayınlardan oluşan dermenin bilgisayar ortamına aktarılmasıyla oluşan ilk veri tabanıdır.

Her bir veri tabanı fişlerden, her fiş de belli sayıda alanlardan oluşmaktadır. (Ek 2) Bir fiş, belli bir fiş numarası ve bu fişteki alanların her biri de belirli bir alan ismi ile tanımlanmaktadır. "Kütüphane" veri tabanında toplam 24 alandan oluşan bir fiş genel ilgi yakınlıkları gözönünde tutularak 3 sayfa halinde düzenlenmiştir. Yayının bibliyografik künye bilgisini içeren ilk sayfada 10 alan bulunmaktadır. Bunlar sırasıyla : Sınıflama kodu, yazar/editör, kurumsal yazar, toplantı, başlık seri, yayıncı, kaynak, doküman numarası ve ISBN alanlarıdır. Bu alanların her biri ile yayına erişim olanaklıdır.

Bu veri tabanının ikinci sayfasında yayının içeriğine ilişkin bilgi bulunmaktadır. Bu sayfada sırasıyla, anahtar kelimeler, dil, notlar alanları yer almaktadır. Bu alanlardan sadece "anahtar kelimeler" alanında yayına erişilmektedir. Tüm yayınlar, içerikleri gözden geçirilerek ve belirli anahtar kelimeler saptanarak veri tabanına dahil edilmektedir. Anahtar kelimeler herhangi bir uluslararası thesaurus'a dayalı olarak saptanmamaktadır. Anahtar kelimelere ek olarak, kullanıcıyı o yayına ve o yayının içindeki değişik bölümlere ulaştırabilecek her kelime erişim ögesi olarak alınmaktadır. Dil alanı yalnızca kullanıcıya yayının dili hakkında bilgi vermek amacı ile kullanılmaktadır. Notlar ise, birinci sayfada yayının bibliyografik künyesi ile ilgili olarak verilmeyen bir takım bilgilerin depolandığı bir alan olarak kullanılmaktadır.

Bu veri tabanının son sayfasında ise, yayının edinim bilgileri yer almaktadır. Bu alanlar sırasıyla: fiyat, sipariş referansı, isteyen kişi, istenilen tarih, karar, sipariş tarihi, sipariş edilen yer, sipariş sonucu, ödeme tarihi, ödeme referansı, edinme tarihi ve librarians field alanlarıdır. Bu alanların herbirinden yayına erişim olanaklıdır. Veri tabanında yer alan bilgilerde istenildiğinde ekleme, çıkarma, iptal gibi değişiklikler anında yapılmaktadır.

Kullanıcı istediği yayını kataloglanmış olarak ekranda görebilmektedir. (Ek 3)

Sürelî Yayınlar Veri Tabanı : İkinci olarak; süreli yayınlarla ilgili verilerin manyetik ortama aktarılmasıyla süreli yayınlar veri tabanı oluşturulmuştur. Bu veri tabanında toplam 17 alandan oluşmuş bir fiş 2 sayfa olarak düzenlenmiştir. (EK 4)

Birinci sayfada, süreli yayının bibliyografik künyesini içeren 8 alan bulunmaktadır. Bunlar sırayla, başlık, ISSN, yayıncı, yayınlanma sıklığı, dil, koleksiyon, eksik yayınlar ve notlar alanlarıdır. Son 4 alan hariç diğer bütün alanlardan yayına erişilmektedir. Örneğin bir yayın adını vererek veya adında geçen herhangi bir sözcüğü ya da ISSN'ni vererek o yayına erişme olanağı vardır. Daha detaylı olarak, dermede bulunan günlük, haftalık, aylık v.b. gelen süreli yayınlar listenebilir, yayıncı adresine erişilebilir. Diğer alanlar ise, süreli yayının dilini, dermede hangi yıllar arasında tutulduğunu ve varsa eksik sayılarını göstermektedir.

İkinci sayfada , yine süreli yayının aboneliği, abone yenilemesi ve edinilmesi ile ilgili bilgiler depolanmaktadır. Bu sayfadaki alanlar: fiyat, isteyen kişi, istenilen tarih, karar, sipariş tarihi, siparişin verildiği yer, son ödeme tarihi, abone süresinin bitiş tarihi, açıklamalar alanlarıdır. Bu sayfada tarih içeren

alanlara belirli bir formatla ay gün yıl veya ay yıl girilmiş olan tarihler gecikmeleri denetleyici, yayıncılarla ilişkileri düzenleyici amaçlar yönünde de kullanılmaktadır. Örneğin, abone süresinin bitiş tarihi alanında yapılacak sorgulamalarla her ay abone süresi biten ve abonesinin yenilenmesi gereken dergiler listelenebilmektedir. Böylelikle süreli yayınların izlenmesi kolaylaşmaktadır. Bu veri tabanında süreli yayınların günleme işlemlerinin yapılması da gerçekleştirilmektedir. Günlük yayınlara günlük kart, haftalık yayınlara haftalık kart, aylık yayınlara ise aylık kart bilgisayar ortamında açılarak yayınların günleme işlemleri yapılmaktadır. (Ek 5)

Makale Özetleri Veri Tabanı: Son olarak hazırlanan makale özetleri veri tabanı kütüphane dermesinde bulunan bilimsel dergilerden seçilen makalelerin özetlerini depolamaktadır. Bu makalelerin seçiminde ekonomik ağırlıklı konular ile İslam Konferansı Teşkilatına üye 45 ülkenin ekonomik ve sosyal durumlarını yansıtan konular ön planda tutulmaktadır. Bu veri tabanı tek sayfa olarak düzenlenmiştir ve bir fiş toplam 7 alandan oluşmaktadır. Bunlar sırasıyla sınıflandırma kodu, yazar/editör, (Ek 6) kurumsal yazar, başlık, referans, özet ve konu alanlarıdır. Bu alanların yedisinde de sorgulama yapılabilir. Sınıflandırma Kodu yine alfanümerik yedi karakterden oluşmakta ve bu veri tabanında daha çok indeksleme amacı ile kullanılmaktadır. Referans alanı kendi içinde üç bölüme ayrılmaktadır : Makalenin alındığı derginin adı, adı geçen

derginin yayınlandığı yıl, derginin cilt numarası ve/veya sayısı ile makalenin yer aldığı sayfa aralığı. Bu üç bölümden birincisi (dergi adı) ve ikincisine (derginin yayınlandığı yıl) arama yapılabilir. Örneğin Journal of Development Economics adlı derginin 1984 yılında yayınlanan sayılarından veri tabanına alınmış makalelerin hepsine erişmek ve bunların özetlerini görüntülemek olanaklıdır. "Özet" alanında makalenin özeti verilmektedir. Özet için 16 satır ayrılmıştır. Bu özet içinde kullanılan anahtar sözcüklere göre sorgulama yapılabilir. Konu alanında ise anahtar kelimeler belirtilmektedir. 19/

Kullanıcı makalenin bibliyografik künyesini ve özeti standart formatta görebilmektedir. (Ek 7)

Güncel Duyuru Hizmeti : Kütüphaneye yeni gelen ve manyetik ortama aktarılmış her yayın, bilgisayar ortamında oluşturulmuş kullanıcı profilleri ile karşılaştırılarak ilgili alana yayının bibliyografik künyesi aktarılmaktadır. Böylece kullanıcı konusu ile ilgili yeni yayınları izleyebilmektedir.

Bilgisayar ortamındaki bütün bilgiler istenildiği zamanda ve istenildiği düzende yazıcıdan kağıt ortamında alınabilir.

Yazılım Sistemi; SESRTCIC bünyesinde, kütüphane personeli ve bilgisayar uzmanının işbirliği, ortaklaşa çalışmaları ile genel amaçlı bir yazılım sistemi geliştirilmiştir.

Bilgisayar ortamındaki bilgilere anahtar sözcüklerle erişmeye olanak tanıyan bu yazılım sistemi Text Retrieval System (TRS), üç bölümden oluşmaktadır. 1. Sorgulama, 2. Görüntüleme/Günleme, 3. Veri girişi. TRS yazılım sisteminin özelliği, değişik bölümler arasındaki geçişte menü kullanımının olmayışıdır. TRS'de bir işlemde başka bir işleme geçmek için önce o andaki işlem bitirilerek ana menüye dönmek ve bu menüden diğer işlemi seçmek yerine işlemler arasındaki geçişin, yalnızca ilgili tuşa basılmasıyla gerçekleşmesi TRS kullanımını kolaylaştırmaktadır. TRS'de belirli bir anda tüm işlemler aktif olmakta ve işlemler arası gidiş-gelişte son bırakılan noktaya dönülebilmektedir.

Donanım; SESRTCIC Kütüphanesi otomasyonunda bağlı bulunduğu kurumun Bilgi İşlem Merkezindeki donanımı kullanılmaktadır. Kütüphane işlemleri, donanımın toplam işlem kapasitesinin %10'unu kapsamaktadır.

SESRTCIC'de donanım olarak iki sistem kullanılmaktadır.

Bunlar :

1. PRIME 2755
2. IBM PC

1. Sistem adı : PRIME 2755
Ana Bellek : 8 Mb.
Disk Kapasitesi : 2x496 Mb.
Terminal : 10
Kütüphanede : 1
Yazıcı 3 matrix yazıcı dakikada 8 sayfa.
2. Sistem adı : IBM PC
Bellek : 2 Mb.
Disk Kapasitesi : 80 Mb.
Disket : 2x360 kb.

İki sistem birbirinden bağımsız olarak çalışmaktadır. Ancak bilgi aktarımı mümkündür.

PRIME 2755, bilgi depolama, erişim, istatistiksel bilgi bankaları, kelime işlem ve istatistiksel uygulamalara yönelik işlerde kullanılırken IBM PC, çevrim dışı (off-line) veri girişleri, küçük bilgi bankaları uygulamaları, kelime işlem ve çıktı alma işlemlerine yönelik amaçlar için kullanılmaktadır.

3.5 Türkiye Büyük Millet Meclisi Kütüphane Dokümantasyon ve Tercüme Müdürlüğü

3.5.1 Kütüphane

1. Amaç ve İdari Organizasyon : Kuruluş tarihi 1920'lere kadar uzanan TBMM Kütüphanesinin, 1976 yılında çıkarılan 1934 sayılı TBMM Kitaplığı Kanunu ile, bir yandan kütüphane işlevleri tanımlanmış

diğer yandan da Derleme Kanunu'ndan yararlanan 6. kütüphane olması sağlanmıştır. 20/ 2919 sayılı TBMM Genel Sekreterliği Teşkilat Kanununun 15. maddesine göre TBMM Kitaplığı olan adı, TBMM Kütüphane-Dokümantasyon ve Tercüme Müdürlüğü şeklinde 21/ değiştirilmiştir.

TBMM binasının doğu bloğunda yer alan kütüphane, ülkenin yasama görevini üstlenmiş parlamento üyelerini en iyi şekilde bilgilendirmekle yükümlüdür. Kütüphanenin kaynak sağlama ve diğer harcamaları TBMM Genel Sekreterliği bütçesinde karşılanmaktadır.

2. Derleme : Derleme, değişim ve bağış yolu ile edinilen yayınlar genelde sosyal, siyasal, siyaset bilimi ve hukuk konularında yoğunlaşmaktadır. Derlenen yayılardan yapılan seçim işlemi sonucu amaç dışı kalanlar Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğüne devredilmektedir. Yaklaşık 390.000 cilt süreli yayın ve 92.000 kullanıma açık kitap mevcuttur.

3. Bilgi Kaynaklarının Düzenlenmesi : Kütüphane dermesinin düzeni, üç ana başlık altında açıklanabilir :

i. 1908-1950 yılları arasında Kütüphane'ye gelmiş olan yayınlar. Bu döneme ait yayınları kontrol eden kaynak, TBMM Kütüphanesi Fihristi'dir. 22/ Fihrist, şark ve garp eserleri olarak iki bölümden oluşmaktadır. Yayınlar her iki bölümde de Brunett

Tasnif Sistemine benzer konu başlıkları altında toplanmıştır. Bu dönem yayınlarını kontrol eden bir de kart katalog vardır. Türkçe ve yabancı dil eserler olarak iki bölümden oluşmaktadır. Temel fişleri içeren bu katalogda, temel giriş unsuru dışında hiç bir ögeden arama yapılmamaktadır.

ii. 1950-1976 yılları arasında dermeye girmiş kitaplar ise hem alfabetik kitap-yazar adı katalogu ile hem de sistematik konu katalogu ile kontrol altına alınmıştır. Brunett Tasnif sistemi kullanılmıştır.

iii. 1976-1987 yılları arasında kütüphaneye gelmiş olan yayınlar, bilgisayar ortamına kaydedilmiş olanlardır. Kitap kataloglamada Anglo Amerikan Kataloglama Kuralları II. esas alınmaktadır. Konular ise, Kütüphane tarafından geliştirilen konu başlıkları listesinden verilmektedir. Müracaat kaynaklarının sınıflandırılmasında Dewey Onlu Sınıflama Sistemi kullanılmakta, yer numaralarının oluşturulmasında Cutter Tablosuna dayanılarak, geliştirilen tablodan yararlanılmaktadır.

Kitaplar depoda, sağlama numaralarına göre sıralanmaktadır. Sağlama numaraları her yıl için 1'den başlamaktadır. Örneğin, "84-25", 1984 yılında sisteme giren 25. birim kitap olmaktadır.

Sürelî yayınların konularının belirtilmesinde TBMM Kütüphanesi Fihristi Klavuzu'ndaki sınıflama şeması kullanılmaktadır. Ayrıca, TBMM Kütüphanesi Sürelî Yayınlar Kataloğu hazırlanmıştır.

4. Kullanıcı Hizmetleri : TBMM Kütüphanesi bibliyografya hizmeti, tercüme hizmeti, dokümantasyon hizmeti, fotokopi çekim hizmeti, depo hizmeti vermektedir.

Parlamentelerin çeşitli dillerde yayınlanan kaynaklardan haberdar olması ve çeviri gereksinimlerinin karşılanması amacı ile tercüme hizmeti verilmektedir.

Yerli ve yabancı gazete ve dergilerde yayınlanan Türkiye ile ilgili makaleler, haberler indekslenmektedir. Analiz edilen bilgilere konu başlıkları verilirken, TBMM Kütüphanesi Gazete Dokümantasyonu Konu Başlıkları Listesi kullanılmaktadır. 23/

Yayınlar TBMM içinde ödünç verilmekte, gerektiğinde fotokopi çekimi yapılmaktadır.

5. Personel : TBMM Kütüphanesinde toplam 56 kişi çalışmaktadır. Bunlardan 4 kişi kütüphanecilik yüksek lisans, 20 kişi kütüphanecilik lisans, 3 kişi bilgisayar programcısı, 8 kişi diğer lisans; 13 kişi lise ve 8 kişi ortaokul ve ilkokul mezunudur. 24/

3.5.2 Otomasyon Uygulaması

1976 yılında Basma, Yazı ve Resimleri Derleme Kanunu'nda yapılan bir değişiklikle TBMM Kütüphanesi, bu yasanın kapsamı içine alınmıştır. Yasa değişikliği ile derlenen bu yayınların birer kopyası da TBMM Kütüphanesine kanalize edilecektir.

Yasanın çıkışı ile birlikte, kütüphaneye giren yayın sayısında birden bire büyük artışlar olmuştur. Giren yayın sayısındaki artış ile kataloglama ve sınıflama çalışmalarının yürütülmesinde, dolayısı ile bilgilerin istenen düzeyde edinilmesinde, depolanmasında ve etkin şekilde hizmete sunulmasında sorunlar ortaya çıkmıştır.

Bu sorunların üstesinden gelebilmek için, çağdaş teknolojinin olanaklarından yararlanma fikri doğmuş, yeni araştırma ve bilgi edinme yöntemlerini teknoloji ile destekleyen bir enformasyon sisteminin bu boşluğu dolduracağı düşünülmüştür. Bu nedenle, çeşitli bilgi bankalarından oluşan Parlamento Enformasyon Sistemi, PARENSİS kurulmuştur.

Projenin birinci amacı, PARENSİS'in otomasyonu ile ilgili öncü projeleri ortaya koymak, bunlara işlerlik kazandırmak ve ana projenin uygulanabileceği ortama geçişi sağlamaktır. Aynı zamanda,

kütüphanecilikteki klasik arama ve erişim kanallarına ek olarak, her türlü taramanın yapılabileceği, mantıksal tarama stratejilerinin uygulanabileceği bir veri tabanı oluşturmaktır.

Yukarıda bahsedilen sözkonusu hedefleri gerçekleştirmek amacı ile TBMM Kütüphanesi'nde otomasyonla ilgili ilk çalışmalar 1979 yılında başlatılmıştır. 1984 yılı Mayıs ayına kadar Kurum, çeşitli kamu kuruluşlarının artık zamanını kullanarak işlerini yürütmeye çalışmıştır. 1982 yılında hazırlanan olurluk raporu doğrultusunda "kütüphane hizmetlerinin otomasyonunda" kullanılmak amacı ile Türkiye'de ilk kez "kütüphane amaçlı" bilgisayar donanımına 1984 yılında sahip olmuştur.

PARENSİS çeşitli bilgi bankalarında meydana gelen bir sistemdir. Bu sistem, işleme açılmış bulunan Kitap Bilgi Bankası, KİT-BAN; Biyografi Bilgi Bankası, BİY-BAN; Siyasal Kronoloji Bilgi Bankası, SİY-BAN; yakın bir tarihte işleme açılması planlanan Dokümantasyon Bilgi Bankası, DOK-BAN ve proje halindeki Yasama Kütüğü Bilgi Bankası, YAS-BAN; Tutanak Bilgi Bankası, TUT-BAN; Resmi Gazete Bilgi Bankası RES-BAN ve Süreli Yayınlar Bilgi Bankası, SÜR-BAN'dan oluşmaktadır.

DOK-BAN ile gazete ve dergilerde yer alan seçilmiş bilgilerin bibliyografik künyelerine anında erişilmesi planlanmış ve çalışmaları 1983 yılında başlatılmıştır. Yerli ve yabancı 17 günlük

gazete ile 52 dergiden oluşan, toplam 69 yayın analiz edilmektedir. DOK-BAN'la her türlü haber, demeç, yorum, makale, röportaj vs. gibi bilgilere erişilmesi planlanmaktadır.

PARENSİS'in uzun vadeli projelerinden olan TUT-BAN; Parlamento görüşmelerini içeren tutanak dergilerinin detaylı indekslerinden meydana gelen yeni bir bilgi bankası olarak düşünülmüştür. Bu bilgi bankası yardımı ile, kimin, ne zaman, hangi konuda neler söylediğini, belli bir konuda kimlerin konuştuğunu ve hangi tür yasama faaliyetlerinin ne zaman gerçekleştiğini bulmak mümkün olacaktır.

PARENSİS'in proje halindeki diğer bir bilgi bankası olan YAS-BAN ise, 1920 yılından bugüne değin çıkan tüm yasaları, ekleri, değişiklikleri ve geçirdiği bütün evreleri ile gösterecek bir sistem olacaktır. Ayrıca, bütün teklif ve tasarıların parlamento içerisindeki akışı da izlenebilecektir. Böylece hangi teklifin ya da tasarının hangi aşamada olduğu veya hangi komisyonda nelerin bulunduğu kolaylıkla bulunabilecektir.

Bilgi girişinin devam ettiği ve aynı zamanda işleme açılan SİY-BAN ise, günlük dört gazete taranarak ve Türkiye ve Parlamento ile ilgili haberler analiz edilerek bilgisayar ortamına aktarılmaktadır. Çalışmalara Ağustos 1987 tarihinde başlanan SİY-BAN'da taramalar anahtar kelimelerle yapılmaktadır. Anahtar kelime olarak, bilgi girişi aşamasında, konunun ana hatlarını

kapsayan kelimeler belirlenir. Bu kelimelerle bilgiye erişim olanaklıdır. (Ek 8)

BİY-BAN, bilgi girişlerinin devam ettiği ve taramaların yapıldığı diğer bilgi bankasıdır. Burada, 1920 tarihinden günümüze kadar siyasi tarihimizde yer almış cumhurbaşkanlarının, başbakan'ların, meclis başkanlarının ve sadece 17. dönem milletvekillerinin bibliyografik bilgileri yer almaktadır. (Ek 9)

Ayrıca kabine, bakan, bakanlık ve il bakan bilgilerine erişilmektedir. Örneğin, kabine üyeleri hangi bakanlardan oluşmakta veya herhangi bir bakanlıkta hangi bakanlar görev yapmış ve herhangi bir ilimizden kimler bakan olmuşlar gibi sorulara yanıt alınmaktadır. (Ek 10)

İşletime açılmış bulunan KİT-BAN 1976 yılından bugüne kadar kütüphaneye girmiş bulunan kitapları kapsamaktadır. Yaklaşık 90.000 yayının bibliyografik bilgileri aktarılmıştır. Bu yayınlara; konu, yazar, kitap adı ve dizi gibi erişim noktalarından ulaşılabilir; ayrıca mantıksal stratejiler hazırlanarak karmaşık taramalar da yapılabilir.

KİT-BAN'ın iş akışı; Kütüphaneye derleme, satınalma, bağış ve değişim yoluyla gelen kitapların hangi alt dizinde (Referans-OECD Sağlama) yer aldıkları saptandıktan sonra, terminalden (uç) "duplike kontrolü" yapılarak, daha önce sisteme girip girmediği araştırılır. Kitabın daha önce sisteme girdiği saptanırsa, eldeki yayının tanımlanacağı yer numarası ve kaçınıcı kopya olacağı belirlenir.

Duplike kontrolundan geçen yayınlar, mükerrer ve yeni giriş işlemi yapılacak yayınlar olarak iki gruba ayrılır ve bilgisayar ortamına aktırlmak üzere bilgi giriş formuna işlenir.

Bilgi giriş form'u iki bölümden oluşmaktadır. (Ek 11) Üst bölüm sabit alan , alt bölüm ise, değişken alandır. Sabit alanda, yayınların adresleme bilgileri ve edinim bilgileriyle birlikte demirbaş numarası yer alır. Değişken alan bilgileri, yayının yazarı, kitap adı, basım bildirimini, oluşumunda emeği geçenler, yayın bilgisi, uzunluk bilgisi, dizi bilgisi, açıklamalar ve konu numarası olmak üzere, bibliyografik kimlik bilgilerinden oluşmaktadır.

Bibliyografik kimlik bilgileri, Anglo-Amerikan Kataloqlama Kuralları II'ye göre değerlendirilmektedir. Konu başlıkları ise, TBMM Kütüphanesi'nin kendi geliştirdiği TBMM Kütüphanesi Konu Başlıkları Listesinden verilmektedir.

Duplike kontrolunda, kütüphanede olmadığı saptanan kitaplar için, bilgi giriş formunun tüm bilgileri doldurulur. Daha önce bilgisayar ortamına aktarılmış kitaplar için ise, yalnız sabit olan bilgileri doldurulur. Formlara yer ve demirbaş numaralarının verilmesinden sonra, buradaki bilgiler bilgisayar ortamına aktarılır. Sisteme bilgi girerken doğru bilgi depolamak için, kontrollü bilgi girişi yapılmaktadır. Bu kontrol, yazar, seri ve konu otorite kütüklerinden yapılır. Ayrıca, bilgisayar çıktısı olarak yazar, dizi ve konu otorite listeleri de vardır.

Bilgisayar ortamında oluşturulan veri tabanına çevrim içi erişim olanaklıdır. 1976'dan başlamak üzere, şu ana kadar her yıl için ayrı bir alt kütük (BATCH) açılmıştır. Her alt kütüğe, ait olduğu yılda kütüphaneye giren yayınların bibliyografik bilgileri kaydedilmiştir. Bunların tümü ana kütükte toplanmaktadır. Sistemde, ana kütüğün yapısı kitapların raflarda sıralanış ile büyük benzerlik gösterir. Ana kütükte, kitap bilgileri, kitapların yer numaralarına göre sıralanmıştır.

Ana kütük yanında; kitap adına, yazar adına, dizi başlığına ve konuya göre aramayı olanaklı kılan yardımcı kütükler de oluşturulmuştur.

Tarama işlemini kısaca şu şekilde açıklayabiliriz. İlk gelen ekran, kullanıcının hangi kanaldan tarama yapacağını saptamak içindir. (Ek 12) Bu ekranda, konu, yazar, eser ve seri tarama işlemlerinden birisinin seçilmesi gerekmektedir. Örneğin, konu taraması yapmak isteyen kullanıcıya gelen bir sonraki ekranda araştırma ile ilgili konunun ismini veya konu numarasını belirleyebileceği bir format gelir. (Ek 13) Bunun yanısıra, diğer taramalarda olduğu gibi yıl, dil, nitelik ve içerik yönünden konuyu sınırlayıcı olanaklarda sağlanmaktadır. İşleme devam edildiğinde, konu adı, konu numarası ve o konudaki dokümanın adedini belirten ekran gelir. (Ek 14) Bu ekranda bir başka konu ile çakışım istenip istenmediği de ayrıca sorulur. Eğer, başka bir konu ile çakışım yaptırılmak isteniyorsa, bir başka ekran gelir ve hangi konu ile çakışım yapılacağı burada belirtilir. Örneğin, otomasyon ve kütüphaneciliği aynı anda içeren kitaplar arandığında, bunların bulunması olanaklıdır. Her iki konuyu da aynı anda içeren kitapların dökümünü görmek istediğimizde "ve" (Kod No'su 0), iki konuyu ayrı ayrı içeren kitaplar için ise "veya" (Kod No'su 1) kullanılır.

Bundan sonraki aşama, kitapların kısa mı yoksa tam ekran formatı ile mi geleceğini, ayrıca ekranda ya da basılı olarak istenip istenmediğinin belirtilmesidir. Kısa ekran formatı ile ve ekranda görülmek istendiğinde, kitap adı, yazar adı ve yer numarasını içeren kısa listeler gelmektedir. (Ek 15) Bu ekranda

seçilen eserin, tam ekran formatı ile görülmesi, YER NO yazılan bölüme yer numarasının belirtilmesiyle mümkün olmaktadır. (Ek 16)

Eğer, tüm bibliyografik künyeyi içeren tam ekran formatı görülmek istenmişse, kitaplar tam ekran formatı ile sırayla birbirini takip ederek ekrana gelirler.

Kullanıcının ucu kullanımında kolaylık sağlanması açısından her ekranda yönlendirici notlar bulunmaktadır. (İşlem için TRANSMİT tuşunu kullanınız gibi) Bunların yanı sıra bakınız ve ayrıca bakınız göndermeleri de mevcuttur.

Ayrıca, kitapların iç ve dış etiketleri de bilgisayar yardımı ile hazırlanmaktadır. 25/

Yazılım; TBMM Kütüphane Otomasyonunun yazılımı, Kütüphanenin programcı elemanları tarafından hazırlanmıştır. Hazır yazılımlardan yararlanılmamıştır.

Donanım; Kütüphane, teknik özellikleri aşağıda belirtilen iki ayrı sistemden oluşan donanıma sahiptir. Bunlardan Wang Sistemi

Model : Wang	Honeywell DPS4
Bellek : 1 Mb.	1.5 Mb.
Disk Kapasitesi : 760 Mb.	760 Mb.
Yazıcı : 1 dakikada 600 satır	2
Uç : 2 adet	8 adet

3.6 Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği Kütüphane ve Dokümantasyon Şube Müdürlüğü

3.6.1 Kütüphanenin Bağlı Bulunduğu Kurum

Türkiye Ticaret, Sanayi, Deniz Ticaret Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği, 5590 sayılı Kanunun 61. maddesinde yazılı esasalara göre 26/ oda ve borsaların gelişme ve büyümesini sağlamak amacı ile, Ticaret Bakanlığı tarafından 7 Şubat 1952 tarihinde kurulmuştur. Birliğin kısa adı, Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB)'dir.

TOBB'un kuruluş amaç ve görevleri arasında "mesleki ve ahlaki tesanüdü korumak, ticaret ve sanayinin genel menfaatlere uygun surette gelişmesine çalışmak, ticaret ve sanayii ilgilendiren bilgi ve haberleri derleyerek ilgililere ulaştırmak, resmi makamlarca istenecek bilgileri vermek ve bilhassa ticaret ve sanayii erbabının mesleklerinin icrasında ihtiyacı olabilecek her çeşit bilgiyi müracaatları halinde kendilerine vermek veya bunların elde edilmesini kolaylaştırmak" yer almaktadır. 27/

3.6.2 Kütüphane

1. Amaç ve İdari Organizasyon : TOBB Kütüphanesi, 1955 yılında Kurum amaçları doğrultusunda kütüphane hizmeti vermek için kurulmuştur. Hizmet verdiği kurumla aynı binada yerleşmiş olan Kütüphane; Derleme ve Yayın Daire Başkanlığına bağlı bir şube müdürlüğüdür.

Kütüphane giderleri, TOBB Genel Sekreterlik bütçesinden karşılanmaktadır.

2. Derme : Türkiye ve dünya ülkeleri ekonomileri hakkında bilgi veren kitaplardan, süreli yayınlardan ve müracaat kaynaklarından oluşan derme; satınalma, bağış ve değişim yolları ile edinilmektedir. Kütüphane; Avrupa Ekonomik Topluluğu yayınları için depoziter kütüphanedir. Toplam yayın sayısı; 14.000 cilt, kitap ve 151 başlık süreli yayın ayrıca 7000 makale bulunmaktadır. 28/

3. Bilgi Kaynaklarının Düzenlenmesi : Açık raf sistemi ile hizmete sunulan yayınlar Dewey Onlu Sınıflama Sistemi ile sınıflandırılmaktadır. Konu başlıkları, Dewey Index'den Türkçe olarak verilmektedir.

Kart katalogda kartlar, kitap adı, yazar adı ve konu altında alfabetik dizinlenmiştir.

Süreli yayınlar, raflarda yayın adına göre yerleştirilmiştir.

4. Kullanıcı Hizmetleri : Kurum içinden ve dışından gelen kullanıcılara müracaat hizmeti verilmektedir. Resmi Gazete indeksi hazırlanmaktadır. Her üç ayda bir Makaleler Bibliyografyası ve AET Bibliyografyası yayınlanmakta ve Kurum uzmanları tarafından saptanan makaleler kataloglanmaktadır.

5. Personel : Toplam 3 personel çalışmaktadır. 1 kişi kütüphaneci, diğerleri lise ve l'i ortaokul mezunudur.

3.6.3 Otomasyon Uygulaması

Kütüphane hizmetlerinde bilgisayar kullanma çalışmaları Haziran 1987 tarihinde başlatılmıştır. Hazırlanan "teknik şartname"^{29/} de hizmetlerin bilgisayar ortamına aktarılması ile ilgili olarak yapılması gerekli işler tanımlanmıştır.

Ancak; TOBB Kütüphanesi otomasyon çalışmaları planlama aşamasında olup aktif çalışmalara geçilememiştir.

3.7. Türkiye Bilimsel ve Teknik Dokümantasyon Merkezi Müdürlüğü

3.7.1 Bağlı Bulunduğu Kurum

Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK), 1963'de ^{30/} 278 sayılı kanunla kurulmuş ve çalışmalarına devam etmektedir.

TÜBİTAK'ın kuruluş amacı, "müsbet bilimler alanında temel ve uygulamalı araştırmalar yapmak, yaptırmak, teşvik etmek ve bu alanda

çalışmak maksadıyla enstitüler kurmak; müspet bilimlerde temel ve uygulamalı araştırmalar alanında takip edilecek milli politikanın tespitinde hükümete yardımcı olmak,... temel uygulamalı bilim alanlarında, bilim adamlarının, araştırmacıların yetiştirilmeleri ve geliştirilmeleri için imkanlar sağlamak,... araştırma alanında yerli ve yabancı kurumlar ve kişilerle bağlantı kurmak, işbirliği yapmak ve bunların çalışmalarını yakından izlemek,.. kurumun çalışmalarıyla ilgili alanlarda yayınlar yapmak veya bu gibi yayınları desteklemek ve bir dokümantasyon merkezi kurmak"^{31/}tır.

Türkiye Bilimsel ve Teknik Dokümantasyon Merkezi, (TÜRDOK) TÜBİTAK'a bağlı olarak 1966 yılında kurulmuş Genel Sekreterliğe bağlı bir müdürlüktür.

Amacı, her türlü bilgiye gereksinim duyan herkesin, istediği zamanda ve gereksinim duyduğu ayrıntıda en rasyonel ve en az zamanı alacak biçimde yararlanmasını sağlamaktır.

Bu amaç doğrultusunda TÜRDOK hizmetleri şu başlıklar altında toplanabilir : Kütüphane Hizmetleri, Bilgi Duyuru Hizmetleri, Belge Sağlama Hizmetleri, Eğitim-Tanıtma Hizmetleri ve Bilgi Erişim Hizmeti.

Kütüphane Hizmeti : Kütüphane 1966 yılında kurulmuş ve hizmet vermeye başlamıştır. Kurum binasının yeniden yerleşimi çerçevesinde, kütüphanesinde fiziksel yerleşimi değişmiş olup Kurum dışında ayrı bir binada hizmet vermektedir.

Kütüphane dermesinde yaklaşık 1000 kadar tez; 4000 Kurum yayını, 12000 kitap ve 3000 başlıkta dergi yer almaktadır.

Bilgi Duyuru Hizmeti : Kütüphaneye gelen yayınları duyurma; yapılacak konferans ve toplantıları haber verme; Türk Üniversitelerinde yapılan ve TÜRDOK'a gönderilen doktora, doçentlik, bilim uzmanlığı tezlerini duyurma gibi faaliyetleri kapsamaktadır.

Belge Sağlama Hizmetleri ; TÜRDOK her türlü belgeyi öncelikle yurt içinden gerekirse yurt dışından sağlamaktadır. 1987 yılı içinde toplam 6814 belge sağlanmıştır. Bunun 4281'i yurt içinden; 2533'ü yurt dışından edinilmiştir.

Eğitim Tanıtma Hizmetleri olarak TÜRDOK uzmanları yurt içi ve yurt dışında konuları ile ilgili konferanslara katılmaktadırlar.

Bilgi Erişim Hizmeti ile "yayın taraması" yapılmaktadır.

Personel : TÜRDOK'da toplam 30 personele görevlendirilmiştir. Bunlardan 6 kişi kütüphanecilik lisans, 12 kişi diğer lisans konularında olup 12 kişi de lise ve ortaokul mezunudur. ^{32/}

3.7.2 Otomasyon Uygulamaları

TÜRDOK'un otomasyon alanındaki ilk çalışması; 1977 yılında Ankara Süreli Yayınlar Toplu Kataloğu'nun bilgisayara dayalı olarak hazırlanmasıdır. Katalog'un yeni basım çalışmaları 1983 yılı sonunda başlatılmış ancak sonuçlandırılmamıştır. Daha önce geleneksel yöntemlerle yayın tarama hizmeti veren TÜRDOK; 1984 yılında TÜBES'in kurulması ile bu hizmeti otomasyonla gerçekleştirmektedir.

13 Aralık 1984 tarihinde kurulan TÜBİTAK Bilgi Erişim Sistemi (TÜBES) TÜRDOK hizmet türlerinden biridir. ^{33/}

Tüm kesimlerden araştırmacıların bilgi gereksinimlerini karşılamak amacı ile kurulmuş ve çevrim içi yayın tarama hizmeti veren TÜBES, şu anda altı yurtdışı bilgi merkezi ile bağlantıdadır. Bunlar en çok kullanım sırası ile DIALOG (Amerika Birleşik Devletleri); ESA - IRS (İtalya); INFO - LINE (İngiltere); BRS (ABD); Telesystems (Fransa); ORBIT (ABD) dir.

İstenilen konu yayın tarama başvuruları, ilgili konu uzmanlarınca incelenir, bilgisayara verilecek tarama sorguları

hazırlanır, istem konusuna en uygun veri tabanı ve tarama terimleri seçilerek tarama yapılır. Sonuçlar çevrimiçi veya çevrim dışı alınabilir.

Üniversite kesiminde yapılan başvurular ücretsiz, kamu ve özel kesimden başvurular ücretli karşılanmaktadır.

1987 yılı içinde 3191 başvuru yapılmış ve karşılanmıştır. Bu başvuruların %84.4'ü üniversite kesiminden %7.4'ü özel kesimden; %5.2'si kamu kesimindedir. ^{34/}

3.8 Yükseköğretim Kurulu Dokümantasyon ve Uluslararası Bilgi Tarama Merkezi

3.8.1. Kütüphanenin Bağlı Bulunduğu Kurum

Yükseköğretim Kurulu, 2547 sayılı kanunla kurulmuş ^{35/} tüm yükseköğretim kurumlarının faaliyetlerine yön veren, bu kanunla kendisine verilen görev ve yetkileri çerçevesinde özerkliğe ve kamu tüzel kişiliğine sahip bir kuruluştur.

Yükseköğretim Kanununun 7. maddesinde Yükseköğretim Kurulunun görevleri şöyle belirtilmiştir. "Yükseköğretim kurumlarının bu

konuda belirlenen amaç, hedef ve ilkeler doğrultusunda kurulması, geliştirilmesi, eğitim-öğretim faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi ve yükseköğretim alanlarının ihtiyaç duyduğu öğretim elemanlarının yurt içinde ve yurt dışında yetiştirilmesi için kısa ve uzun vadeli planlar hazırlamaktadır. 36/

3.8.2 Kütüphane

1. Amaç ve İdari Organizasyon : Dokümantasyon ve Uluslararası Bilgi Tarama Merkezi, 26 Aralık 1984 tarihinde hizmete açılmış 37/ Yükseköğretim Kurulu Genel Sekreterliğine bağlı Yayın ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı birimidir.

Amaçları; 124 sayılı kanun hükmünde kararname ile belirtilmiştir. 9. maddesine göre görevleri şunlardır :

"Kütüphanenin düzenli çalışmasını sağlamak; kitap ve dergileri yurt içinden ve yurt dışından sağlamak, bunların mikrofilm, film, video banta geçirilmesini ve kataloglanmasını yaptırtmak; gerekli her türlü film fotokopi, kitap, dergi ve makaleleri sağlamak; kütüphane hizmetlerini yükseköğretim kurumları ile ihtiyaç duyan

kişi ve kurumlara sunmak"^{38/}; Merkez; 900 m² lik kendi binasında, kullanıcı salonları, kareller, personelin çalışma ofisleri şeklinde düzenlenmiştir.

2. Derme : Kuruluş amacı doğrultusunda, üniversitelerde eğitimi yapılan her disipline ait 13.250 başlıkta süreli yayın derlenmiştir. 1987 yılından itibaren yükseköğretim kurumlarında hazırlanan uzmanlık ve doktora tezlerinden birer nüsha bulunmaktadır. Ayrıca mikrofiş dermeside mevcuttur.

3. Bilgi Kaynaklarının Düzenlenmesi : Süreli yayınlar salonlarda yayın adına göre yerleştirilmiştir.

4. Kullanıcı Hizmetleri : Müracaat hizmeti, fotokopi hizmeti ve bilgisayarla yayın tarama hizmeti verilmektedir.

İsteyen araştırmacılara konuları ile ilgili yayınlarda ihtiyaç duydukları makalelerin fotokopileri sağlanmaktadır. 1987 yılı içinde 36.000 makalenin fotokopisi çekilmiştir.

Merkeze; telefon, telefaks, teleks, mektupla yahut kişisel olarak doğrudan başvuran araştırmacı tarama yapılacak konu için özel bilgi formunu doldurmakta, mümkünse anahtar kelime ve terimler

bildirilmektedir. Kütüphane, en kısa zamanda çevrim içi olarak taramayı yapıp, bibliyografik kaynak listesini ve Merkez'de olan makalelerin fotokopilerini araştırmacıya göndermektedir. Ücretsiz olarak verilen bu hizmette başvurular %84 öğretim kurumlarından, %12 kamu kurumlarından %4 özel kurumlardan yapılmıştır. 1987 yılı içinde toplam 4980 tarama yapılmıştır.

5. Personel : Toplam 35 kişi çalışmaktadır. Bunlar Kütüphane Dokümantasyon Daire Başkanı dışında 1 kişi kütüphanecilik yüksek lisans; 11 kişi kütüphanecilik lisans, 13 kişi lise mezunu; 9 kişi orta ve ilkokul mezunudur.

3.8.3 Otomasyon Uygulamaları

Bilgisayarla tarama Dialog Bilgi Merkezine, PTT telefon hatları ile bağlantı kurularak yapılmaktadır.

Sürelî yayınların otomasyon çalışması amaçlanmıştır. ^{39/}

III. BÖLÜMÜN DİPNOTLARI

1. "Devlet Planlama Teşkilatının Kurulması Hakkında Kanun". Resmi Gazete Kanun no. 91 (5.10.1960/10621)
2. "Devlet Planlama Teşkilatının Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname" Resmi Gazete , Karar sayısı: KHK/223; (18.6/18435)
3. a.y. Md. 2
4. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, Büro Hizmetleri Talimatı, Ankara: 15 Mayıs 1961, s.29
5. Başak Kayıran, DPT Kütüphane ve Dokümantasyon Şube Müdür'ü ile 5.1.1988 tarihinde yapılan görüşme.
6. Selçuk Kavasoglu, DPT Bilgi İşlem Daire Başkanlığı Programcı'sı ile 5.1.1988 tarihinde yapılan görüşme
7. "Yükseköğretim Üst Kuruluşları ile Yükseköğretim Kurumlarının İdari Teşkilatı Hakkında Kanun Hükmünde Kararname" Resmi Gazete, (7.10.1983) KHK/124 (21 Kasım 1983/182228)
8. İÜ. Tıp Merkezi Küt. 1987 Yılı Faaliyet Raporu
9. Sezen Tan. İÜ. Tıp Merkezi Kütüphane ve Dokümatasyon Daire Başkanı ile 9.5.1988 tarihinde yapılan görüşme.
10. Ersoy Gürsoy, "Gerçek Zamanlı Bilgisayarla Kütüphane Dolaşım İzleme Sistemi". Doktora Tezi. HÜ: Ankara 1978.
11. Ersoy Gürsoy, Türkiye'de Kütüphane Otomasyonunda Sorunlar. Ankara, 1984, S.8

12. Mansin Tunçkanat, HÜ Tıp Merkezi Kütüphane Müdürü ile 27.5.1988 tarihinde yapılan görüşme.
13. Orta Doğu Teknik Üniversitesi Kütüphane Etkinlikleri, Ankara: ODTÜ, 1983
14. "ODTÜ Kütüphane ve Dok. Daire Başkanlığı 1987 yılı Faaliyet Raporu" (metin teksirdir)
15. Hürol Tabak, ODTÜ Bilgi İşlem Merkezi Dairesi Programcı'sı ile 27.2.1988 tarihinde yapılan görüşme.
16. Research Tools at SESRTCIC. Ankara, 1986
17. Çuna Narin, SESRTCIC Kütüphane görevlisi ile 20.1.1988 tarihinde yapılan görüşme.
18. Talat Öncü SESRTCIC Bilgisayar Uzmanı ile 21.1.1988 tarihinde yapılan görüşme
19. "SESRTCIC Kütüphane ve Dokümantasyon Biriminde Bilgisayar Uygulamaları" Haz. Çuna Narin, Ankara 1988. (metin teksirdir)
20. "TBM Kitaplığı Kanununu" Kanun no. 1934, 22.1.1976
21. "TBM Genel Sekreterliği Teşkilat Kanunu" Resmî Gazete, Kanun no. 2919 (13.10.1983/1895).
22. Nebil Nail Buharalı; Büyük Millet Meclisi Kütüphanesi Fihristi, Ankara: TBM Basımevi, 1925, S:58
23. "TBM'de Kütüphane-Dokümantasyon ve Tercüme Hizmetleri" Türkiye Büyük Millet Meclisi Dergisi, 2 Nisan 1986 S.62
24. Hilmi Çelik, TBM Kütüphane-Dokümantasyon ve Tercüme Müdür'ü ile 7.1.1988 tarihinde yapılan görüşme.

25. İsmet Baydur, TBMM Kütüphanecisi ile 28.1.1987 tarihinde yapılan görüşme.
26. Ticaret ve Sanayi Odaları , Ticaret Odaları, Sanayi Odaları, Deniz Ticaret Odaları, Ticaret Bankaları Türkiye Ticaret Borsaları Birliği Kanununu Resmi Gazete Kanun no. 5590 (Kabul tarihi 8.3.1950/7457).
27. a.y. Md. 5.
28. Lale Tuğan, TOBB Kütüphane ve Dokümantasyon Şube Müdürlüğü Kütüphaneci'si ile 16.5.1988 tarihinde yapılan görüşme.
29. "Türkiye Ticaret Sanayi Deniz Ticaret Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği Kütüphanesinin geliştirilmesi ve Bilgisayarlaştırılması projesi ile ilgili teknik şartname" (metin teksirdir.)
30. "Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu Kurulması Hakkında Kanun" Resmi Gazete, Kanun no.278, (24.7.1963/11462) SS.15-7.
31. a.y. Md.2
32. Zerrin Esensoy, TÜRDOK Müdür'ü ile 14.1.1988 tarihinde yapılan görüşme.
33. Ayten Gündüz, "Bilgi Erişim Sistemi (TÜBESve Türkiye Bağlantıları" Ankara, 1987 (metin teksirdir)
34. "1987 TÜRDOK Faaliyet Raporu"
35. "Yükseköğretim Kanunu" Kanun no. 2547 Resmi Gazete, 6.10.1981/17506.
36. a.y. Md. 7.

37. Nilüfer Tuncer, "Yükseköğretim Kurulu Dokümantasyon ve Uluslararası Bilgi Tarama Merkezi". Yükseköğretim Bülteni. C.1. (S.1) Mart 1986, SS.33-35.
38. KHK/124 Md.9
39. Nilüfer Tuncer, YÖK Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanı ile 30.12.1987 tarihinde yapılan görüşme.

IV. BÖLÜM

DEĞERLENDİRME

Çalışmamıza konu olan kütüphanelerdeki otomasyon faaliyetlerinin değerlendirilmesi burada, iki genel kısımda yapılacaktır.

Birinci kısımda, araştırmamızın kapsamı içine giren kütüphanelerin amaç ve idari organizasyonu, dermesi, bilgi kaynaklarının düzeni, kullanıcı hizmetleri ve personeli kütüphanelerin durumları başlığı altındadır.

İkinci kısım ise, söz konusu kütüphanelerdeki otomasyon uygulamalarını içerir.

1. Kütüphanelerin Durumları

Araştırma kütüphanelerinin hepsi bünyesinde buldukları Kurumların bilgi ihtiyaçlarını karşılamayı amaçlamaktadırlar. Kütüphaneler, bağlı buldukları kurumlarda genel sekreterlik bünyesinde daire başkanlığı, şube müdürlüğü veya birim olarak hizmet vermektedirler. (Bkz.: Tablo 1)

Tablo 1: Kütüphanelerin Bağlı Bulunduğu Birimler

Kütüphaneler	Birimler
DPT	Genel Sekreterlik; Yayın ve Temsil Daire Başkanlığına Bağlı Kütüphane ve Dokümantasyon Şube Müdürlüğü
HÜ Tıp Merkezi	Genel Sekreterliğe Bağlı; Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı Kütüphane Müdürlüğü
ODTÜ	Genel Sekreterliğe Bağlı; Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı
SESRTCIC	Genel Sekreterliğe Bağlı; Kütüphane ve Dokümantasyon Birimi
TBMM	Genel Sekreterlik; Kanunlar ve Kararlar Daire Başkanlığına Bağlı Kütüphane Dokümantasyon ve Tercüme Müdürlüğü
TOBB	Genel Sekreterlik Derleme ve Yayın Daire Başkanlığı'na Bağlı Kütüphane ve Dokümantasyon Şube Müdürlüğü
TÜRDOK	Genel Sekreterliğe Bağlı Müdürlük
YÖK	Genel Sekreterliğe Bağlı Yayın ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı

DPT Kütüphanesi, SESRTCIC Kütüphanesi ve TOBB Kütüphanesi, bünyesinde buldukları kurumun yerleştiği binaya uyum sağlamak zorunda kalmışlardır. HÜ Kütüphanesi, ODTÜ Kütüphanesi, TBMM Kütüphanesi, TÜRDOK ve YÖK Kütüphanesi kendi kütüphane binaları içinde hizmet vermekte olup kullanıcı salonları, kitap depoları, personelin çalışma yerleri kütüphane içinde düzenlenmiştir.

Kütüphanelerin bütçe durumları incelendiğinde, bağlı bulunduğu kuruluşun genel bütçesinden harcamaların karşılandığı görülmektedir. DPT Kütüphanesi, SESRTCIC Kütüphanesi, TBMM Kütüphanesi ve TOBB Kütüphanesi giderleri için bütçeden bir ödenek ayrılmamaktadır. Bu durum kütüphaneye yönelik harcamaların planlanarak yapılmadığını gösterir. Bu kütüphanelerin zaman zaman parasal sıkıntı içinde buldukları belirlenmiştir. Diğer kütüphanelerden HÜ Tıp Merkezi Kütüphanesi, ODTÜ Kütüphanesi ve YÖK Kütüphanesi ayrılan ödeneğin

büyük bir bölümünü süreli yayın ve kitap sağlamada kullanmaktadırlar. ^{1/} Kütüphane otomasyonu için ise hiç bir kütüphanede ayrıca ödenek ayrılmamakta olup kütüphane bütçeleride otomasyon giderlerini karşılamada yeterli değildir.

Kütüphaneler, bünyesinde buldukları kurumun uzmanlaştığı konularda derlemelerini oluşturmaktadır. DPT Kütüphanesi kalkınma, işletme, yönetim; HÜ TIP Merkezi Kütüphanesi sağlık ve tıp bilimleri, ODTÜ Kütüphanesi teknoloji, fen ve sosyal bilimler, TBMM Kütüphanesi, siyaset bilimleri, TOBB Kütüphanesi ekonomi, ticaret konularında derlemelerini yoğunlaştırırken YÖK Kütüphanesi üniversitelerde öğrenimi yapılan her disipline ait konularda süreli yayınları derlemektedir.

Satınalma, değişim, bağış yolu ile kaynak sağlayan kütüphaneler içinde yalnızca TBMM Kütüphanesi derleme yolu ile yayın edinmektedir. (Bkz.: Tablo 2)

Tablo 2: Kütüphanelerin Materyal Edinme Yolları

Kütüphaneler ----- Edinme Yolları	DPT	HÜ Tıp Mrk.	ODTÜ	SESRTCIC	TBMM	TOBB	TÜRDOK	YÖK
Satın Alma	VAR	VAR	VAR	VAR	VAR	VAR	VAR	VAR
Değişim	-	-	VAR	-	VAR	-	-	-
Bağış	VAR	VAR	VAR	VAR	VAR	VAR	-	-
Derleme	-	-	-	-	VAR	-	-	-

Özel kütüphanelerde derme ile ilgili sağlıklı istatistik tutulmamaktadır. Bu nedenle, türlerine göre yayın sayısı Tablo 3'de yaklaşık olarak verilmektedir, süreli yayın sayısı bazı kütüphanelerde cilt, bazılarında başlık olarak gösterilmektedir. DPT Kütüphanesi, SESRTCIC Kütüphanesi ve TOBB Kütüphanesi dermeleri sayısal olarak diğer kütüphanelere oranla çok düşüktür.

Tablo 3: Kütüphane Derlemelerinin Yayın Türüne Göre Durumu

Kütüphaneler	Kitap (cilt)	Süreli Yayın (cilt)	Başlık	Diğer (mikroform vb)
DPT	20.000		500	
HÜ Tıp Merkezi	40.000	50.000	851	871
ODTÜ	280.000	84.000	1941	847
SESRTCIC	10.000	-	600	-
TBMM	92.000 200.000	50.000	1000	-
TOBB	14.000	-	151	-
YÖK	2403 (tez)	100.000	13.250	-

Bilgi kaynakları bütün kütüphanelerde açık raf sistemine göre hizmete sunulmaktadır. Yalnızca TBMM Kütüphanesi'nde referans kaynakları dışındaki yayınlar kapalı raf sistemine göre düzenlenmiştir.

Kütüphane katalogları bölünmüş katalog, sözlük katalog veya sitematik katalog düzenindedir. SESRTCIC Kütüphanesi'nde katalog bilgileri bilgisayar ortamındadır.

HÜ Tıp Merkezi Kütüphanesi, ODTÜ Kütüphanesi, TBMM Kütüphanesi ve YÖK Kütüphanesi süreli yayınlar katalogu kitap biçimindedir.

Kataloglama kuralları olarak üniversite kütüphanelerinde Anglo Amerikan Kataloglama Kuralları II uygulanmakta, diğer Kütüphanelerde ise Basma Eserler Alfabetik Kataloglama Kaideleri'ne göre katalog kartları hazırlanmaktadır. Ancak söz konusu kurallar tam olarak uygulanmamakta kütüphaneden kütüphaneye farklılık göstermektedir.

Konu başlıklarını bazı kütüphaneler kendi geliştirdikleri konu başlıkları listesinden verirken ODTÜ Kütüphanesi, HÜ Tıp Merkezi Kütüphanesi ve DPT Kütüphanesi Kongre Kütüphanesi Konu Başlıkları Listesi'ni kullanmaktadırlar. (Bkz.: Tablo 4)

Tablo 4: Bilgi Kaynaklarının Düzeni

Bilgi Kayn. Düz. Kütüphaneler	Katalog Düzeni	Konu Başlığı	Sınıflama Sistemi
DPT	Sözlük	Amerikan Kongre Kütüp. Konu Baş. (Türkçeleştirilmiş)	Universal Onlu Sınıf. Sis. (UDC) (19. bs)
HÜ Tıp Mrk.	Bölünmüş	Tıp Konu Başlığı Listesi, MESH. (Türkçeleştirilmiş)	Ulusal Tıp Kütüp. Sınıflama Sistemi
ODTÜ	Sözlük	Amerikan Kongre Küt. konu başlıkları	Amerikan kongre Küt. Sınıflama Sistemi
SESRTCIC	Bilgisayar Ortamında	Kendilerinin Geliştirdikleri	Kendilerinin Geliştirdikleri
TBMM	Bölünmüş, Sistemik	TBMM Küt. Gazete ve Dok. Konu Başlığı Listesi, TBMM Kütüphane Klavuzu,	Brunett Tasnif ve Sınıflama Sistemi, Dewey Onlu Sınıflama Sis.
TOBB	Bölünmüş, Sistemik	Dewey, Index	Dewey Onlu Sınıflama Sistemi
YÖK			

Yukarıda görüldüğü üzere bilgi kaynaklarının düzenlenmesi pek sağlıklı değildir. Hatta, aynı kütüphanede birden fazla sınıflama sisteminin ve kataloglama kuralının uygulandığı belirlenmiştir.

Kütüphane hizmetlerinin türü ve niteliği kütüphanelerin amaçlarına, derme özelliğine, kullanıcı kesimine, personel sayısına ve bütçe durumlarına göre farklılık göstermektedir. Kütüphanelerde, bibliyografik yayın tarama, ödünç verme, fotokopi çekimi, belge sağlama, telefonla hazır bilgi, tercüme hizmeti, duyuru ve kullanıcı eğitimi hizmetleri verilmektedir. (Bkz.: Tablo 5)

Tablo 5: Kütüphanelerin Verdiği Kullanıcı Hizmetleri

Kütüphaneler Kullanıcı Hizmetleri	DPT	HÜTıpM.	ODTÜ	SESRTCIC	TBMM	TOBB	TÜRDOK	YÖK
Duyuru Hizmeti	VAR	-	-	VAR	-	VAR	VAR	-
Bibliyografik Tarama	-	VAR	-	VAR	VAR	VAR	VAR	VAR
Ödünç Verme	VAR	VAR	VAR	-	VAR	VAR	-	-
Telefonla Hazır Bilgi	VAR	-	-	-	-	-	-	-
Fotokopi Çekimi	VAR	VAR	VAR	-	-	-	-	VAR
Belge Sağlama	-	VAR	VAR	-	-	-	VAR	-
Tercüme Hizmeti	-	-	-	-	VAR	-	-	-
Kullanıcı Eğitimi	VAR	VAR	VAR	-	-	-	-	VAR

YÖK Kütüphanesi ve TÜRKDOK yayın tarama hizmeti verirken, HÜ Tıp Merkezi Kütüphanesi ve ODTÜ Kütüphanesi'nde ödünç verme ve fotokopi çekim hizmeti diğer hizmet türlerinde göre daha yoğun verilmektedir. (Bkz.: Tablo 6) TÜRDOK yurt dışından belge de sağlamaktadır.

Tablo 6: HÜ Tıp Merkezi , ODTÜ Kütüphanelerinin Ödünç Verme İstatistikleri

Kütüphaneler Yayın Türleri	ODTÜ	HÜ Tıp Mrk.
Kitap Sayısı	137089	9608
Sürelî Yayın Sayısı	290259	14037

Kütüphanelerde çalışan personel özellikleri incelendiğinde bilgisayar uzmanlarının veya programcıların sayısının azlığı dikkati çekmektedir. Kütüphanecilerin ise, lisans eğitimlerinde edindikleri ile otomasyon çalışmalarını yürütmeye çalıştıkları ileri sürülebilir. Yine bu durumda kütüphanecilere yönelik bilgisayara dayalı kursların düzenlenmemiş olduğu anlaşılmıştır.

Kütüphanelerde toplam 235 personel çalışmaktadır. Bu 235 kişinin kütüphanelere ve öğrenim düzeylerine göre dağılımı tablo 7'de gösterilmiştir. (Bkz.: Tablo 7)

Tablo 7: Kütüphanelerde Personel Durumu (İkinci Satır Kurum Yüzdeleridir).

Kütüphaneler Öğrenim durumu	DPT	HÜ T. Mr.	ODTÜ	SES-TRCIC	TBMM	TOBB	TÜRDOK	YÖK	TOP-LAM
Kütüphanecilik Yüksek Lisans	2 %18.28	4 %9.75	2 %3.38		4 %7.14			2 %5.88	14
Kütüphanecilik Böl. Mez.	3 %27.27	2 %4.87	14 %23.72		20 %35.7	1 %33.3	6 %20	10 %29.4	56
Bilgisayar Uzmanı/Programcı					3 %5.35				3
Kütüphaneci+Programcı									
Diğer Lisans	1 %9.1	8 %19.51	4 %6.77	1 %100	8 %14.28		12 %40		34
Lise	2 %18.18	21 %51.21	29 %49.15		13 %23.2	1 %33.3	12 %40	13 %32.2	91
Orta ve İlkokul	3 %27.27	6 %14.63	10 %14.63		8 %14.28	1 %33.3		9 %26.4	37
Toplam	11	41	59	1	56	3	30	34	235

Söz konusu sekiz kütüphanede çalışan 235 kişiden 13'ü kütüphanecilik yüksek lisans, 57 kişi kütüphanecilik bölümü mezunudur. Programcı olarak 3 kişi vardır. 34 kişi diğer lisans mezunu, 91 kişi lise ve 37 kişi ortaokul veya ilkokul mezunudur. Programcılık ve kütüphanecilik bilgilerine sahip hiç bir eleman yoktur. DPT Kütüphanesi ve TBMM Kütüphanesi dışındaki diğer kütüphanelerde ise kütüphaneci sayısında yetersizdir.

DPT Kütüphanesinde 2 kişi (% 18) kütüphanecilik yüksek lisans, 3 kişi (% 27) kütüphanecilik bölümü mezunudur. İÜ TIP Merkezi Kütüphanesi'nde toplam 41 personelden 4 kişi (% 9.75) kütüphanecilik yüksek lisans ve 2 kişi (% 4.87) kütüphanecilik lisans mezunudur. ODTÜ Kütüphanesi'nde 2 kişi yüksek lisanslı (% 3.38) ve 14 kişi kütüphanecilik lisans (%23.72) mezunu olarak çalışmaktadır. SESRTCIC Kütüphanesi'nde lisans mezunu bir eleman halen görev yapmaktadır. Kütüphanenin kuruluş aşamasında ve bilgi kaynaklarının düzenlenmesinde kütüphaneciler görev almışlardır. TBMM Kütüphanesi'nde 24 kütüphaneci personelden 4'ü (%7.14) kütüphanecilik yüksek lisans, 20'si (%35,7) kütüphanecilik lisans derecesine sahiptirler.

Sekiz kütüphaneden yalnızca birinde, TBMM Kütüphanesinde programcı olarak eleman çalışmaktadır. Diğer yedi kütüphane bağlı bulunduğu kurumun bilgisayar uzmanlarından faydalanmaktadırlar. Bu

2. Kütüphanelerde Otomasyon Uygulamaları

Kütüphanelerin otomasyon çalışmalarına başlama tarihleri, gelişme süreci, otomasyonunun uygulama alanları, kullanılan donanımın teknik özellikleri ve yazılımların hazırlanması birbirinden farklılık göstermektedir.

Araştırma kapsamına giren sekiz kütüphaneden, HÜ Tıp Merkezi Kütüphanesi, TOBB Kütüphanesi, ODTÜ Kütüphanesi ve YÖK Kütüphanesi otomasyonu planlama aşamasındadır. DPT Kütüphanesi, SESRTCIC Kütüphanesi ve TBMM Kütüphanesi kütüphane otomasyonunu kısmen başlatmış bulunmaktadır. (Bkz.: Tablo 9)

Tablo 9: Kütüphanelerin Otomasyon Çalışmalarına Başlama Tarihleri

Kütüphaneler	Otomasyon Çalış. Baş. Tarihi	Otomasyon Düzeyi
DPT	1986	aktif çalışmakta
HÜ Tıp Merkezi	1969;1986	planlamakta
ODTÜ	1979	planlanmakta
SESRTCIC	1979	aktif çalışılmakta
TBMM	1979	çalışılmakta
TOBB	1987	planlamakta
TÜRDOK	1977;1984	çalışılmakta
YÖK	1984	çalışılmakta+planlanmakta

Otomasyon çalışmalarının başlama tarihlerine dikkat edildiğinde yaklaşık on, onbeş yıl geriye gidilmektedir. Buna karşın bazı kütüphaneler hâlâ planlama aşamasındadır. Bunlardan HÜ

Tıp Merkezi Kütüphanesi 1969 yılında otomasyon çalışmasına başlamış, bir süre deneme düzeyinde uygulanmış fakat donanım eksikliği başta olmak üzere olumsuz nedenlerden dolayı uygulamaya son verilmiştir. 1986 yılında tekrar çalışmalar başlatılmıştır.

Kütüphane işlemlerini otomasyonla gerçekleştirme isteği bazı kütüphanelerde bağlı bulunduğu kurum yönetiminden kaynaklanırken, bazı kütüphanelerde ise kütüphane yönetiminden gelmektedir. (Bkz.: Tablo 10) Yalnızca SESRTCIC Kütüphanesinde otomasyon çalışmaları kütüphanenin kurulması ile kurumun büyük desteği ile başlatılmıştır.^{2/} Ancak, bu durum sonucu pek etkilememektedir. Çünkü, kütüphane gereksinimlerinin karşılanması, bağlı bulunduğu üst yönetimin kütüphane kavramı ve kütüphaneye verdiği değer ile orantılıdır.

Tablo 10: Kütüphane İşlemlerinde Otomasyona Geçme İsteğinin Kaynağı

Kütüphaneler	DPT	HÜ Tıp Mrk.	ODTÜ	SESRTCIC	TBMM	TOBB	TÜRDOK	YÖK
Bağlı Bulunduğu Üst Kuruluş'dan	X	-	-	X	-	X	-	-
Kütüphane Yönetimi	-	X	X	-	X	-	X	X

Kütüphanelerin hizmetlerini otomasyonlaştırma amaçları arasında artan iş yükünü azaltmak, personelden daha verimli olarak yararlanmak, diğer kütüphanelerle işbirliğine gidilerek bilgi ağı oluşturmak gibi ögeler yer almaktadır. Fakat, araştırmamız sonucunda; kurum donanımının artan kapasitesini kullanmak ve teknoloji ürünlerinden faydalanmak veya kütüphanelerinde bilgisayar görme arzusu daha ağırlıkta olduğu anlaşılmıştır. Çünkü, otomasyon çalışmaları çok yavaş yürütülmekte veya ara verilmektedir. Bunun diğer bir göstergeside engel teşkil eden nedenler giderilememiştir. Kütüphanecilerin bu konudaki çabalarında yetersiz kalmaktadır.

Bilgi kaynaklarının düzenlenmesinden, kütüphane hizmetlerine kadar farklılık gösteren kütüphane ortamında bilgi ağı oluşturma düşünceside bu aşamada henüz, çok erkendir. Bilgisayarsız kütüphane çağın dışında kalmış şekilde algılanmakta, ilk fırsatta otomasyon çalışmalarına başlanılmaktadır. Gerekli ön hazırlıklar yapılmaksızın, işlemlere geçildiğinde sorunlar ortaya çıkmaktadır.

Kütüphanelerde otomasyon uygulamaları genellikle sınırlı bir alana yöneliktir. Kapsamlı, bütünleşik sistemler değildir. Otomasyonla gerçekleştirilen kütüphane hizmetleri (Tablo 11'de verilmektedir.

Tablo 11: Otomasyonla Gerçekleştirilen Kütüphane Hizmetleri

Kütüphaneler Hizmetler	DPT	HÜ T.M.	ODTÜ	SESRTCIC	TBMM	TOBB	TÜRDOK	YÖK
Sağlama				Var				
Kataloglama/Sınıflama	Var			Var	Var			
Ödünç Verme								
Sürelî Yayın Denetimi				Var				
Yayın Tarama							Var	Var
Güncel Duyuru				Var				
Toplu Katalog Hazırlama		Var	Var				Var	
Bülten Hazırlama	Var							

Sağlama otomasyonu yalnızca SESRTCIC kütüphanesinde gerçekleşmektedir.

Kataloglama ve sınıflama işlemleri SESRTCIC, DPT ve TBMM Kütüphanelerinde otomasyonlaştırılmıştır. DPT Kütüphanesindeki uygulama kullanıcılara açılmamıştır. Kataloglama kapsamına giren kart üretimi ve dizinleme işlemi hiç bir uygulamada görülmemektedir. Sistem üzerindeki yayınlar ise belirli yıllardan itibaren başlamaktadır. Katalog bilgileri "veri giriş formu" ndan klavye aracılığı ile bilgisayar ortamına aktarılmasında, yardımcı olmaktadır.

Ödünç verme işlemleri hiç bir kütüphanede otomasyonlaştırılmamıştır. Özellikle ödünç verme hizmetinin yoğun olarak verildiği HÜ Kütüphanesi ve ODTÜ Kütüphanesinde bu işlemin hala elci sistemlerle yürütülmesi, bu kurumlardaki otomasyon çalışmalarının yetersizliğini bir kez daha vurgulamaktadır.

Sürelî yayınların otomasyonla izlenmesi SESRTCIC Kütüphanesinde yapılmaktadır. Ancak, HÜ Tıp Merkezi Kütüphanesi ve ODTÜ Kütüphanesi Sürelî Yayınlar Kataloğu bilgisayara dayalı olarak hazırlanmaktadır. TÜRDOK'da Ankara Sürelî Yayınlar Toplu Kataloğu'nu bilgisayara dayalı olarak basmıştır.

Güncel duyuru hizmeti SESTCIC Kütüphanesinde otomasyon ile verilirken yayın duyuru bülteni DPT Kütüphanesinde bilgisayar aracılığı ile hazırlanmaktadır.

Yayın tarama hizmeti TÜRDOK ve YÖK Kütüphanesinde verilmektedir. Yurt dışındaki veri tabanlarına bağlanarak çevrim içi taramalar yapılmaktadır. Tablo 12'de bu iki kurumun yayın tarama sayıları verilmiştir. (Bkz: Tablo 12)

Tablo 12: TÜRDOK ve YÖK Kütüphanesi Yayın Tarama İstatistiği

	1986	1987	Fark
TÜRDOK	2673	3191	518
YÖK	3519	4835	1316

Araştırma kapsamına giren kütüphanelerden yalnızca iki kütüphane kendi donanımına sahiptir. Bunlardan HÜ Tıp Merkezi Kütüphane donanımı son derece yetersiz kalmaktadır. Diğer

kütüphaneler işlemlerini bağlı bulunduğu kurumun donanımı üzerinden gerçekleştirmektedir. Donanımın teknik özellikleri Tablo 13'de verilmektedir. (Bkz. Tablo 13) Bu ise, gelişmiş ülkelerde ancak kütüphane otomasyonunun uygulandığı ilk yıllarda görülmüştür. Kütüphane uygulamaları için donanım seçilirken ne kadar ana bellek kapasitesi ve disk kapasitesinin gerekeceği göz önünde bulundurulmalıdır. Çünkü, veriler metin bilgiye dayanmakta, aynı zamanda kütüphane işlemleri çok karmaşık yoğun ve anında yapılmasını gerektirmektedir.

Tablo 13: Donanımın Teknik Özellikleri

Kütüphaneler	Sistem	Ana Bellek Kap. Mb.	Disk Kap. Mb.	Uç Sayısı	Yazıcı	Sürücü
DPT	VAX/780	12	3x450	1		
HÜ Tıp Merkezi	Data General	0.75	40	4	1	1
ODTÜ	Burroughs A9F	24		1	5	
SESRTCIC	PRIME 2755; IBM PC	8 2	2x496 80	1	3	
TBMM	Wang; Honeywell DPS4	1 1.5	760 760	2 6	2	
TOBB	VAX 780					
TÜRDOK	VAX			1		
YÖK	Data General (Planlanmakta)			1		

Yazılımlar kurum programcıları tarafından hazırlanmakta, hazır programlar kullanılmamaktadır. Yazılımların iyi hazırlanması ise kütüphaneci ve programcı arasındaki diyalogun düzeyine bağlı kalmaktadır. Programlarda pürüzler, kullanıldıkça ortaya çıkmakta sonradan giderilmeye çalışılmaktadır. Bu durum maliyetlerin yükselmesine neden olabilmektedir.

Otomasyon uygulamalarında genelde kabul edilen ilkeler belirli bir uygulama için gereken yazılımın öncelikle hazırlanması, daha sonra yazılıma uygun bilgisayar sisteminin seçimidir. Oysa durum, bizim kütüphanelerde tam tersidir. Donanım edinip, arkasından yazılım hazırlanmaktadır. Bu tür uygulamanın sakıncaları daha önceki örneklerde görülmüştür. HÜ Tıp Merkezi Kütüphanesi otomasyon uygulaması bu gibi nedenlerden dolayı ikinci kez yeniden başlatılmıştır.

Kütüphaneler otomasyon çalışmalarına başlarken hiç bir teknik işbirliğine gidilmemiştir. Uygulamayı yapan kütüphaneler arasında hiç bir ilişki, işbirliği ve ortak çalışma bulunmamaktadır. Gerek kütüphane işlemlerinde, gerekse otomasyon uygulamalarında hiç bir standartlaşma yoktur. Oysa kütüphane otomasyonunun başlıca amaçlarından birisi standartlaşmaya gidilerek evrensel bilginin ulusal ve uluslararası değişimini hızlandırmak, kolaylaştırmaktır.

IV. BÖLÜMÜN DİPNOTLARI

1. Yaşan Tonta "Turkish University Libraries", Libri, 37(4),1987
s.267.
2. Çuna Narin, Görüşme 20.1.1988

V. BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

Yirminci yüzyılın en önemli buluşlarından biri şüphesiz bilgisayarlardır. Uygulandığı alanlara insanın erişemeyeceği hız, yanılmazlık, güvenilirlik ve doğruluk sağlayan bilgisayarlar, bütün diğer kurumlara olduğu gibi kütüphanelere de geniş olanaklar sağlamaktadır.

Kütüphaneler, temel amacı olan bilgilendirme işlevini, bilgisayar teknolojisi sayesinde daha etkin, daha hızlı ve daha doğru olarak gerçekleştirme olanağına kavuşmuşlardır.

Kütüphane hizmetlerinde bilgisayar kullanımı yani kütüphane otomasyonu gelişmiş ülkelerde 1960'lı yıllardan beri uygulanmaya başlanmıştır. Başlangıçta, yetersiz teknolojiye bu konudaki bilgi eksikliği nedeni ile kütüphane otomasyonu başarısızlığa uğramış ise de; günümüzde bilgi akımının gerçekleştirilmesinde sağladığı üstünlük ve kolaylık kabul edilmektedir.

Ülkemizde, kütüphane otomasyonu çalışmaları, gerçekte diğer ülkelerdeki çalışmalara paralel olarak başlatılmıştır. Ancak, bazı girişimlerden olumlu sonuç alınmasına karşın, birçok projede çeşitli nedenlerden dolayı yürütülememiştir. Araştırmamızda bunun nedenleri üzerinde durulmuş, kütüphane otomasyonu alanında bugüne kadar yapılan uygulamalar saptanarak bunların değerlendirilmesi

yapılmıştır. Ne yazık ki bu konuda fazla bir gelişme olmadığı belirlenmiştir.

Diğer bir deyişle,

- Otomasyon faaliyetleri kütüphanelerin bağlı bulunduğu kurumun tanıdıkları olanaklar çerçevesinde gelişmiştir. Kuruluşların bu konuya ilişkin istekleri ve destekleri gelişimi belirleyici olmuştur,

- Kütüphane otomasyonu öncelikle bilgisayar ve kütüphanecilik bilgisine sahip nitelikli elamanları gerektirirken, kuruluşlarda bu nitelikte eleman bulunmamaktadır,

- Kütüphane otomasyonu alanında gelişmeleri izleyecek ve bu gelişmeler çerçevesinde otomasyon faaliyetlerini yönlendirecek bir kuruluşun olmaması bu konudaki çalışmalarını olumsuz yönde etkilemektedir şeklindeki hipotezimiz kanıtlanmıştır.

Çalışmada ortaya çıkan sonuçlar aşağıda özetlenmektedir:

1- Kütüphane otomasyon çalışmaları, öncelikle araştırma kütüphanelerinde başlatılmıştır.

2. Araştırma kütüphaneleri kapsamında olan Resmi Kurum Kütüphanelerinde, otomasyon uygulamaları diğer kütüphanelerdeki uygulamalara kıyasla daha başarılıdırlar.

3. Söz konusu kütüphanelerde otomasyona geçme isteği kurum yönetiminin kaynaklanmaktadır.

4. Hizmetlerinde otomasyona geçmiş kütüphanelerin dermeleri sınırlı sayıdadır. Bundan dolayı verilerin bilgisayara aktarılma işlemi daha az zaman almış, donanımda daha az kapasitesini kullanmıştır.

5. Otomasyona uygulama alanları kurumdan kuruma farklılık göstermektedir.

6. Otomasyona geçmiş kütüphaneler işlemlerini bağlı olduğu kurumun ana donanımı üzerinden gerçekleştirmektedirler. Otomasyon çalışmalarını kurumun bilgisayar uzmanları veya programcıları ile birlikte yürütmektedirler.

7. Donanım üzerinde çalıştırılan yazılımlar, kurum programcıları tarafından hazırlanmıştır. Hazır programlardan yararlanılmamıştır.

8. Uygulamaya geçen kütüphanelerde önce donanım sağlanmış, sonra yazılım geliştirilmiştir. Gerçekte, yazılım belirlenmeli, daha sonra uygun donanım edinilme yoluna gidilmelidir.

9. Her kurum kendi bünyesinde, otomasyon çalışmalarını başlatmış ve yürütmektedir. Ülke düzeyinde otomasyon çalışmalarını yönlendirecek bir kurumun olmaması da, bu konudaki çabaları bir ölçüde sonuçsuz bırakmaktadır.

Çalışmanın sonuçları ışığında, ülkemizde kütüphane otomasyonu uygulamalarının geliştirilmesi için şunlar önerilebilir:

- Kütüphane otomasyonunun gerçekleşmesini ve yaygınlaşmasını engelleyen personel, ekonomik, teknolojik ve örgütsel sorunlar vardır. Kütüphane otomasyonu, kütüphanecilerle bilgisayar uzmanlarının bir arada çalışmasını gerektiren bir alandır. Bu nedenle üniversitelerin kütüphanecilik bölümlerinde otomasyon bilgileri daha yoğun verilmelidir. Otomasyona giriş düzeyi bilgilerinin yanısıra uygulamaya yönelik çalışmalar yapılmalıdır. Temel kavramlar verilmesi ve yalnızca programlama dillerinden birisinin öğretilmesi ile birlikte, kütüphane otomasyonunun gerekliliğini vurgulayıcı, uygulamada izlenecek yöntem ve teknikleri öğretici konulara ağırlık verilmelidir. Ayrıca, halen çeşitli kütüphanelerde görev yapmakta olan personelin kütüphane otomasyonu konusunda bilgilendirilmesi gereklidir. Bunun için kurslar düzenlenmelidir. Üniversitelerin kütüphanecilik bölümleri ile işbirliğine gidilebilir. Diğer bir önerimizde, mesleki örgütlenmeyi üstlenmiş Türk Kütüphaneciler Derneği bünyesinde Kütüphane Otomasyonu Komisyonu kurularak mesleki eğitim programlarının buradan yürütülmesidir.

- Kütüphane otomasyonu yüklü harcamalar yapılmasını gerektirmektedir. Donanım ve yazılım edinme maliyeti yüksektir. Kütüphanelerin sınırlı bütçeleri yeterli gelmemekte, bir çok proje işleme konulmadan kaldırılmaktadır. Bu sorunun üstesinden gelebilmek için kütüphanelerin bütçeleri giderlerle orantılı olarak arttırılmalıdır, veya kurumların genel bütçelerinden ayrıca kütüphane otomasyonu ödeneği ayrılmalıdır.

- Kütüphaneler genellikle, işlemlerini bağlı bulunduğu kurumun donanımı üzerinden gerçekleştirmektedirler. Bu durum işlemlerin aksamasına hatta, belirli aralıklarla durdurulmasına yol açmaktadır. Otomasyona geçen kütüphaneler, kütüphane amaçlı kendi donanımlarını edinme yoluna gitmelidirler. Aksi takdirde hep kurum donanımının artan kapasitesini kullanmakla yetineceklerdir.

Kütüphanelerde yapılması gereken günlük işlemler çok fazla, kütüklerde bulundurulması gereken bilgi miktarı çok yoğunur. Kütüphane donanımlarının bu iş yükünü kaldırabilecek kapasitede olmaları gereklidir. Kullanılacak donanımın ana bellek kapasitesi büyük ve işlem hızı yüksek olmalıdır.

Donanım sağlayan firmaların da güvenilir olması önemlidir. Çıkabilecek teknik sorunlar çözümünde kolaylık göstermelidirler. Firma seçerken, kütüphane otomasyonu ile ilgili deneyimleri göz önünde bulundurulmalıdır.

- Kütüphanelerde kullanılan yazılımlar kurum programcısı tarafından hazırlanmaktadır. Hazır programlar kullanılmamaktadır. Bu durum yazılım maliyetini yükseltmekten başka, programcıların kütüphanecilik bilgisi ile orantılı olarak işletimde yazılım hataları (bugs) görülmektedir. Bu gibi nedenlerden dolayı kütüphaneler hazır yazılım edinmeli ve kullanmalıdırlar. Eğer hazır yazılım uygulanıyor ise kütüphaneciler ve programcılar sıkı iletişim içinde birlikte çalışmalıdırlar.

- Hizmetlerinde otomasyona geçme aşamasında olan kütüphaneler, kütüphane otomasyonu gerekliliğini yeniden gözden geçirerek kütüphanenin türü, politikası, hizmet niteliği, kütüphane dermesi, kullanıcı gereksinimleri, binası ve bütçesi çerçevesinde ele alıp değerlendirmelidirler. Kütüphanenin mevcut sistemini değiştirmek mutlaka beraberinde birtakım sorunları da getirmektedir. Bunları göğüsleyebilmek için kapsamlı olarak ön hazırlık çalışması yapılmalı, maliyeti çıkarılmalı, iş çizelgeleri hazırlanmalıdır. Olurluk çalışması, kütüphane yönetimi tarafından bizzat yapılmalı ve sonuç rapor edilmelidir.

- Yapısında zayıflıklar bulunan bilgisayarsız bir sisteme bilgisayarın eklenmesi, genellikle; mevcut sorunların hızla artmasına neden olmaktadır. Durum böyle olunca, kütüphane hizmetleri ve kütüphane otomasyonu alanındaki gelişmeler, yeni teknik ve yöntemler yakından izlenmeli, bu konuda özellikle uluslararası kuruluşların geliştirdiği standartlara uyum sağlanmalıdır.

- Kütüphane otomasyonundaki sorunları hiç bir kuruluş tek başına çözemez. Bu nedenle amaçları ve öncelikleri saptayan, programlamayı ve planlamayı yürüten, ekonomik ve teknik kaynakları sağlayan ulusal bir örgüt kurulmalıdır. Otomasyon, çalışmalarını bu örgüt denetiminde yürütülmelidir.

- Kütüphane otomasyonunda önemli olan sürekliliğin sağlanmasıdır. Otomasyona başlayıp sonradan vazgeçmek işlemleri büsbütün karıştırmakta ve çözümünü güçleştirmektedir. Kütüphaneler, sonradan vazgeçebilecekleri bu tür çalışmalara başlamamalıdır.

KAYNAKÇA

BAYSAL, Jale

- 1962 Kütüphanecilik Alanında Yeni Kavramlar Araçlar Yöntemler.
İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi.

MCCLIES, Alice H.

- 1971 "A Short History of Mechanization: Type Writers in
Libraries".
Library Journal, 96(1) January; 46-47.

JOBS, Richard W., Susan HARRISON, ve Hal ESPO

- 1966 "Automating Acquisitions."
Library Technology Reports, 22, September/October, 5:
479-637.

EDUARALI, Hedi Emil

- 1925 Büyük Millet Meclisi Kütüphanesi Fihristi.
Ankara: Büyük Millet Meclisi Basımevi.

ÇACAL, Behiç ve Aziz TÜTER

- 1965 BASIC Temel Kitap.
İstanbul: Bil-Kom Yayıncılık.

ÇALIK, Ahmet

1987 "Enformasyon Teknolojisi ve Kütüphanecilik."

Türk Kütüphaneciligi, 1,3: 125-132.

DORF, Richard C.

1974 Computers and Man.

California: Boyd and Fraser Publishing Co.

FAYAT, Emily Gallup

1985 "Automated Circulation Systems for Large Libraries."

Library Technology Reports, 22, July/August 4:383-473.

ÇANDOL, Ayten

1987 "Bilgi Erişim Sistemi, TÜBES ve Türkiye Bağlantıları."

(Metin Teksirdir.)

ÇURSOY, Ersoy

1978 "Gerçek Zamanlı Bilgisayarla Kütüphane Dolaşım İzleme Sistemi."

(Yayınlanmamış doktora tezi)

Ankara: Hacettepe Üniversitesi.

1988 "Bilgisayarla Uçlar Arasında Bağlantı."

(Metin Teksirdir.)

1984 Türkiye'de Kütüphane Otomasyonunda Sorunlar.

Ankara : Hacettepe Üniversitesi.

KAPTAN, Saim

1982 Bilimsel Araştırma Teknikleri ve İstatistik Yöntemleri.

Ankara : Rehber Yayınevi.

KARASAR, Niyazi

1982 Bilimsel Araştırmada Rapor Hazırlama.

Ankara: Hacettepe Taş Kitapçılık.

KENNEDY, R.A.

1968 "Bell Laboratories' Library Real Time Loan System
(BELLREL)"

Journal of Library Automation, 1, June 2: 128-146.

KILINÇ, Duralı

1987 "Kütüphaneler İçin Bilgisayar Nasıl Seçilmelidir."
(Metin Teksirdir.)

KILCOUR, Frederick G.

1970 "History of Library Computerization."

Journal of Library Automation, 3, September 3:218-251.

KILBEE, R.T.

- 1974 Automation In Libraries. 2nd. ed.
(1968) Oxford: Pergamon Press Ltd.

ROBERTS, Michael E.D.

- 1982 "The Information Controllability Explosion"
Library Journal, 104, November, 18:2052-2054.
- 1987 "Information Systems Technology: on Entering Stage III."
Library Journal, 112, February, 2:49-54.

KURBAN, Aydın

- 1981 Bilişim Terimleri Sözlüğü
Ankara: Türk Dil Kurumu.
- 1985 "Bilgisayar Kullanımının Toplumsal Etkileri: İşsizlik Sorunu ve Ekonomi."
Türkiye Bilişim Derneği Dergisi, Eylül-Aralık:8-9.

RUBEN, Kezih Ş.

- 1982 Bilgi İşlem Sistemlerinde Belgeleme.
Ankara: Türkiye Bilişim Derneği.

LOVECY, Ian

1984 Automating Library Procedures: A Survisor's Handbook.

London: The Library Association.

MARBLE, Steven L.

1983 Computers and Data Processing Today.

St. Paul: West Publishing Co.

MASON, Ellsworth

1971 "The Great Gas Bubble Prichit; Or; Computers Revealed-by
a Gentleman of Quality"

College and Research Librarianship, 32, May, 3: 183-196.

REYNOLD, Dennis

1985 Library Automation : Issues and Applications.

New York: R.R. Bowker Co.

ROWLEY, Jennifer E.

1980 Computers for Libraries

New York: Clive Bingley Ltd.

SUBAŞIOĞLU, Fatoş

1987 "Ödünç Verme Hizmetinde Barcode 'Çizgili Kodlama'
Teknoloji"

Türk Kütüphaneciliği, 1, İlkbahar, 2: 79-85.

TAMER, Sönmez

- 1988 "Bilgi Çağında Bilgi Kütüphane Hizmeti"
Cumhuriyet Gazetesi, 20.1.1988.

TILD, Lucy A.

- 1981 An Introduction to Computer-Based Library Systems. 2nd.ed.
Chichester: John Wiley and Sons.

TONTA , Yağar A.

- 1987 a "Kütüphanelerde Bilgisayar Uygulamaları."
Ankara: (Metin Teksirdir.)
- 1987 b "Turkish University Libraries."
Libri, 37.4:259-278.

TUNÇER, Nilüfer,

- 1988 a "Kütüphanelerde Bilgisayar Kullanımının Getirdiği Sorunlar."
Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni, 35,2:7-15.
- 1988 b "Kütüphanelerde Bilgisayar Kullanıcıların Karşılaştıkları Sorunlar."
Türkiye Bilişim Derneği 6. Ulusal Bilişim Kurultayı,1986.
Bilişim 86 Bildiriler.
Ankara: Türkiye Bilişim Derneği.

- 1986 c "Yükseköğretim Kurulu Dokümantasyon ve Uluslararası Bilgi
Tarama Merkezi."
Yükseköğretim Bülteni, 1 Mart, 1:33-35.

TURABIAN, Kate L.

- 1973 A Manual for Writers of Term Papers, Theses and
Dissertations. 4th. ed.
Chicago: The University of Chicago Press.

VANNESS, Rosario de

- 1970 "On Line Serials At Laval University Library."
Journal of Library Automation, 3, June, 2: 128-141.

YALGINER, Ugur

- 1985 FORTRAN IV BASIC
Ankara: Verso A.Ş.

YANILMAGAN, Unal A.

- 1975 FORTRAN IV Programlama Dili.
Ankara.

YURBADOĞ, Berin U.

- 1974 Kitaplıkbilim Terimleri Sözlüğü.
Ankara: Türk Dil Kurumu.

ZUCKERMAN, Arthur J.

1986 "İ Haberleşmede Yeni Bir Dönüm Noktası: Optik Fiber"

(Çev. Ümit KAYRAK)

Filin ve Teknik, 21, Ocak, 242:14-17.

1984 Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 1985-1989

Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı (Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulunun 13.7.1984 tarihli 90'ıncı birleşiminde onaylanmıştır.)

"Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 1988 Yılı Programı."

Resmî Gazete, 28.2.1988/19739 Mkr.

1961 Büro Hizmetleri Talimatı.

Ankara: Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı.

"Devlet Planlama Teşkilatının Kurulması Hakkında Kanun"

Resmî Gazete, Kanun no: 91, 5.10.1960/10621.

"Devlet Planlama Teşkilatının Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname"

Resmî Gazete, K.H.K/223, 13.6.1984/184435.

- 1987 "Displaywrite 36"
EBİ Dergisi, 1:14-15.
- 1984 "İncettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yüksek Lisans ve Doktora Tezleri Yazım ve Basım Yönergesi" (Enstitü Yönetim Kurulu'nun 17.4.1984 tarihli oturumunda kabul edilmiştir.); "Ek Hususlar" (21.6.1988 tarihli oturumunda kabul edilmiştir.)
(Metin Teksirdir.)
- 1987 "İncettepe Üniversitesi Tıp Merkezi Kütüphanesi 1987 Yılı Faaliyet Raporu"
(Metin Teksirdir.)
- 1986- Information Science Abstracts.
New York, NY: : Plenum Publishing Co.
- 1988- Library and Information Science Abstracts.
London: Library Association.
- 1975 "Library Automation."
Encyclopedia of Library and Information Science, C.14.

- 1936- Library Literature
New York, N.Y. : H.Wilson Co.
- 1983 "Orta Doğu Teknik Üniversitesi Kütüphane Etkinlikleri."
Ankara: ODTÜ
- 1987 "ODTÜ Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı 1987
Yılı Faaliyet Raporu."
(Metin Teksirdir.)
- 1988 Research Tools at SESRTCIC
Ankara: SESRTCIC.
- 1988 "SESTRCIC Kütüphane ve Dokümantasyon Birimin'de Bilgisayar Uygulamaları"
Ankara: SESRTCIC
(Metin Teksirdir.)
- 1986 Statistical Yearbook 1983/1984.
New York: United Nations.

"TBM Genel Sekreterliği Teşkilatı Kanunu".

Resmî Gazete, Kanun no:2419 (13.10.1983/18195)

"TBM Kitaplığı Kanunu".

Kanun no. 1934.22.1.1976.

1986 "TBM'de Kütüphane Dokümantasyon ve Tercüme Hizmetleri."

TBM Dergisi. Nisan,2 : 62-65.

"Ticaret ve Sanayi Odaları, Ticaret Odaları, Sanayi Odaları, Deniz Ticaret Odaları, Ticaret Borsaları Türkiye Ticaret, Sanayi, Deniz Ticaret Odaları ve Ticaret Borsaları Kanunu"

Resmî Gazete, Kanun no. 5590 (8.3.1950/7457).

1987 "TÜRDOK Faaliyet Raporu."

(Metin Teksirdir.)

1952 Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni
1980 Ankara : Türk Kütüphaneciler Derneği.

1987- Türk Kütüphaneciliği
Ankara: Türk Kütüphaneciler Derneği.

1984 Türkiye Bibliyografyası.
Ankara: Milli Kütüphane.

"Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu Kurulması
Hakkında Kanun" Kanun no. 278.
Resmî Gazete (24.7.1963/11462)

1982 Türkiye Makaleler Bibliyografyası.
Ankara: Milli Kütüphane.

"Türkiye Ticaret Sanayi Deniz Ticaret Odaları ve Ticaret
Borsaları Birliği Kütüphanesi'nin Celiştirilmesi ve
Bilgisayarlaştırılması Projesi İle İlgili Teknik Şartname."
(Metin Teksirdir.)

1988 Türkiye'de Kütüphanecilik Alanında Bilgisayar Uygulamaları
I. Sempozyumu. İstanbul 7-9 Mayıs 1984. Sonuç Raporu.
İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi.

"Yükseköğretim Üye Kuruluşları ile Yükseköğretim Kurumlarının İdari Teşkilatı Hakkında Kanun Hükmünde Kararname."

Resmi Gazete, KHK/124(21.10.1983/18228).

ANKARA'DA ARAŞTIRMA KÜTÜPHANELERİ OTOMASYON UYGULAMALARI İLE
İLGİLİ OLARAK YETKİLİLERE YÖNELTİLEN SORULAR

1. Kütüphanenin teşkilat içinde adı :
2. Kütüphanenin kuruluş tarihi :
3. Kütüphanenin bağlı bulunduğu üst birim :
4. Kütüphanenin amacını belirtiniz :
5. Kütüphane harcamaları için ayrılan bir ödenek varmıdır?
6. Otomasyon çalışmaları için ayrılan bir ödenek varmıdır?
7. Kütüphane nasıl bir yerde hizmet vermektedir?
8. Kütüphaneye materyal hangi yollarla gelmektedir?
9. Kütüphane dermesi hangi konularda uzmanlaşmıştır?
10. Dermenin yayın türüne göre dağılımı nasıldır?
11. Bilgi kaynaklarının raftaki düzeni nasıldır?
12. Hangi konu başlıkları listesi kullanılmaktadır?
13. Hangi sınıflama sistemi kullanılmaktadır?
14. Katalog düzeni ve biçimi nasıldır?
15. Kütüphanenin hizmet verdiği kullanıcı kesimi :
16. Ne tür kullanıcı hizmetleri verilmektedir?
17. Ödünç verilen yayın sayısı ne kadardır?

18. Kütüphaneler arası işbirliği hangi alanlarda yapılmaktadır?
19. Kütüphane de görevli personel sayısı öğrenim durumlarına göre ne kadardır?
20. Kütüphane otomasyon çalışmaları hangi düzeydedir?
21. Otomasyona geçme isteği nereden kaynaklanmaktadır?
22. Otomasyona geçme amacınız nedir?
23. Otomasyon çalışmalarına başlama tarihi:
24. Otomasyonla gerçekleştirilen kütüphane işlemleri nelerdir?
25. Kütüphanenin kendi donanımı var mı?
26. Eğer kurum donanımından yararlanılıyor ise, kapasitesini yüzde kaçını kütüphane için kullanılmaktadır?
27. Donanımın teknik özelliklerini belirtiniz :
28. Donanım kütüphane işlemleri için yeterli mi?
29. Yazılım kim tarafından hazırlanmaktadır?
30. Kütüphane personeli kütüphane otomasyonu alanında eğitimli mi?
31. Otomasyon alanında işbirliği içinde bulunduğunuz kurumlar:

Teşekkür ederiz.

Kitap/Doküman Kataloglama Bilgisayar Veri Giriş Formu

YER_NO	*	*	D_M	*
YAZAR_1	*	*	YAZAR_2	*
YAZAR_3	*	*	YAZAR_4	*
KITAP_1	*	*		*	
KITAP_2	*	*		*	
EDISYON	*	*	BASIM_YERI	*
BAS_KUR	*	*	BASIM_KUR	*
BAS_TAR	*	*	SAYFA	*
SERI_NO	*	*	DIL	*
NOTLAR	*	*		*	
KONULAR	*	*		*	
					
					
					
					
BULTEN	*	*	SOY_DEG	*

```

=====
CLASSIFICATION CODE :
PERSONAL AUTHOR(S) :
CORPORATE AUTHOR(S) :
MEETING :
TITLE :
SERIES :
PUBLISHER :
SOURCE :
DOCUMENT NO :
ISBN :
KEYWORDS :
LANGUAGES :
NOTES :
PRICE :
ORDER REFERENCE :
REQUESTED BY :
REQUEST DATE :
DECISION :
ORDER DATE :
ORDERED TO :
ORDER RESPONSE :
PAYMENT DATE :
PAYMENT REFERENCE :
ACQUISITION DATE :
LIBRARIAN'S FIELD :
=====
2581622 Record 12083
Khader, B.=Badran, A.=eds.
The Economic development of Jordan.
Croom Helm Ltd.
Kent=1987=246p.
O-7099-3110-7
Economic conditions=Economic development=Foreign aid=Banking=Workers' remittances=Agriculture=Labour
=Unemployment=Industry=Development plans=Jordan
E [With an address by His Royal Highness Crown Prince Hassan].
L25.00
*
Library
092587
Y
093087
The Economists' Bookshop
PF on 100687
110687
Bank draft--Arab Turkish Bank
127287
*
=====

```

=====
Khader, B. and Dadran, A., (eds.)

The Economic development of Jordan.

Kent, Croom Helm Ltd., 1987. 246p.

ISBN: 0-7099-3110-7

E

2581622

KEYWORDS:

Economic conditions; Economic development; Foreign aid; Banking; Workers' remittances; Agriculture; Labour; Unemployment; Industry; Development plans; Jordan

Record 224
Middle East Economic Digest. (MEED)
0047-7230
Middle East Economic Digest Ltd. =MEED House, 21 John St., London WC1N 2BP, England
w
E
1982-

US\$318.00
*
*
OFA
*
Middle East Economic Digest Ltd.
021587 (Chase cheque)
0200

TITLE :
ISSN :
PUBLISHER :
FREQUENCY :
LANGUAGE :
COLLECTION :
MISSING ISSUES :
NOTES :
PRICE :
REQUESTED BY :
REQUEST DATE :
DECISION :
ORDER DATE :
ORDERED TO :
LAST PAYMENT :
EXPIRATION DATE :
COMMENTS :

=====

5005 18-HOUSING

"Housing the urban poor in Amman: Can upgrading improve health? ",
Bisharat, L., and Jowfik, M.
Third World Planning Review, 1985, 7(1), pp. 5-22.

Against the background of the urban pattern of the east bank of the Jordan Valley, in which Amman has primate dominance, this paper looks at the way in which the urban poor have constructed their own dwellings and at associated health hazards. Through a particular detailed study of the spontaneous settlement of Wadi Rimam, an analysis is made of dwelling and neighbourhood space characteristics, and of environmental problems and risks to health. The paper examines ways in which settlement upgrading can improve health, as well as environmental circumstances, and raises questions about future policy for housing the urban poor.

- 01/12/1987 Başbakan Turgut Özal sağlık kontrolünden geçmek ve bir dizi resmi ziyarette bulunmak amacıyla AB D'ye gitti.
- 02/05/1987 Askeri yardımların kısılması, Ermeni Tasarısı v e SEIA nedeniyle Cumhurbaşkanı Kenan Evren'in AB D'ye yapacağı resmi ziyaret programı çalışmaları durduruldu.
- 15/03/1987 TBMM Başkanı Necmettin Karaduman resmi ziyaret için Arnavutluk'a gitti.
- 22/03/1987 Ulaştırma Bakanı Veysel Atasoy resmi ziyaret için Fas'a gitti.
- 29/03/1987 Pakistan Meclis Başkanı Hamid Nasır resmi ziyaret için Türkiye'ye geldi.
- 08/03/1987 Milli Savunma Bakanı Zeki Yavuztürk resmi ziyaret için Pakistan'a gitti.
- 09/03/1987 Fas Dışişleri Bakanı Abdellatif Filali resmi ziyaret için Türkiye'ye geldi.
- 08/09/1987 Singapur Dışişleri Bakanı Suppiah Dhanabalan resmi ziyaret için Türkiye'ye geldi.
- 09/09/1987 Kanada Senato Başkanı Guy Charbonneau resmi ziyaret için Türkiye'ye geldi.
- 14/06/1987 TBMM Başkanı Necmettin Karaduman resmi ziyaret için Federal Almanya'ya gitti.

SOYADI : *

ADI : *

UNVANI : 00*

00 CUMHURBAŞKANLARI
 01 T.B.M.M BAŞKANLARI
 02 BAŞBAKANLAR
 03
 04

Belirli bir dönemde görev yapmış kişi yada kişilerin bilgisine ulaşmak istiyorsanız aşağıdaki TARİH kısmını doldurunuz.

TARİH : 19 / / *

Bilgileri giriniz ve TRANSMIT ediniz.

FK3=SON

- 1- ATATÜRK M.KEMAL
- 2- İNÖNÜ İSMET
- 3- BAYAR M.CELAL
- 4- GÖRSEL CEMAL
- 5- SUNAY CEVDET
- 6- KORUTÜRK FAHRİ
- 7- EVREN KENAN

Sıra Numarası : *

FK1 = ÖNCEKİ EKŞRAN FK2 = DİĞER İSİMLER FK3 = SON

TRANSMIT = DEVAM

KENAN EVREN

Manisa 1918- ; Asker ve devlet adamı; 1949 Kara Harp Akademisi; 1949-1957 Topçu Bölük Komutanı; 1957-1958 1.Ordu Harekat Başkan Yard. 1958-1959 Kore 9.Türk Tugayı Kurmay Başkanı, Harekat ve Eğitim Şube Müdürü; 1959-1961 Ordu Donatım Okulu Kurmay Başkanı, 2.Ordu Harekat Eğitim Başkanı; 1961-1962 227.Piyade Alay Komutanı; 1962-1963 9.Kolordu Kurmay Başkanı, 1963 1967 Kara Kuvvetleri Okullar Daire Başkanı; 1967-1968 58.Er Eğitim Tümen Komutanı; 1968-1970 2.Ordu Kurmay Başkanı; 1970 Korgeneral, İkinci Kolordu Komutanı; 1972-1974 Orgeneral, Kara Kuvvetleri Komutanlığı Kurmay Başkanı; 1974 Kara Kuvvetleri Komutanlığı Denetleme Kurulu Başkanı; 1975 Genelkurmay İkinci Başkanı; 1976 Ege Ordu Komutanı; 1977 Kara Kuvvetleri Komutanı; 1978 Genelkurmay Başkanı; 12.9.1980 Devlet Başkanı ve Milli Güvenlik Konseyi Başkanı; 9.11.1982- Cumhurbaşkanı; Dul, 3 çocuk.

FK1 = İLK EKŞRAN

FK3 = SON

EK: 10

EBK01

TÜRKİYE CUMHURİYETİ HÜKÜMETLERİ

TARİH: 88/01/07

TARAMA TÜRÜ

- 1- BAKAN
- 2- BAKANLIK
- 3- KABİNE
- 4- İL-BAKAN

1 Tarama Türünün numarasını yazıp TRANSMIT'e basınız.

İL ADI: * (KOD 4 ise İL ADI giriniz.)

FK3= SON / FK7= EKLEME / FK8= DÜZELTME / FK9= SİLME

BLM DEWEY-YER NO CUTTER YIL CLT KSM KOP

SERİ DİL TÜR NTL İÇR RAY

G.Ş TAR KRL F.B DÖVİZ DEĞERİ TL DEĞERİ DEMİRBAŞ NO

1:kisi
2:kufum
3:konferans
4:kitap adı

1

KITAP ADI

20

BASIM KAYDI

30

1:yzl
2:cev
3:dr1
4:rs1
5:hez
6:yay
7:sad
8:ed.

4
4
4

EDİSYON

50

SAYFA

60

SERİ

70

NOTLAR

80

KONU

90

BÖLÜM
b Aksesyon
O OECD
R Referans
N hadir eserler
B B.Milletler yayinlari
K Kanunlar ve tutanaklar

DİL
b Türkçe
1 İngilizce
2 Fransızca
3 Almanca
4 İtalyanca
5 Rusça
6 Arapça
7 Farsça
8 İspanyolca
9 Diğer

TÜR
b Kitap
1 Harita, atlas, kroki
2 Album
3 Rapor
4 Ayrıbasım

NİTELİK
1 Bibl. indeks, katalog
2 İstatistik
3 Basılmamış doküman
4 Yıllık, almanak
5 Nota

İÇERİK
1 Kongre, seminer vb.
2 Kanun, tuzuk, yönetm.
3 Ders kitabı
4 Armağan kitap
5 Özel sayı

MESMİ YAYIN
b Özel yayin
1 Resmî yayin

EK: 12

KITBAN
Kitap Bilgi Bankası

Bugün: 90571

Lütfen TARAMA seçeneğinizi işaretleyiniz

- Konu Tarama
- Yazar Tarama
- Eser Tarama
- Seri Tarama

Devam ==> TRANSMIT
Çıkış ==> F3

ARASTIRMANIZLA İLGİLİ KONUYU YAZINIZ.

ALFABETİK: KÜTÜPHANE

*

SAYISAL...: * *

YIL.....: * DİL.....: * TÜR.....: *

NİTELİK.: * İÇERİK...: *

NOT.: Eser tarama yapacağınız konuyu belirlemiş iseniz konu numarasını kodlayıp sonuna / yazınız.

FK3 : İŞLEM SONU

KONU NO	KONU BAŞLIĞI
00972	KÜTÜPHANECİLİK
01332	KÜTÜPHANECİLİK SÖZLÜKLERİ
00973	KÜTÜPHANELER
00795	KÜTAHYA
01575	K.İ.T.
00702	K.A.V.A.
01174	K.D.V.
00521	K.G.B.
02012	K.H.K.
01180	K.K.T.C.
00907	KİŞİLİK
00901	KİLESELER
00902	KİMYA
00903	KİMYA ENDÜSTRİSİ
00904	KİMYA MÜHENDİSLİĞİ
00114	KİMYA SÖZLÜKLERİ
00905	KİMYASAL REAKSİYON
00269	KİMYASAL REAKTÖRLER

DEVAM : TRANSMİT , ÇIKIŞ : FK1

*

ARASTIRMANIZLA İLGİLİ KONUYU YAZINIZ.

KONU ADI	KONU NO	DOK.ADEDİ
1.: OTOMASYON	01788	025

BİRLEŞTİRİLECEK KONU NO = 972*
KONU BİRLEŞTİRİMİ
VE = 0 , VEYA = 1 0*

FK3:İŞLEM SONU

KONU ADI	KONU NO	DOK.ADEDİ
1.: OTOMASYON	01788	025
2.: 1 + KÜTÜPHANECİLİK	00972	010

BİRLEŞTİRİLECEK KONU NO = 972*
 BİRLEŞTİRME TİPİ
 VE = 0 , VEYA = 1 0*

DOK. LİSTESİ TRANSMİT KONU BİRLEŞİMİ Y *

SİSTEMİZDE YAPTIĞINIZ KONU TARAMASI İLE İLGİLİ

0010 ADET DOKÜMAN BULUNMUŞTUR.

İLGİLENDİĞİNİZ SEÇENEĞİ İŞARETLEYİNİZ:

- Bulunan Dokümanların Listesi
 Bulunan Dokümanların Yazılı Listesi
 Tam Ekran formatı ile
 Kısaltılmış Ekran Formatı ile

F3:işlem sonu. TRANSMİT:işleme devam

Library automation.	haz:Susan K. Martin ve Br	82000448
Choosing an automated library syste	yaz:Joseph R. Matthews	82002046
The Information society: Issues and	ed.:E. J. Josey.	84000795
Computers for libraries.	yaz:J. E. Rowley	86000359
Computerized cataloging.	yaz:Eric J. Hunter	86000360
Planning for library automation: Ab	yaz:James E. Herring	86002713
Computerized documentation system.		86002754
MARC for library use: Understanding	yaz:Walt Crawford	87001975
Downloading bibliographic records;	ed.:John Foulkes.	87002012
Management information and decision	yaz:Peter Brophy	87002014

Liste sonu FK1'e basiniz

YER-NO= : * *

82000448

Library automation. haz: Susan K. Martin ve Brett Butler. Chi
cago, A.L.A., 1975.

191 s.

TRANSMIT -> Kısa Listeye Devam
FK1 -----> Liste sonu

*